

ΕΡΡΙΚΟ ΜΑΛΑΤΕΣΤΑ

ΧΩΡΙΣ ΕΞΟΥΣΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : ΝΙΚΟΣ Β. ΑΛΕΞΙΟΥ

**ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ**

ΕΡΡΙΚΟ ΜΑΛΑΤΕΣΤΑ

Ο Μαλατέστα είναι, σαν τον Πέτρο Κροπότκιν, τον Έλντζε Ρεκλν και τον Μπακούνιν, ένας απ' τους κύριους έρμηνευτές των αναρχικών δογμάτων. Το όνομά του δέν είναι πολύ γνωστό στη Βρεταννική εργατική τάξη, παρὰ τὰ πολλά χρόνια ποδ πέρασε σ' αυτή τή χώρα, αλλά στην Ίταλία υπήρξε αντικείμενο σεβασμοῦ κι αγάπης από μέρους όλων των επαναστατών εργατών, σαν ένας άνθρωπος ποδ είχε αφιερώσει όλη του τή ζωή στο καθήκον τής απελευθέρωσης των εργατών. Σαν τήν πιο σημαντική μορφή τοῦ Ίταλικοῦ Επαναστατικοῦ Κινήματος πριν απ' τον πόλεμο, είναι ποδ θυμάται το Μαλατέστα ή νεώτερη γενιά αλλά είχε πάρει μέρος στους εργατικούς αγώνες στην Ίταλία, σε πολλές Εθνωκραϊκές χώρες και στη Ν. Αμερικη επί 50 χρόνια.

Η ιστορία τής ζωής του είναι στενά συνδεδεμένη με τή γέννηση τοῦ αναρχικοῦ και συνδικαλιστικοῦ κινήματος στην Ίταλία, στα όποια όχι μόνο έδωσε μιὰ θεωρητική βάση, αλλά και τὰ βοήθησε νὰ οργανωθοῦν. Σ' όλη του τή ζωή υπήρξε τόσο ένας θεωρητικός όσο κι ένας άνθρωπος τής δράσης.

Ο Μαλατέστα έγινε Δημοκρατικός σέ ηλικία 17 χρόνων, ενώ σπούδαζε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο τής Νεάπολης. Μετά απ' τὰ γεγονότα τής Παρισινής Κομμούνας, ποδ διαδραματίστηκαν τον επόμενο χρόνο, έγινε σοσιαλιστής κι όπαδός τής Α' Διεθνούς, όπου σύντομα έγινε φί-

ΤΙΤΛΟΣ: Χωρίς Έξουσία
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Νίκος Β. Άλεξίου
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ: Χρ. Δάρλας — Θ. Θεοδωρόπουλος — Τ. Νάγιας
Τσιμισκή 13 — Άθήνα, τηλ. 3625659
ΕΚΔΟΣΕΙΣ: «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»
Κωλέττη 29 — Α Θ Η Ν Α

COPYRIGHT 1977 για τήν ελληνική μετάφραση
Έκδόσεις «ΕΡΕΥΝΑ»

λος και μαθητής του Μπακούνιν. Στη διάρκεια της δεκαετίας 1872 - 1882, έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στο Ιταλικό τμήμα της Διεθνούς, όπου ακολούθησε τις αναρχικές, αντιεξουσιαστικές ιδέες του Μπακούνιν, σε αντίθεση με τις αρχές του Κρατικού σοσιαλισμού που υποστήριζε ο Κάρλ Μάρξ. Στά 1874, ο Μαλατέστα προσπάθησε να εφαρμόσει τις αρχές της άμεσης δράσης που διδάχτηκε. Οργάνωσε μια από τις πολλές εργατικές εξεγέρσεις, που έγιναν εκείνη την εποχή στην Ιταλία. Έπικεφαλής μιας μικρής ομάδας ένοπλων αντρών αποφάσισε να απελευθερώσει τους χωρικούς μερικών χωριών της Ν. Ιταλίας, από την κυριαρχία του Κράτους και της Εκκλησίας, ενθαρρύνοντάς τους να καταλάβουν τη γη και να δημιουργήσουν τις δικές τους κομμούνες. Οι κάτοικοι τον υποστήριξαν, αλλά μολοντοῦτο συνελήφθηκε σύντομα. Στά 1888, μαζί με τον Σεργκέι Στεπνιάκ και τον Κάρλο Καφιέρο, οργάνωσε μια νέα εξέγερση στο Μπενεβέντο, αλλά συνελήφθηκε και καταδικάστηκε. Ενώ προετοίμαζε εξεγέρσεις και απόφευγε τις διώξεις της αστυνομίας, πήρε μέρος στα βασικά συνέδρια της Διεθνούς, που έβαλαν τα θεμέλια για το αναρχικό δόγμα και την αναρχική ταχτική. Στο Διεθνές Συνέδριο της Βέρνης, έστειλε ένα μήνυμα που ζητούσε την κατάργηση του Κράτους. Στά 1883 παρακολούθησε το Διεθνές Σοσιαλιστικό Έπαναστατικό Συνέδριο στο Λονδίνο, το οποίο θεώρησε σαν το πρώτο καθαρά Αναρχικό Συνέδριο. Στά 1883 επέστρεψε στην Ιταλία και άφοσιώθηκε στην προπαγάνδα, εκδίδοντας για αυτό το σκοπό ένα περιοδικό. Καταδιωγμένος, όμως, από την αστυνομία αναγκάστηκε να διαφύγει στο εξωτερικό. Στη διάρκεια της διαμονής του στην Ιταλία διεύθυνε μια βίαιη έκστρατεία ενάντια στον πρώην σύντροφό του Αντρέα Κόστα, που είχε απαρνηθεί την ταχτική της άμεσης δράσης και είχε γίνει ο ιδρυτής του Ρεφορμιστικού Σοσιαλιστικού Κινήματος.

Στά 1884, στη διάρκεια μιας επιδημίας χολέρας πήγε στη Νεάπολη να κορράρει τα θύματα. Η κυβέρνηση του έστειλε τις επίσημες εύχαριστίες της (τις οποίες όμως αργότερα αρνήθηκε), αλλά παρά τα αυτά συνέχισε να υφίσταται διώξεις από την αστυνομία και δραπέτευσε στην Αργεντινή, όπου άρχισε να εκδίδει μια εφημερίδα. Από εκεί επέστρεψε στην Αγγλία και ύστερα στη Γαλλία, όπου, όμως, σύντομα απελάθηκε. Ύστερα πήγε στην Ελβετία όπου συνελήφθη και φυλακίστηκε. Στά χρόνια που ακολούθησαν πήρε μέρος στην εξέγερση της Σέρες στην Ισπανία και στη Γενική Απεργία, που κηρύχτηκε στο Βέλγιο στα 1895, για την κατάκτηση του δικαιώματος της καθολικής ψηφοφορίας. Στά 1896, παρακολούθησε το Σοσιαλιστικό Συνέδριο στο Λονδίνο σαν αντιπρόσωπος των Ισπανικών Έργατικών Ένώσεων. (Σ' αυτό το Συνέδριο οι αναρχικοί αποκλείστηκαν από κάθε μελλοντικό Σοσιαλιστικό Συνέδριο.) Στά 1897 επέστρεψε παράνομα στην Ιταλία για να κάνει ενεργητική προπαγάνδα στην Αγκώνα, αλλά σύντομα συνελήφθηκε. Στά 1898 συνελήφθηκε ξανά για συμμετοχή στην ειρηνική άγκιτάσια ενάντια στους αποικιακούς πολέμους της Ιταλίας. Στά 1899 δραπέτευσε και πήγε στις Ένωμένες Πολιτείες, όπου έκδωσε ξανά μια εφημερίδα.

Στο Αναρχικό Συνέδριο του Άμστερνταμ, στα 1907, ο Μαλατέστα έδωσε διάφορους λόγους πάνω στην αναρχική οργάνωση και το συνδικαλισμό, ο οποίος είχε εξασκήσει μεγάλη επίδραση πάνω στο αναρχικό κίνημα. Στά 1911, πιστός στις αντιμιλιταριστικές του ιδέες, καταδίκασε τον Ιταλοτουρκικό πόλεμο σ' ένα ενημερωτικό φυλλάδιο που εκδόθηκε στο Λονδίνο. Η Βρετανική Κυβέρνηση τον συνέλαβε με σκοπό να τον απελάσει, αλλά γρήγορα ξέσπασαν εργατικές διαδηλώσεις στην Αγγλία και την εμπόδισαν να κάνει ένα τέτοιο βήμα. Στά 1913 επέ-

στρεψε στην Ίταλία κι έπαιξε έναν ενεργητικό ρόλο στην αντικοινοβουλευτική προπαγάνδα, που διεξήγαγαν οι άναρχικοί με μεγάλη ένταση, στη διάρκεια των γενικών εκλογών εκείνου του χρόνου. Η γενική άνησυχία στην Ίταλία κι οι διαδηλώσεις ενάντια στον πόλεμο αποκορυφώθηκαν με τα επαναστατικά κινήματα του Ιούνη 1914, γνωστά σα γεγονότα της Κόκκινης Βδομάδας. Ο Μαλατέστα αναμίχτηκε, φυσικά, σ' αυτές τις έξεγέρσεις και για μιá ακόμα φορά ύποχρεώθηκε να καταφύγει στη Βρεταννία. Στη διάρκεια ολόκληρου του πολέμου παρέμεινε σ' αυτή τη χώρα διακηρύσσοντας σε συγκεντρώσεις και άρθρα του (πολλά άπ' τα όποια δημοσιεύτηκαν στην «Ελευθερία») την αδιάλλακτη αντίθεσή του άπέναντι στον πόλεμο, σαν επαναστάτη κι άναρχικό.

Μόλις τέλειωσε ο πόλεμος, ο Μαλατέστα προσπάθησε να επιστρέψει στην Ίταλία, χωρίς όμως να τó κατορθώσει. Η Βρεταννική, Γαλλική, και Ίταλική κυβέρνηση ήταν τόσο φοβισμένες άπ' την έπιρροή του πάνω στις μάζες των Ίταλών, ώστε συνωμότησαν για να τόν έμποδίσουν να επιστρέψει. Άλλά για μιá ακόμα φορά ή άλληλεγγύη των εργατών ήρθε σε βοήθειά του και, χάρη στη σοσιαλιστική έπιρροή που ύπήρχε στα πλοία, επέστρεψε στην Ίταλία, όπου οι Ίταλοι εργάτες του έπιφύλαξαν μιá τρομερή ύποδοχή. Αντιμέτωπη με την άπειλή μιás γενικής άπεργίας ή Ίταλική κυβέρνηση ύποχρεώθηκε να τού δώσει άμνηστία για όλες τις προηγούμενες καταδίκες του.

Ολόκληρη ή Ίταλία τόν καλωσόρισε. Έβλεπαν σ' αυτόν τόν υπερασπιστή των εργατικών δικαιωμάτων, που είχε μείνει σ' όλη του τη ζωή πιστός στα ιδανικά του και στην έμπιστοσύνη που τού πρόσφεραν οι εργάτες. Για κείνους είχε καταδικαστεί σε θάνατο τρεις φορές, είχε φυλακιστεί σε πολλές περιπτώσεις, είχε περάσει 36 χρόνια άπ' τη ζωή του στην έξορία. Επιτέλους, οι προσπάθειές

του, καθώς κι άλλων άληθινών επαναστατών, έφεραν τους καρπούς τους. Ολόκληρος ο πληθυσμός, εργάτες κι αγρότες, άγωνίζονταν θαρραλέα ενάντια στους έκμεταλλευτές του. Άπεργίες ξεσπαγαν παντού κι οι ρεφορμιστές σοσιαλιστές ύποχρεώθηκαν ν' άκολουθήσουν τις επαναστατιμένες μάζες, οι όποιες έμπνευσμένες άπ' τους άναρχικούς και τους σοσιαλιστές, άπέριψαν την κοινοβουλευτική δράση σαν επικίνδυνη και μάταιη και βασίστηκαν αντίθετα στην οργανωμένη τους δύναμη, καταλαμβάνοντας τα εργοστάσια και κηρύσσοντας άγροτικές άπεργίες. Η κυβέρνηση άρχισε να φοβάται κι ο Τύπος ζητούσε τη σύλληψη του Μαλατέστα. Άλλά τó να γίνει αυτό όμως ήταν ένα δύσκολο καθήκον. Μολοντοβτο, στις 20 Φλεβάρη, τού 1920, κατόρθωσε να τόν συλλάβει στο Τόμπολο, μιá μικρή πόλη στην Τυσκανία. Μόλις διαδόθηκαν τα νέα, οι πιο σημαντικές πόλεις της Τυσκανίας κήρυξαν γενική άπεργία κι έγιναν προετοιμασίες για την επέκτασή της σ' ολόκληρη τη χώρα. Η κυβέρνηση τα χρειάστηκε κι άπελευθέρωσε άμέσως τó Μαλατέστα. Άν οι Γερμανοί εργάτες ήταν τόσο γρήγοροι κι άποφασιστικοί στην υπεράσπιση των ήγρετών τους, ίσως να είχαν σωθεί ή Ρόζα Λούξεμπουργκ κι ο Κάρολ Λήμπνεκτ.

Ο Μαλατέστα ήταν αυτή την εποχή εκδότης της καθημερινής άναρχικής έφημερίδας «Ούμανιτά Νόβα» κι έπαιξε έναν ενεργητικό ρόλο τόσο στο Άναρχικό όσο και στο Συνδικαλιστικό Κίνημα, μιλώντας σε συγκεντρώσεις και Συνέδρια κι άφιερώνοντας όλο του τó χρόνο στην άνάπτυξη των άναρχικών δυνάμεων. Σ' όλα του τα γραφτά και τους λόγους ύποστήριζε ένα κοινό μέτωπο όλων των επαναστατών εργατών ενάντια στις άνερχόμενες αντιδραστικές δυνάμεις. Άλλά τó ρεφορμιστικό σοσιαλιστικό κόμμα και τα ρεφορμιστικά συνδικάτα άρνήθηκαν ν' άκολουθήσουν. Όπως τα αντίστοιχά τους στη Γερμανία, προτίμησαν

να επιτρέφουν το θρίαμβο του φασισμού παρά να δοῦνε τους εργάτες να συντρίβουν την αστική τάξη. Το άπεργιακό κίνημα ανακόπηκε. Ἡ κυβέρνηση μπόρεσε για μιὰ ακόμα φορά να συντρίψει τους εργάτες, χωρίς να συναντήσει καμιά αντίσταση. Τότε ήταν που συνελήφθηκε ὁ Μαλατέστα και ρίχτηκε στη φυλακή μαζί με τὸν Ἀρμάντο Μπόργκι, τὸ γραμματέα τῆς ισχυρῆς συνδικαλιστικῆς ἑνώσεως (πὸ ἀριθμοῦσε μισὸ ἑκατομμύριο μέλη) κι ἄλλους γνωστοὺς συντρόφους. Κρατήθηκε ἐκεῖ μαζί με τοὺς ἄλλους για πολλοὺς μῆνες κι ὅταν τελικὰ πέρασε ἀπὸ δίκη, τὸ δικαστήριό ἀναγκάστηκε νὰ τὸν ἀθωώσει. Ἀλλὰ τὸ Ἀναρχικὸ Κίνημα εἶχε ἀπογυμνωθεῖ ἀπ' τοὺς πιὸ ἐνεργητικοὺς κι ἑξυπνοὺς ἠγέτες του κι ὁ δρόμος για τὸ φασισμό τοῦ Μουσσολίνι ἦταν ἀνοιχτός. Ἐνῶ οἱ φασίστες ἀφήνονταν νὰ καίνε τὰ γραφεῖα τῶν ἐφημερίδων καὶ τὰ σπίτια τῶν ἐπαναστατῶν, ἐνῶ ἦταν ἐλεύθεροι νὰ δολοφονοῦν καὶ νὰ τρομοκρατοῦν τοὺς ἀγωνιστὲς εργάτες, οἱ ἀναρχικοὶ κι οἱ συνδικαλιστὲς κρατοῦνταν στη φυλακή.

Ὅταν ἐπικράτησε ὁ Φασισμός, ὁ Μαλατέστα δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Οἱ φασίστες τὸν φυλάκισαν μέσα στὸ ἴδιο του τὸ σπίτι. Ὅταν πέθανε, τὸν Ἰούνη τοῦ 1932, οἱ ἀρχεὲς διέταξαν νὰ ριχτεῖ τὸ σῶμα του σ' ἓνα κοινὸ τάφο, καθὼς ὁ τάφος του θὰ μπορούσε νὰ προσφέρει μιὰ ἔμπνευση στὸν ὑπόδοσλο λαὸ τῆς Ἰταλίας.

Ἀκόμα κι ἀπ' αὐτὲς τὲς σύντομες σημειώσεις, μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ πόσο κατάφωρα διαφορετικὴ ὑπῆρξε ἡ ζωὴ τοῦ Μαλατέστα ἀπὸ κεῖνες τῶν πολιτικῶν τοῦ γραφείου τοῦ Μαρξιστικοῦ Κινήματος. Στὸ ὅτι ὁ Μαλατέστα ἐρνήθηκε νὰ εἶναι ἓνας ἐπαναστάτης μόνο στὰ χαρτιά, ὀφείλεται τὸ ὅτι τὰ γραφτὰ του, ὅπως κεῖνα τοῦ Μπανούνιν, εἶναι σύντομα, συχνὰ ἀνολοκλήρωτα, ἀλλὰ ἀσχολοῦμενα πάντα μετὰ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζε ἡ ἐργατικὴ τάξη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οἱ περισσότεροὶ ἀναρχικοὶ, ἀκόμα

κι ὅταν, ὅπως ὁ Κροπότκιν, εἶχαν κάνει μιὰ μεγάλη συνεισφορὰ στη θεμελίωση τῆς ἀναρχικῆς θεωρίας καὶ τῶν ἀναρχικῶν ιδεῶν, ὑπῆρξαν ταυτόχρονα ἄνθρωποι τῆς δράσεως. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχαναν τὰ γραφτὰ τους σὲ τελειότητα τοῦ στυλ, σὲ βάθος, σὲ ντοκουμέντα καὶ σὲ μᾶκρος, ἀποζημιώνεται ἀπ' τὸ παράδειγμα καὶ τὴν ἔμπνευση ποὺ μᾶς προσφέρουν οἱ ζωὲς τους.

Ὁ Μαλατέστα ἀρνιόταν πάντα νὰ γράφει γιατὴ τὴ ζωὴ του. Στους πολλοὺς συντρόφους ποὺ τὸν πίεζαν νὰ τὸ κάνει, ἀπαντοῦσε ὅτι δὲν εἶχε χρόνο γι' αὐτό, πὼς ἡ προπαγάνδισή τῶν ἀναρχικῶν ιδεῶν κι ἡ προετοιμασία γιατὴν ἐπανάσταση ἦταν πολὺ πιὸ σημαντικὰ καθήκοντα. Ἔτσι ἔχομε στειρωθεῖ τὴν πλήρη ἐκθεσὴ τῆς ζωῆς του, ποὺ ὑπῆρξε τρομαχτικὰ σημαντικὴ γιατὴν ἐργατικὴ τάξη. Ὁ Μᾶξ Νετλώ, ὁ ἱστορικὸς τοῦ Ἀναρχικοῦ Κινήματος, κι ὁ Ἀρμάντο Μπόργκι, ὁ σύντροφός του στὰ ὄπλα, ἔχουν γράψει κι οἱ δυὸ βιογραφίες τοῦ Μαλατέστα, προσφέροντας περισσότερα στοιχεῖα γιατὴ τὴ ζωὴ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐπαναστάτη.

ΑΝΑΡΧΙΑ

1

Ἡ ἀναρχία εἶναι μιὰ λέξη ποὺ προέρχεται ἀπ' τὰ Ἑλληνικά καὶ σημαίνει, αὐστηρὰ μιλώντας, δίχως κυβέρνησις: τὴν κατάσταση ἑνὸς λαοῦ δίχως ὅποιαδήποτε συγκροτημένη ἐξουσία.

Πρωτοῦ γ' ἀρχίσει νὰ θεωρεῖται σὰ δυνατὴ καὶ ἐπιθυμητὴ, ἀπὸ μιὰ ὀλόκληρη τάξη διανοητῶν, μιὰ τέτοια ὀργάνωση, ἔτσι ὥστε νὰ θεωρηθεῖ σὰ σκοπὸς ἑνὸς κινήματος (ποὺ ἔχει γίνει τώρα ἕνας ἀπ' τοὺς πῶς σημαντικοὺς παράγοντες τοῦ σύγχρονου κοινωνικοῦ πόλεμου), ἡ λέξη ἀναρχία χρησιμοποιεῖται γενικὰ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀταξίας καὶ τῆς σύγχυσης καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ υἱοθετεῖται μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια ἀπ' τὸν ἀδαϊὸν καὶ ἀπὸ ἀντιπάλους ποὺ ἐνδιαφέρονται νὰ διαστρεβλώσουν τὴν ἀλήθεια.

Δὲ θὰ ὑπείσέλθουμε σὲ φιλοσοφικὰς συζητήσεις, γιατί τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι φιλοσοφικὸ ἀλλὰ ἱστορικὸ. Ἡ κοινὴ ἑρμηνεία τῆς λέξης δὲν παρανοεῖ τὴν πραγματικὴ τῆς ἐτοιμολογικὴ ἔννοια, ἀλλὰ ἀποτελεῖ παράγωγόν της, ποὺ ὀφείλεται στὴν προκατάληψη ὅτι ἡ κυβέρνηση πρέπει γ' ἀποτελεῖ μιὰ ἀναγκαιότητα τῆς ὀργάνωσης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ὅτι συνακόλουθα μιὰ κοινωνία δίχως κυβέρνηση εἶναι μοιραῖο νὰ παραδοθεῖ στὴν ἀταξία καὶ νὰ ταλαντεύεται ἀνάμεσα στὴν ἀχαλίνωτη κυριαρχία μερικῶν καὶ στὴν τυφλὴ ἐκδίκληση ἄλλων.

Ἡ ὑπαρξὴ αὐτῆς τῆς προκατάληψης καὶ ἡ ἐπίδρασή της πάνω στὸ νόημα ποὺ τὸ κοινὸ ἔχει δώσει στὴ λέξη, ἐξηγεῖται εὐκολά.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως ὅλα τὰ ζωντανὰ ὄντα, προσαρμόζεται στὶς συνθήκες μέσα στὶς ὁποῖες ζεῖ καὶ μεταβιβάζει κληρονομικὰ

τις αποκτημένες του συνήθειες. "Έτσι, έχοντας γεννηθεί και ζήσει μέσα στην υποδούλωση, όντας ο απόγονος μιας μακρᾶς αλυσίδας σκλάβων, ο άνθρωπος, όταν άρχισε να σκέπτεται, πίστεψε ότι ή υποδούλωση αποτελούσε μιὰ βασική προϋπόθεση τῆς ζωῆς κι ή ελευθερία φαινόταν σ' αυτόν αδύνατη. Ο εργάτης, παρόμοια, αναγκασμένος για αιώνας να εξαρτάται για να εργαστεί, δηλαδή, για να φάει, απ' τήν καλή θέληση τοῦ αφεντικού του και συνηθισμένος να βλέπει τήν ἴδια του τή ζωή στη διάθεση εκείνων που κατέχουν τή γῆ και τὸ κεφάλαιο, έχει καταλήξει να πιστεύει, πῶς τὸ αφεντικό του είναι που τοῦ δίνει τροφή και ρωτάει με ἀφέλεια πῶς θά 'ταν δυνατό να ζήσει, αν δὲν είχε ἀπὸ πάνω του κανένα αφεντικό;

Με τὸν ἴδιο τρόπο, ένας άνθρωπος τοῦ οποίου τὰ ἄκρα είναι ἐνωμένα απ' τή γέννα, ἀλλὰ που μολοντοῦτο έχει ανακαλύψει πῶς να θαδίζει κουτσά στραβά, μπορεί ν' ἀποδώσει στὰ ἴδια ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ δεσμά που τὸν παραλύουν, τήν ἱκανότητά του να κινεῖται, ἐνῶ, ἀντίθετα, αὐτὰ ἐκμηδένιζαν και παρέλυαν τή μυϊκή ἐνέργεια τῶν ἄκρων του.

Αν ὕστερα προσθέσουμε στὸ φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνήθειας, τήν ἐκπαίδευση που παίρνει απ' τὸ αφεντικό του, τὸν παπᾶ, τὸ δάσκαλο κλπ. που ἔχουν ὅλοι συμφέρον να διδάσκουν ότι ὁ εργοδότης κι ή κυβέρνηση είναι ἀπαραίτητοι, αν προσθέσουμε τὸ δικαστή και τὸν αστυνομικό, για ν' ἀναγκάσουν ἐκείνους που σκέπτονται διαφορετικὰ — και που προσπαθοῦν ἴσως να διαδώσουν τις ἀπόψεις τους — να τὸ βουλώσουν, θὰ καταλάβουμε πῶς ἐδραιώθηκε ή προκατάληψη ἀναφορικὰ με τή χρησιμότητα και τήν ἀναγκαιότητα τῶν αφεντικῶν και τῶν κυβερνήσεων. Φανταστείτε ένα γιατρὸ να παρουσιάζει μιὰ πλήρη θεωρία με χίλια-δύο ἔξυπνα ἐπινοημένα παραδείγματα, για να πείσει τὸν ἄνθρωπο με τὰ ἐνωμένα ἄκρα πῶς, αν ἐλευθερώνονταν τὰ ἄκρα του, δὲ θὰ μπορούσε να περπατήσει, ή ἀκόμα και να ζήσει. Ο ἄνθρωπος θὰ υπερέσπιζε τὰ δεσμά του με σθένος και θὰ θεωροῦσε σὰν ἐχθρό του ὁποιονδήποτε θὰ προσπαθοῦσε να τοῦ τὰ κόψει.

Ἐπομένως, αν οἱ ἄνθρωποι πιστεύουν ότι ή κυβέρνηση είναι ἀπαραίτητη κι ότι δίχως κυβέρνηση θὰ υπάρξει ἀταξία και σύγχυση, είναι φυσικὸ και λογικὸ να υποθέτουμε ότι ή ἀναρχία, ή ὁποία σημαίνει τήν ἀπουσία κυβέρνησης, πρέπει ἐπίσης να σημαίνει τήν ἀπουσία τάξης.

Οὔτε αὐτὸ τὸ γεγονός είναι ἀπαραμίλο μέσα στην ἱστορία τῶν λέξεων. Σ' ἐκείνες τις ἐποχές και χῶρες, όπου οἱ ἄνθρωποι θεωροῦσαν ἀπαραίτητη τήν κυβέρνηση ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο (μοναρχία), ή λέξη **δημοκρατία**, (δηλαδή, ή κυβέρνηση που ἀσκειται ἀπὸ πολλοὺς) χρησιμοποιήθηκε ἀκριβῶς ὅπως κι ή **ἀναρχία**, για να υποδηλώσει τήν ἀταξία και τή σύγχυση. Ἰχνη αὐτοῦ τοῦ νοήματος τῆς λέξης μπορούν να βρεθοῦν ἀκόμα στις λαϊκῆς διαλέκτους ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν.

Όταν ἀλλάξει αὐτή ή γνώμη και τὸ κοινὸ πεισθεῖ πῶς ή κυβέρνηση δὲν είναι ἀπαραίτητη, ἀλλὰ ἐξαιρετικὰ βλαβερή, ή λέξη **ἀναρχία**, ἐπειδὴ ἀκριβῶς σημαίνει δίχως κυβέρνηση, θὰ γίνει ἰσοδύναμη με τή φυσική τάξη, τήν ἁρμονία τῶν ἀναγκῶν και τῶν συμφερόντων ὅλων, τήν πλήρη ἐλευθερία με πλήρη ἀλληλεγγύη.

Ἐπομένως, δὲν ἔχουν δίκιο ἐκείνοι που λένε ότι οἱ Ἀναρχικοὶ ἔχουν διαλέξει ἄσχημα τὸ ὄνομά τους, ἐπειδὴ είναι λαθεμένα κατανοημένο απ' τις μάζες κι ὁδηγεῖ σὲ μιὰ λαθεμένη ἐρμηνεία. Τὸ λάθος δὲν προέρχεται απ' τή λέξη ἀλλὰ απ' τὸ ὅλο πράγμα. Ἡ δυσκολία που συναντοῦν οἱ Ἀναρχικοί, διαδίδοντας τις ἰδέες τους, δὲν ἐξαρτάται απ' τὸ ὄνομα που ἔχουν δώσει στὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ απ' τὸ γεγονός ότι οἱ ἰδέες τους πλήττουν ὀλοκληρωτικὰ τις βαθιὰ ριζωμένες προκαταλήψεις τις ὁποῖες ἔχουν οἱ ἄνθρωποι για τή λειτουργία τῆς κυβέρνησης, ή **τοῦ κράτους**, ὅπως λέγεται.

Πρωτοῦ να προχωρήσουμε παραπέρα, θὰ 'ναι καλὸ να ἐξηγήσουμε αὐτή τήν τελευταία λέξη (τὸ Κράτος) που, κατὰ τή γνώμη μας, ἀποτελεῖ τήν ἀληθινὴ αἰτία πολλῆς παρανόησης.

Οἱ ἀναρχικοὶ γενικὰ χρησιμοποιοῦν τή λέξη **Κράτος**

για να υποδηλώσουν όλο εκείνο το σύνολο θεσμών, πολιτικών, νομοθετικών, δικαστικών, στρατιωτικών, οικονομικών κλπ. με τους οποίους ή διαχείριση των δικών τους υποθέσεων, ή καθοδήγηση της προσωπικής τους πορείας κι ή φροντίδα περιφραύρησης της ίδιας τους της ασφάλειας, αφαιρούνται απ' τους ανθρώπους και ανατίθενται σε όρισμένα άτομα κι αυτά, είτε με σφετερισμό είτε με έκλογη, προκίζονται με το δικαίωμα να κάνουν νόμους, που να ισχύουν για όλους και να αναγκάζουν το κοινό να τους σέβεται, κάνοντας, γι' αυτό το σκοπό, χρήση της συλλογικής δύναμης της κοινότητας.

Σ' αυτή την περίπτωση ή λέξη Κράτος σημαίνει κυβέρνηση, ή αν προτιμάτε, αποτελεί την αφηρημένη έκφραση της όποιας ή προσωποποίηση είναι ή κυβέρνηση. Συνακόλουθα, τέτοιες εκφράσεις όπως Κατάργηση του Κράτους, ή Κοινωνία δίχως το Κράτος, συμφωνούν τέλεια με την αντίληψη με την όποια οι Αναρχικοί θέλουν να εκφράσουν την καταστροφή κάθε πολιτικού θεσμού, που βασίζεται στην εξουσία και τη συγκρότηση μιας ελεύθερης κι εξισωτικής κοινωνίας, που βασίζεται στην άρμονία των συμφερόντων και στην έθελοντική συνεισφορά όλων για την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών.

Όμως ή λέξη Κράτος έχει πολλά άλλα νοήματα κι ανάμεσα σ' αυτά είναι μερικά που προσφέρονται για παρερμηνεία, ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιούνται μεταξύ ανθρώπων των οποίων ή θλιβερή κοινωνική κατάσταση δεν τους έχει προσφέρει την άνεση να συνηθίσουν τις λεπτές διακρίσεις της επιστημονικής γλώσσας, ή, χειρότερα, όταν υιοθετούνται δόλια από έχθρας, που ενδιαφέρονται να προκαλέσουν σύγχυση στην έννοια ή δεν επιθυμούν να την καταλάβουν. Έτσι ή λέξη Κράτος χρησιμοποιείται συχνά για να υποδηλώσει οποιαδήποτε δοσμένη κοινωνία, ή συνάθροιση ανθρώπινων όντων, ένωμένων σε μια δοσμένη έδαφική περιοχή και που αποτελεί εκείνο που ονομάζουμε κοινωνική μονάδα, ανεξάρτητα απ' τον τρόπο με τον όποιο ομαδοποιούνται

τά μέλη του παραπάνω σώματος ή απ' τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα τους. Η λέξη Κράτος χρησιμοποιείται επίσης απλά σαν ένα συνώνυμο της κοινωνίας. Έξαιτίας αυτών των νοημάτων της λέξης, οι έχθροι μας πιστεύουν, ή μάλλον υποκρίνονται: ότι πιστεύουν, ότι οι Αναρχικοί θέλουν να καταργήσουν κάθε κοινωνική σχέση και κάθε συλλογική δουλειά και να υποβιβάσουν τον άνθρωπο σε μια κατάσταση απομόνωσης, δηλαδή, σε μια κατάσταση χειρότερη απ' τη θαρβαρότητα.

Με τη λέξη Κράτος, ξανά, έννοείται μόνο ή ανώτατη διοίκηση μιας χώρας, ή κεντρική εξουσία, σε αντίθεση με την περιφερειακή ή κοινοτική εξουσία κι επομένως όρισμένοι άλλοι νομίζουν ότι οι Αναρχικοί επιθυμούν απλά μια περιφερειακή αποκέντρωση, αφήνοντας άθικτη την αρχή της κυβέρνησης και συγγέουν έτσι την Αναρχία με την κοινοτική κυβέρνηση ή την κυβέρνηση των καντονιών.

Τέλος το Κράτος σημαίνει κατάσταση, τρόπο ζωής, την τάξη της κοινωνικής ζωής κλπ., κι επομένως λέμε, λογουχάρη, ότι είναι απαραίτητο ν' αλλάξουμε την οικονομική κατάσταση των εργαζόμενων τάξεων ή ότι το Κράτος της Αναρχίας είναι το μόνο Κράτος που οικοδομείται πάνω στις αρχές της αλληλεγγύης κι άλλες παρόμοιες φράσεις. Έτσι, αν επίσης πούμε, με μια άλλη έννοια, ότι επιθυμούμε να καταργήσουμε το Κράτος, μπορεί να εμφανιστούμε άμέσως σαν παράλογοι κι αντιφατικοί.

Γι' αυτούς τους λόγους, πιστεύουμε ότι θα 'ταν καλύτερα να χρησιμοποιούμε την έκφραση κατάργηση του Κράτους όσο πιο λίγο μπορούμε και να την αντικαταστήσουμε με μια άλλη, πιο ξεκάθαρη και πιο συγκεκριμένη — την κατάργηση της κυβέρνησης.

Η τελευταία θα είναι ή έκφραση που θα χρησιμοποιηθεί στην πορεία αυτού του δοκίμιου.

Έχουμε πει ότι Αναρχία σημαίνει κοινωνία δίχως κυβέρ-

νηση. Ἄλλὰ εἶναι ἡ συντριβὴ τῆς κυβερνήσεως δυνατὴ, ἐπιθυμητὴ ἢ σοφὴ; Ἄς δοῦμε.

Τί εἶναι κυβέρνηση; Ὑπάρχει μιὰ ἀρρώστεια τοῦ ἀνθρώπου μυαλοῦ ποὺ ὀνομάζεται μεταφυσικὴ τάση, ἡ ὁποία κάνει τὸν ἄνθρωπο, ἀφοῦ ἀφαιρέσει τὴν ποιότητα ἀπὸ ἓνα ἀντικείμενο μὲ μιὰ λογικὴ διαδικασίαν, νὰ ὑπόκειται σ' ἓνα εἶδος παραίσθησης ποὺ τὸν κάνει νὰ συγχέει τὴν ἀφαίρεση μὲ τὸ πραγματικὸ πρᾶγμα. Αὕτῃ ἡ μεταφυσικὴ τάση, παρὰ τὰ πλήγματα ποὺ ἔχει δεχθεῖ ἀπ' τὴ θετικὴ ἐπιστήμη, εἶναι ἀκόμα γερὰ ριζωμένη στὸ μυαλὸ τῆς πλειονότητος τῶν σημερινῶν συγχρόνων μας. Ἐχει τέτοια ἐπιρροή, ποὺ πολλοὶ θεωροῦν τὴν κυβέρνηση ὡς πραγματικὴ ὄντοτητα, μὲ ὀρισμένες δοσμένες ἰδιότητες λογικῆς, δικαιοσύνης, ἀνεξάρτητα ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συγκροτοῦν τὴν κυβέρνηση.

Γιὰ κείνους ποὺ σκέπτονται μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἡ κυβέρνηση, ἢ τὸ Κράτος, εἶναι ἡ ἀφηρημένη κοινωνικὴ ἐξουσία καὶ ἐκπροσωπεῖ, πάντοτε ἀφηρημένα, τὸ γενικὸ συμφέρον. Ἀποτελεῖ τὴν ἔκφραση τῶν δικαιωμάτων ὅλων καὶ θεωρεῖται ὅτι περιορίζεται ἀπ' τὰ δικαιώματα τοῦ καθένα. Αὐτὸς ὁ τρόπος κατανόησης τῆς κυβερνήσεως ὑποστηρίζεται ἀπὸ κείνους ποὺ ἔχουν συμφέρον, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ διατήρηση τῆς ἀρχῆς τῆς ἐξουσίας ἀποτελεῖ μιὰ ἐπιτακτικὴ ἀναγκαιότητα καὶ πρέπει πάντοτε νὰ ἐπιδιώγει, παρὰ τὰ λάθη καὶ τὶς πλάνες τῶν προσώπων ποὺ ἐξασκοῦν τὴν ἐξουσία.

Γιὰ μᾶς, ἡ κυβέρνηση ἀποτελεῖ τὸ σύνολο τῶν κυβερνῶντων καὶ οἱ κυβερνῶντες — βασιλιάδες, πρόεδροι, ὑπουργοί, μέλη τοῦ κοινοβουλίου — εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴ δύναμη νὰ κάνουν νόμους ποὺ ρυθμίζουν τὶς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ὑπακοή σ' αὐτοὺς τοὺς νόμους. Εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ καθορίζουν καὶ ἀπαιτοῦν τοὺς φόρους, ἐπιβάλλουν τὴν στρατιωτικὴ θητεία, δικάζουν καὶ τιμωροῦν τοὺς παραβάτες τοῦ νόμου. Ὑποβάλλουν τοὺς ἀνθρώπους σὲ κανονισμοὺς καὶ ἐπιβλέπουν καὶ ἐπικυρώνουν τὰ ἰδιωτικὰ συμβόλαια. Μονοπωλοῦν ὀρισμένους κλάδους τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἢ, ἂν θέ-

λουν, ἔλθῃ τὴν παραγωγή καὶ τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες. Προωθοῦν ἢ ἐμποδίζουν τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν ἀγαθῶν. Κάνουν πόλεμο ἢ εἰρήνη μὲ τὶς κυβερνήσεις ἄλλων χωρῶν. Ἐπιτρέπουν ἢ ἀναστέλλουν τὸ ἐλεύθερο ἐμπόριο καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα. Κοντολογίῃς, οἱ κυβερνήτες εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴ δύναμη, σ' ἓνα μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμῶ, νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ συλλογικὴ δύναμη τῆς κοινωνίας, δηλαδή, τὴ φυσικὴ, πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ δύναμη ὅλων, νὰ ὑποχρεώσουν τὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὴ θέλησή τους. Καὶ αὕτῃ ἡ ἐξουσία ἀποτελεῖ, κατὰ τὴ γνώμη μας, τὴν ἴδια ἀκριβῶς τὴν ἀρχὴ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐξουσίας.

Ἄλλὰ γιὰ ποῖο λόγο ὑπάρχει ἡ κυβέρνηση;

Γιατί νὰ περιορίζει τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν πρωτοβουλία τοῦ καθένα γιὰ χάριν ἄλλων ἀτόμων; Γιατί τοὺς δίνει τὴ δύναμη νὰ εἶναι τ' ἀφεντικά, μὲ ἢ χωρὶς τὴ συγκατάθεση τοῦ καθένα; Μήπως οἱ κυβερνῶντες εἶναι τόσο ἐξαιρετικὰ προικισμένοι ἄνθρωποι ποὺ νὰ μποροῦν ν' ἀντιπροσωπεύουν τὶς μάζες καὶ νὰ ἐνεργοῦν γιὰ χάριν τῶν συμφερόντων ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καλύπτοντας ἀπ' ὅ,τι θὰ μπορούσαν οἱ τελευταῖοι νὰ ἐνεργήσουν γιὰ λογαριασμὸ τους; Μήπως εἶναι τόσο ἀλάνθαστοι καὶ ἀδιάφθοροι ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἐμπιστευτεῖ, τὴ μοίρα τοῦ καθένα καὶ ὅλων, στηριζόμενος στὴ γνώση καὶ τὴν τιμιότητά τους;

Ἀκόμα καὶ ἂν ὑπῆρχαν ἄνθρωποι μὲ ἀπειρὴ τιμιότητα καὶ γνώση, ἀκόμα καὶ ἂν ὑποθέσουμε ὅ,τι δὲν ἔχει ποτὲ συμβεῖ στὴν ἱστορία καὶ ὅ,τι πιστεύουμε ὅ,τι δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ συμβεῖ, δηλαδή, ὅ,τι ἡ κυβέρνηση μπορεῖ νὰ περιέρθῃ στοὺς ἰκανότερους καὶ τοὺς καλύτερους, μήπως ἡ κατοχὴ τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας θὰ πρόσθετε τίποτα στὴν εὐεργετικὴ τους ἐπίδραση; Δὲ θὰ τὴν παρέλυε μᾶλλον ἢ θὰ τὴν κατέστρεφε; Γιατί ἐκεῖνοι ποὺ κυβερνοῦν θεωροῦν ἀπαραίτητο νὰ ἀσχολοῦνται μὲ πράγματα ποὺ δὲν καταλαβαίνουν καὶ, πᾶνω ἀπ' ὅλα, νὰ χάνουν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐνεργητικότητάς τους γιὰ νὰ κρατηθοῦν στὴν ἐξουσία, προσπαθώντας νὰ ἐκαιοποιήσουν τοὺς φίλους τους, νὰ κρατήσουν κάτω ἀπὸ ἔλεγχο τοὺς δυσσεβημένους καὶ νὰ ὑποτάξουν τοὺς ἐξεγερμένους;

Εξάνα, εστω κι αν οι κυβερνήτες είναι καλοί ή κακοί, σοφοί ή άδαιεις, πώς κερδίζουν την εξουσία; Επιβάλλονται με τὸ δικαιο του πολέμου τῆς κατάνκτησης ή τῆς επανάστασης; Κι αν συμβαίνει αυτό, τί έγγυήσεις έχει τὸ κοινό ὅτι οί νόμοι τους έγιναν με γνώμωνα τὸ γενικό καλό; Σ' αυτή τὴν περίπτωση είναι απλῶς θέμα σφετερισμοῦ κι αν οί ὑπήκοοι είναι δυσχεστημένοι δέν τούς ἀπομένει τίποτα άλλο παρά ν' ἀποκινάξουν τὸ ζυγὸ με τὰ ὄπλα. Μήπως οί κυβερνήτες ἐκλέγονται ἀπὸ μιὰ ὀρισμένη τάξη ή κόμμα; Τότε θὰ θριαμβεύσουν ἀναπόφευκτα οί ιδέες αὐτῆς τῆς τάξης, ή τοῦ κόμματος και θὰ θυσιαστοῦν οί ἐπιθυμίες και τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων. Μήπως ἐκλέγονται με καθολική ψηφοφορία; Τώρα οί ἀριθμοί ἀποτελοῦν τὸ μόνο κριτήριο κι οί τελευταίοι είναι φανερό ὅτι δέν ἀποτελοῦν ἀπόδειξη λογικῆς, δικαιοσύνης ή ἐκανότητας. Στὴν καθολική ψηφοφορία, αὐτοί πὸ ἐκλέγονται είναι ἐκείνοι πὸ γνωρίζουν καλύτερα πώς νὰ κερδίσουν τις μάξες. Ἡ μειοψηφία, πὸ μπορεί νὰ συμβαίνει νὰ είναι ή μισή δύναμη τῶν ἐκλογέων μείον ἕνα, θυσιάζεται. Ἐπιπλέον, ή ἐμπειρία έχει δείξει ὅτι είναι ἀδύνατο νὰ βρεθεῖ ἕνα ἐκλογικό σύστημα πὸ νὰ ἐξασφαλίζει πραγματικά τὴν ἐκλογή τῆς πραγματικῆς πλειοψηφίας.

Πολλές και διάφορες είναι οί θεωρίες με τις ὁποῖες ὀρισμένοι ἄνθρωποι έχουν ἐπιδιώξει νὰ δικαιολογήσουν τὴν ὑπαρξη τῆς κυβέρνησης. Βασίζονται, ὁμως, ὅλες, παραδεδεγμένα ή ὄχι, στὴν ὑπόθεση ὅτι τὰ ἄτομα μιᾶς κοινωνίας έχουν ἀντίθετα συμφέροντα κι ὅτι μιὰ ἐξωτερική ἀνώτερη δύναμη είναι ἀπαραίτητη για νὰ ὑποχρεώσει μερικούς νὰ σέβονται τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων, καθορίζοντας κι ἐπιβάλλοντας ἕναν κανόνα ρύθμισης, σύμφωνα με τὸν ὁποῖο τὰ ἀντιμαχόμενα συμφέροντα πρέπει νὰ ἑναρμονίζονται ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερο και σύμφωνα με τὸν ὁποῖο ὁ καθένας πρέπει ν' ἀπολαμβάνει τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἀπόλαυση με τὴ μικρότερη δυνατὴ θυσία. Ἄν, λένε οί θεωρητικοί τῆς ἐξουσιαστικῆς σχολῆς, τὰ συμφέροντα, οί τάσεις κι οί ἐπιθυμίες ἑνὸς ἀτόμου βρίσκονται σὲ ἀντίθεση μ' ἐκείνες ἑνὸς ἄλλου ἀτόμου ή ἱ-

σως ἄλλης τῆς κοινωνίας, ποῖος θὰ ἔχει τὸ δικαίωμα και τὴ δύναμη νὰ ὑποχρεώσει τὸ ἕνα νὰ σεβαστεῖ τὰ συμφέροντα τοῦ ἄλλου ή τῶν ἄλλων; Ποῖος θὰ μπορεί νὰ ἐμποδίσει τὸν συγκεκριμένο πολίτη νὰ προσβάλει τὸ γενικό καλό; Ἡ ἐλευθερία τοῦ καθένα, λένε, έχει σὴν ὀριό τῆς τὴν ἐλευθερία τῶν ἄλλων. Ἄλλὰ ποῖος θὰ καθορίσει αὐτὰ τὰ ὄρια και ποῖος θὰ ἐπιβάλλει τὸ σεβασμὸ τους; Ὁ φυσικός ἀνταγωνισμός τῶν συμφερόντων και τῶν παθῶν δημιουργεῖ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς κυβέρνησης και δικαιολογεῖ τὴν εξουσία. Ἡ εξουσία ἐπιεμβαίνει σὰ διαιτητῆς στὸν κοινωνικό ἀνταγωνισμό και καθορίζει τὰ ὄρια τῶν δικαιωμάτων και τῶν καθυκόντων τοῦ καθένα.

Αὐτὴ είναι ἡ θεωρία· ἀλλὰ για νὰ είναι βάσιμη ή θεωρία, πρέπει νὰ βασίζεται σὲ μιὰ ἐξήγηση τῶν γεγονότων. Πέρομε καλά πώς στὴν κοινωνική οἰκονομία ἐπινοοῦνται πολὺ συχνὰ διάφορες θεωρίες για νὰ δικαιολογήσουν τὰ γεγονότα, δηλαδή, για νὰ ὑπερασπίσουν τὰ προνόμια και νὰ προκαλέσουν τὴν ὀμαλή ἀποδοχή τους ἀπὸ ἐκείνους οί ὁποῖοι ἀπατελοῦν τὰ θύματά τους. Ἄς ἐξετάσουμε ἐδῶ αὐτὰ καθεαυτὰ τὰ γεγονότα.

Σ' ὀλόκληρη τὴν ἱστορική πορεία, ὁπως και στὴ σημερινὴ ἐποχή, ή κυβέρνηση ἐμφανίζεται εἴτε σὴν ὀμή, βίαιη, ἀθθαίρετη κυριαρχία τῶν πολλῶν ἀπ' τοὺς λίγους ή ἀποτελεῖ ἕνα ὄργανο πὸ ἐπινοήθηκε για νὰ ἐξασφαλίζει τὴν κυριαρχία και τὸ προνόμιο σ' ἐκείνους πὸ, με τὴ βία, τὴν ἀπάτη ή τὴν κληρονομιά, έχουν οἰκειοποιηθεῖ ὅλα τὰ μέσα τῆς ζωῆς και κύρια και πρωταρχικά τὴ γῆ, διαμέσου τῶν ὁποίων κρατᾶνε ὑπόδουλους τοὺς ἀνθρώπους, κάνοντάς τους νὰ δουλεύουν για κείνους.

Οί κυβερνήσεις καταπιέζουν τοὺς ἀνθρώπους με δύο τρόπους, εἴτε ἀμεσα, με ὀμή βία, δηλαδή, φυσική βία, ή ἑμμεσα, ἀπογυμνώνοντάς τους ἀπ' τὰ μέσα συντήρησης κι ὑποβιβάζοντάς τους ἔτσι στὴν ἀδυναμία. Ἡ πολιτική ἐξουσία γεννήθηκε με τὴν πρώτη μέθοδο· τὸ οἰκονομικό προνόμιο προήλθε ἀπ' τὴ δεύτερη. Οί κυβερνήσεις μποροῦν ἐπίσης νὰ καταπιέσουν τὸν ἄνθρωπο ἐπενεργώντας πάνω στὴ συναισθηματική του φύση και μ' αὐτὸ τὸν

τρόπο συνιστούν τη θρησκευτική εξουσία. Κανένας άλλος λόγος δεν κρύβεται πίσω απ' τη διάδοση των θρησκευτικών προλήψεων, εκτός απ' τό ότι υπερασπίζουσι κι εδραιώνουσι τὰ πολιτικά κι οικονομικά προνόμια.

Στήν πρωτόγονη κοινωνία, όταν ο κόσμος δεν ήταν τόσο πυκνοκατοικημένος όσο είναι τώρα κι οι κοινωνικές σχέσεις ήταν λιγότερο πολύπλοκες, αν οποιαδήποτε περίσταση εμπόδιζε τή δημιουργία συγγειών κι εθίμων αλληλεγγύης, ή κατέστρεφε τὰ ήδη υπάρχοντα κι εγκαθίδρυε τήν κυριαρχία ανθρώπου πάνω σέ άνθρωπο, οι δύο εξουσίες, ή πολιτική κι ή θρησκευτική, βρίσκονταν ενωμένες στα ίδια χέρια — συχνά στα χέρια ενός μόνο ατόμου. Εκείνοι που είχαν κατακτήσει και απομυζήσει τους άλλους, τους υποχρέωσαν νά γίνουν υπηρέτες τους και νά κάνουν τὰ πάντα γι' αυτούς, σύμφωνα μέ τὰ καπρίτσια τους. Οι νικητές ήταν κάποτε ιδιοκτήτες, νομοθέτες, δικαστές, δικαστές και δήμοι.

Αλλά μέ τήν αύξηση του πληθυσμού, μέ τήν ανάπτυξη των αναγκών, μέ τήν πολυπλοκοποίηση των κοινωνικών σχέσεων, ή παρατεινόμενη συνέχιση ενός τέτοιου δεσποτισμού έγινε αδύνατη. Για τήν ίδια τους τήν ασφάλεια, οι εξουσιαστές, συχνά παρά τή θέλησή τους, αναγκάστησαν νά στηριχτούν πάνω σέ μιὰ προνομιακή τάξη, δηλαδή, σ' ένα όρισμένο αριθμό ατόμων μέ κοινά συμφέροντα κι υποχρεώθηκαν επίσης νά επιτρέψουν σέ καθένα απ' αυτά τὰ άτομα νά φροντίσει για τή συντήρησή του. Μολοντούτο επιφύλαξαν για τόν εαυτό τους τόν ανώτερο ή τελικό έλεγχο. Μέ άλλα λόγια, οι εξουσιαστές επιφύλαξαν στόν εαυτό τους τό δικαίωμα νά εκμεταλλεύονται όλους, όπως τους βολεύει και έτσι νά ικανοποιούν τή βασιλική τους ματαιοδοξία. Έτσι ο ιδιωτικός πλούτος αναπτύχθηκε κάτω απ' τή σκιά της άρχουσας εξουσίας, για τήν προστασία της και — συχνά άσυνείδητα — σά συνέργος της. Η ιδιοκτητική τάξη εμφανίστηκε και, συγκεντρώνοντας λίγο - λίγο στα χέρια της όλα τὰ μέσα παραγωγής, τις ίδιες άκριβώς τις πηγές της ζωής — τή γεωργία, τή βιομηχανία και τήν ανταλλαγή — κατέληξε νά γίνει εξουσία κι ή ίδια. Αυτή ή έ-

ξουσία, μέ τήν ανωτερότητα των μέσων δράσης της και τή μεγάλη μάζα των συμφερόντων που άγκαλιάζει, καταλήγει πάντα νά υποτάζει, περισσότερο ή λιγότερο φανερά, τήν πολιτική εξουσία, δηλαδή, τήν κυβέρνηση, τήν οποία κάνει χιροφύλακά της.

Αυτό τό φαινόμενο έχει επαναληφθεί συχνά μέσα στην ιστορία. Κάθε φορά που, ή φυσική ώμη θία, έχει επικρατήσει στην κοινωνία μέ στρατιωτική επιχείρηση, οι κατακτητές έχουν δείξει τήν τάση νά συγκεντρώνουν στα χέρια τους τήν κυβέρνηση και τήν ιδιοκτησία. Έπειδή όμως ή κυβέρνηση δεν μπορεί, σέ κάθε περίπτωση, νά παρακολουθεί τήν παραγωγή του πλούτου και νά ελέγχει και νά διευθύνει τὰ πάντα, τό βρίσκει άπαραίτητο νά συμβιβαστεί μέ μιὰ ισχυρή τάξη κι έτσι καθιερώνεται ξανά ή άτομική ιδιοκτησία. Μαζί μ' αυτή εμφανίζεται κι ή διάκριση των δύο ειδών εξουσίας, της εξουσίας των προσώπων που ελέγχουν τή συλλογική δύναμη της κοινωνίας κι εκείνης των ιδιοκτητών, απ' τους όποιους εξαρτώνται βασικά οι κυβερνώντες, επειδή οι ιδιοκτήτες ελέγχουν τις πηγές της συλλογικής δύναμης που αναφέρουμε παραπάνω.

Αυτή ή κατάσταση πραγμάτων δεν έχει ποτέ όξυνθεί τόσο πολύ όσο στή σημερινή εποχή. Η ανάπτυξη της παραγωγής, ή τεράστια επέκταση του έμπορίου, ή φοβερή δύναμη που έχει αποκτήσει τό χρήμα κι όλες οι οικονομικές συνέπειες που πηγάζουν απ' τήν ανακάλυψη της Άμερικής, ή έφεύρεση των μηχανών κλπ. έχουν εξασφαλίσει τέτοια υπεροχή στην καπιταλιστική τάξη, που δεν ικανοποιείται πιά μέ τό νά ποιτάρει στην ύποστήριξη της κυβέρνησης κι έχει καταλήξει νά επιθυμεί τό σχηματισμό της κυβέρνησης μέσα απ' τους κόλπους της: μιὰ κυβέρνηση, που ν' αποτελείται από μέλη της τάξης της, νά βρίσκεται συνεχώς κάτω απ' τόν έλεγχο της και νά είναι ειδικά οργανωμένη για νά τήν υπερασπίζει ενάντια στην πιθανή εκδίκηση των απόκληρων. Απ' αυτό τό γεγονός άντλεί τήν καταγωγή του τό σύγχρονο κοινοβουλευτικό σύστημα.

Η κυβέρνηση σήμερα αποτελείται από ιδιοκτήτες ή από

άνθρώπους της τάξης τους, που βρίσκονται τόσο ολοκληρωτικά κάτω απ' την επιρροή τους, ώστε οι πιο πλούσιοι να μὴν τὸ θεωροῦν ἀπαραίτητο νὰ πάρουν ἕνα ἐνεργὸ μέρος αἱ ἴδιοι. Ὁ Ρότσιλντ, λογουχάρη, δὲ χρειάζεται νὰ γίνει δουλευτὴς ἢ ὑπουργός, τοῦ ἀρκεῖ νὰ κρατᾷ ἐξαρτημένους ἀπ' αὐτὸν βουλευτὲς κι ὑπουργούς.

Σὲ πολλές χώρες, τὸ προλεταριάτο συμμετέχει εἰκονικὰ στὴν ἐκλογή τῆς κυβέρνησης· αὐτὴ εἶναι μιὰ παραχώρηση ποὺ ἔχει κάνει ἡ μ π ο υ ρ ζ ο υ α ζ ί α (δηλαδή, ἡ ἰδιοκτητικὴ τάξη), εἴτε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει μὲ τὸ μέρος της τὴν λαϊκὴ ὑποστήριξη, στὴ διαμάχη της μὲ τὴ βασιλικὴ ἢ τὴν ἀριστοκρατικὴ ἐξουσία, ἢ γιὰ ν' ἀποπροσανατολίσει τὴν προσοχὴ τοῦ λαοῦ ἀπ' τὴν ἴδια του τὴ χειραφέτηση, δίνοντάς του ἕνα φαινομενικὸ μερίδιο στὴν πολιτικὴ ἐξουσία. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπ' τὸ ἂν τὸ πρόβλεψε ἢ μπουρζουαζία ἢ ὄχι, ἔταν παραχώρησε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ λαὸ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἔχει ἀποδειχθεῖ στὴν πραγματικότητα μιὰ ἀπάτη, ποὺ χρησιμεύει μόνο γιὰ τὴν ἐδραίωση τῆς ἐξουσίας τῆς ἀστικῆς τάξης, ἐνῶ δίνει στὰ πιο ἐνεργητικὰ στοιχεῖα τοῦ προλεταριάτου μόνο τὴ χιμαιρικὴ ἐλπίδα τῆς προσέγγισης στὴν ἐξουσία.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν καθολικὴ ψηφοφορία — θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ἰδιαίτερα μὲ τὴν καθολικὴ ψηφοφορία — ἢ κυβέρνησις ἔχει παραμείνει ὁ ὑπηρετὴς κι ὁ χωροφύλακας τῆς ἀστικῆς τάξης. Πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἴναι διαφορετικὰ; Ἄν ἡ κυβέρνηση μπορούσε νὰ φθάσει στὸ σημεῖο νὰ γίνει ἀντιπαθητικὴ, ἂν ἡ ἐλπίδα τῆς δημοκρατίας δὲν μπορούσε νὰ εἶναι ποτὲ τίποτα παραπάνω ἀπὸ μιὰ αὐταπάτη ποὺ ἐξαπατοῦσε τὸ λαὸ, ἢ ἰδιοκτητικὴ τάξη, νοιώθοντας ὅτι ἀπειλοῦνται τὰ συμφέροντά της, θὰ ἐπαναστατοῦσε ἀμέσως καὶ θὰ χρησιμοποιοῦσε ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐπιρροή, ποὺ προέρχεται ἀπ' τὴν κατοχὴ τοῦ πλούτου, γιὰ νὰ υποβιβάσει τὴν κυβέρνησις στὴν ἀπλή λειτουργία νὰ ἐνεργεῖ σὰ χωροφύλακας.

Σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ σὲ κάθε τόπο, ὅποιο ὄνομα κι ἂν παίρ-

νει ἢ κυβέρνησις, ὅποια κι ἂν εἶναι ἢ καταγωγὴ της, ἢ ἡ ἀργάνωσή της, ἢ βασικὴ της λειτουργία εἶναι πάντα νὰ καταπιέζει καὶ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὶς μάζες καὶ νὰ ὑπερασπίζει τοὺς καταπιεστές καὶ τοὺς ἐκμεταλλευτὲς. Τὰ βασικὰ της χαρακτηριστικὰ κι ἀναπόσπαστα ὄργανα εἶναι ὁ χωροφύλακας κι ὁ φοροεισπράκτορας, ὁ στρατιώτης κι ἡ φυλακὴ. Καὶ σ' αὐτὰ προσθέτονται ἀναγκαστικὰ ὁ παπᾶς ἢ ὁ δάσκαλος, ποὺ προστατεύονται κι ὑποστηρίζονται ἀπ' τὴν κυβέρνηση, γιὰ νὰ καταστήσουν τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων δουλικὸ καὶ νὰ τοὺς κάνουν πειθήνιους κάτω ἀπ' τὸ ζυγὸ.

Βέβαια, πρόσθετα σ' αὐτὴ τὴν πρωταρχικὴ δουλειά, σ' αὐτὸ τὸ βασικὸ τομεᾶ τῆς κυβερνητικῆς δράσης, ἔχουν προστεθεῖ μὲ τὸν καιρὸ κι ἄλλοι τομεῖς. Παραδεχόμεστε ἀκόμα ὅτι ποτὲ ἢ σχεδὸν ποτέ, δὲν μπόρεσε νὰ ὑπάρξει μιὰ κυβέρνησις σὲ μιὰ χώρα, ποὺ νὰ ἦταν ἐντελῶς πολιτισμένη, δίχως νὰ προσθέσει στὶς καταπιεστικὲς κι ἐκμεταλλευτικὲς τῆς λειτουργίες κι ἄλλες χρήσιμες κι ἀναπόσπαστες ἀπ' τὴν κοινωνικὴ ζωὴ. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς δὲν κάνει λιγότερο ἀληθινὸ τὸ ὅτι ἡ κυβέρνησις εἶναι, ἀπ' τὴ φύση της, ἕνα μέσο ἐκμετάλλευσης κι ὅτι ἡ καταγωγὴ κι ἡ θέσις της τὴν ὀδηγοῦν μοιραία στὸ νὰ γίνει ὑπερασπιστὴς μιᾶς ἀρχουσας τάξης, ἐπιβεβαιώνοντας ἔτσι κι αὐξάνοντας τὰ κακὰ τῆς κυριαρχίας.

Ἡ κυβέρνησις ἀναλαμβάνει τὸ καθήκον νὰ προστατεύει, περισσότερο ἢ λιγότερο ἀγρυπνᾷ, τὴ ζωὴ τῶν πολιτῶν ἐνάντια σὲ ἀμεσες κι ἀμέσως ἐπιθέσεις, ἀναγνωρίζει καὶ νομιμοποιεῖ ἕναν ὀρισμένο ἀριθμὸ δικαιωμάτων καὶ πρωτόγωνων συνθηθειῶν κι ἐθίμων, δίχως τὰ ὅποια εἶναι ἀδύνατο νὰ ζήσεις μέσα στὴν κοινωνία. Ὁργανώνει καὶ διευθύνει ὀρισμένες δημόσιες ὑπηρεσίες, ὅπως τὸ ταχυδρομεῖο, ἡ συντήρησις καὶ ἡ κατασκευὴ δρόμων, ἡ φροντίδα τῆς δημόσιας ὑγείας, φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, ἐργατικὲς κατοικίες κλπ. καὶ ποζάρει σὰν προστάτης καὶ εὐεργέτης τῶν φτωχῶν καὶ τῶν ἀδυνάτων. Ἄλλὰ γιὰ ν' ἀποδείξουμε τὴν ἀποψή μας εἶναι ἀρκετὸ νὰ παρατηρήσουμε πῶς καὶ γιατί ἐκπληρώνει αὐτὰ τὰ κα-

θήκοντα. Το γεγονός είναι πως ό,τι αναλαμβάνει ή κυβέρνηση, εμπνέεται πάντα απ' το πνεύμα της κυριαρχίας κι έχει την πρόθεση να υπερασπίσει, να επεκτείνει και να διακωλύσει τα προνόμια της ιδιοκτησίας κι εκείνων των τάξεων, των οποίων ή κυβέρνηση είναι ο αντιπρόσωπος κι ο υπερασπιστής.

Μιά κυβέρνηση δεν μπορεί να κυβερνήσει για ένα οποιοδήποτε χρονικό διάστημα, δίχως να κρύψει την αληθινή της φύση πίσω απ' το πρόσχημα της γενικής ωφέλειας. Δεν μπορεί να σεβαστεί τη ζωή των προνομιούχων, δίχως να προσποιηθεί ότι επιθυμεί να σεβαστεί τη ζωή όλων. Δεν μπορεί να κάνει να γίνουν ανεκτά τα προνόμια μερικῶν, δίχως να εμφανιστεί σαν υπερασπιστής των δικαιωμάτων όλων. «Ο νόμος» (και, φυσικά, αυτοί που έχουν κάνει το νόμο, δηλαδή, ή κυβέρνηση) «έχει εκμεταλλευτεί, λέει ο Κροπότιν, «τα κοινωνικά αίσθηματά του ανθρώπου, ενσωματώνοντας σ' αυτά εκείνες τις επιταγές της ήθικης, που έχει αποδεχτεί ο άνθρωπος, μαζί με ρυθμίσεις που είναι ωφέλιμες για τη μειονότητα — τους εκμεταλλευτές — κι αντίθετες με τα συμφέροντα εκείνων που μπορεί να ξεγεράθηκαν, γι' αυτό δεν αποτελεί δείγμα ήθικης θεμελίωσης».

Μιά κυβέρνηση δεν μπορεί να επιθυμεί την καταστροφή της κοινότητας, γιατί τότε αυτή και ή άρχουσα τάξη δεν θα μπορούσαν να διεκδικήσουν τον πλοῦτο τους, που προέρχεται απ' την εκμετάλλευση· ούτε θα μπορούσε ν' αφήσει την κοινότητα να διευθύνει μόνη της τις δικές της υποθέσεις, γιατί τότε οι άνθρωποι θ' ανακάλυπταν σύντομα πως αυτή (ή κυβέρνηση) δεν χρειαζόταν για κανένα άλλο σκοπό, παρά μόνο για να υπερασπίζει την ιδιοκτητική τάξη που τους απομυζάει και δε θα δίσταζαν ν' απαλλαγούν τόσο απ' την κυβέρνηση όσο κι απ' την ιδιοκτητική τάξη.

Σήμερα, μπροστά στα επίμονα κι απειλητικά αίτήματα του προλεταριάτου, οι κυβερνήσεις δείχνουν μια τάση επέμβασης στις σχέσεις ανάμεσα σε εργοδότες κι εργαζόμενους. Έτσι προσπαθούν να εγκλωβίσουν το εργατικό κίνημα και να αναχαιτίσουν με

άπατηλές μεταρρυθμίσεις τις απόπειρες των φτωχῶν να πάρουν ό,τι τους ανήκει, δηλαδή, ένα ίσο μερίδιο των υφαιών πραγμάτων της ζωής, που απολαμβάνουν άλλοι.

Θα πρέπει επίσης να θυμηθούμε ότι απ' τη μιὰ μεριά οι άστοι, δηλαδή, ή ιδιοκτητική τάξη, πολεμούν μεταξύ τους και καταστρέφουν συνεχῶς ο ένας τον άλλο κι απ' την άλλη, ότι ή κυβέρνηση, παρόλο που αποτελείται από άστούς κι ενεργεί σαν υπερασπιστής κι υπηρέτης τους, εξακολουθεί να προσπαθεί, όπως κάθε υπηρέτης κι υπερασπιστής, να χειραφετηθεί και να κυριαρχήσει πάνω στους υπηκόους της. Έτσι αυτό το παλινοδρομικό παιχνίδι, αυτή ή ταλάντευση ανάμεσα στην παραχώρηση και την αποχώρηση, αυτή ή αναζήτηση συμμάχων ανάμεσα στο λαό κι ενάντια στις τάξεις κι ανάμεσα στις τάξεις κι ενάντια στις μάζες, συνθέτει την επιστήμη των κυβερνώντων και τυφλώνει τους άφελεις και τους φλεγματικούς, που περιμένουν πάντα να τους έρθει ή σωτηρία από πάνω.

Μ' όλα αυτά, ή κυβέρνηση δεν αλλάζει τη φύση της. Αν ενεργεί σὰ ρυθμιστής ή έγγραπτής των δικαιωμάτων και των καθηκόντων του καθένα, διασπέρνει το αίσθημα δικαιοσύνης. Δικαιώνει το άδικο και τιμωρεί κάθε ενέργεια που προσβάλλει ή απειλεί τα συμφέροντα των κυβερνώντων και των ιδιοκτητών. Κηρύσσει δίκαιη και νόμιμη, την πιο απάνθρωπη εκμετάλλευση των εξασθελωμένων, πράγμα που σημαίνει ένα άργό και συνεχές όλικό και ήθικό έγκλημα, το οποίο διαπράττεται από κείνους που έχουν πάνω σε κείνους που δεν έχουν. Ξανά, αν διευθύνει τις δημόσιες υπηρεσίες, προσπαίζει πάντα τα συμφέροντα των κυβερνώντων και των ιδιοκτητών, χωρίς να ασχολείται με τα συμφέροντα των εργαζόμενων μαζών, παρά μόνο στο μέτρο που είναι απαραίτητο για να κάνουν τις μάζες να επωμιστούν πρόθυμα τις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Αν διαφωτίζει, εμποδίζει και ευνουχίζει την αλήθεια και έχει την τάση να προετοιμάζει τα μυαλά και τις καρδιές των νέων για να γίνουν, είτε σκληροί τύραννοι, ή πειθήνιοι δούλοι, σύμφωνα με την τάξη στην οποία ά-

νήκουν. Στά χέρια τής κυβέρνησης γίνονται όλα ένα μέσο εκμετάλλευσης, όλα χρησιμεύουν σαν ένα αστυνομικό μέτρο, που είναι χρήσιμο για να κρατάει τους ανθρώπους κάτω από έλεγχο. Κι έτσι πρέπει να 'ναι. "Αν ή ζωή των ανθρώπων συνίσταται σε μια διαμάχη μεταξύ τους, είναι φυσικό ότι πρέπει να υπάρχουν κατακτητές και κατακτημένοι κι ή κυβέρνηση, που αποτελεί τό μέσο εξασφάλισης στους νικητές των αποτελεσμάτων τής νίκης τους και διαιώνισης αυτών των αποτελεσμάτων, είναι βέβαιο ότι, δε θα πέσει ποτέ στά χέρια εκείνων που έχουν ήττηθεί, είτε πρόκειται για μάχη που διεξήχθηκε στο πεδίο τής φυσικής ή πνευματικής δύναμης, ή στο πεδίο τής οικονομίας. Κι εκείνοι που πολέμησαν για να εξασφαλίσουν για τον έαυτό τους καλύτερες συνθήκες απ' ό,τι μπορούν να έχουν άλλοι, για να κερδίσουν προνόμια και να προσθέσουν κυριαρχία στην εξουσία κι έχουν κερδίσει τή νίκη, είναι βέβαιο πως δε θα τή χρησιμοποιήσουν για να υπερασπίσουν τά δικαιώματα των νικημένων και να βάλουν έρια στη δική τους εξουσία και σ' εκείνη των φίλων και των πααδών τους.

Η κυβέρνηση — ή τό Κράτος, αν θέλετε — σά δικαστής, διοικητής του κοινωνικού ανταγωνισμού, αμερόληπτος διαχειριστής των δημοσίων συμφερόντων, αποτελεί ένα ψέμα, μια απάτη, μια Ουτοπία, που ποτέ δεν υλοποιήθηκε και δεν μπορεί ποτέ να υλοποιηθεί. "Αν, στην πραγματικότητα, τά συμφέροντα των ανθρώπων πρέπει να είναι πάντα ανταγωνιστικά, αν, όντως, ή διαμάχη μεταξύ των ανθρώπων έχει κάνει τους νόμους απαραίτητους για τήν ανθρώπινη κοινωνία κι ή ελευθερία του ατόμου πρέπει να περιορίζεται απ' τήν ελευθερία άλλων ατόμων, τότε ο καθένας θα επιδίωκε πάντα να κάνει τά συμφέροντά του να θριαμβεύσουν πάνω στα συμφέροντα των άλλων. "Ο καθένας θα προσπαθούσε να επεκτείνει τήν ελευθερία του σε βάρος τής ελευθερίας των άλλων και θα δημιουργούνταν μια κυβέρνηση. "Οχι απλώς, επειδή θα ήταν περισσότερο ή λιγότερο ωφέλιμο για τό σύνολο των μελών τής κοινωνίας να έχουν μια κυβέρνηση, αλλά επειδή οι κατακτητές θα επιθυμούσαν να εξασφαλίσουν για τον

έαυτό τους τους καρπούς τής νίκης. Θα επιθυμούσαν ούσιαστικά να υποτάξουν τους νικημένους και ν' απαλλαγούν απ' τή σκοτούρα να βρίσκονται πάντα σε άμυντική θέση και θα διόριζαν ανθρώπους, ειδικά προσαρμοσμένους σ' αυτή τή δουλειά, να ενεργούν σαν αστυνομία. "Αν πραγματικά συνέβαινε αυτό, τότε ή ανθρώπινη θά 'ταν καταδικασμένη να εξαφανιστεί, ανάμεσα σε περιόδους αγώνες μεταξύ τής τυραννίας των εξουσιαστών και τής εξέγερσης των υπόδουλων.

"Αλλά εύτυχώς τό μέλλον τής ανθρωπότητας είναι πιο ρόδινο, γιατί ο νόμος που τήν κυβερνάει είναι πιο ήπιος.

2

"Ο άνθρωπος έχει δυο θεμελιικά χαρακτηριστικά, τό ένστικτο τής αυτοσυντήρησής του, δίχως τό όποιο δε θα μπορούσε να υπάρξει κανένα όν και τό ένστικτο τής διατήρησης του είδους του, δίχως τό όποιο δε θα είχε εξελιχθεί ή συνεχίσει να ζει κανένα είδος. "Ο άνθρωπος ώθείται απ' τή φύση του να υπερασπίσει από κάθε κίνδυνο τήν ίδια του τήν ύπαρξη κι εϋημερία καθώς κι εκείνη των παιδιών του.

Τά ζωντανά όντα βρίσκουν στη φύση δυο τρόπους για να εξασφαλίσουν τήν ύπαρξή τους και να τήν κάνουν πιο ευχάριστη. "Ο ένας βρίσκεται στην πάλη του ατόμου με τά φυσικά στοιχεία και με άλλα άτομα του ίδιου ή διαφορετικού είδους· ο άλλος βρίσκεται στην αμοιβαία υποστήριξη, ή συνεργασία, που μπορεί ίσως επίσης να περιγραφεί σαν ένωση για αγώνα ενάντια σ' όλους τους φυσικούς παράγοντες, που είναι καταστροφικοί για τήν ύπαρξη, ή για τήν ανάπτυξη και τήν εϋημερία των μελών.

Δε χρειάζεται να έρευνήσουμε ποιους αντίστοιχους ρόλους, στην ανάπτυξη του οργανικού κόσμου, παίρνουν αυτές οι δυο αρχές του ανταγωνισμού και τής συνεργασίας.

Είναι αρκετό να παρατηρήσουμε πως ή συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων (είτε είναι επιβεβλημένη, είτε έθελοντική) έχει

γίνει το μόνο μέσο προόδου, βελτίωσης ή εγγύησης της ασφάλειας και πώς ο ανταγωνισμός — κατάλοιπο μιας προηγούμενης φάσης της ζωής — έχει γίνει ολότελα ακατάλληλος σά μέσο εξασφάλισης της ευημερίας τών ατόμων και δημιουργεί, αντίθετα, πληγές σέ όλους, τόσο στους κατακτητές όσο και στους κατακτημένους.

Η συσσωρευμένη και μεταβιβασμένη εμπειρία διαδοχικών γενιών, έχει διδάξει τόν άνθρωπο ότι αν ένωθεί με άλλους ανθρώπους εξασφαλίζεται καλύτερα ή συντήρηση κι αύξάνεται ή ευημερία του. Έτσι μέσα απ' τόν άγώνα για τήν επιβίωση, πού διεξάγεται ενάντια στη φύση πού τούς περιβάλλει κι ενάντια σέ άτομα τού δικού τους είδους, έχει αναπτυχθεί στους ανθρώπους τό κοινωνικό ένστικτο κι έχει μεταμορφώσει ολοκληρωτικά τις συνθήκες ζωής τους. Διαμέσου τής συνεργασίας, ο άνθρωπος μπόρεσε νά θυεί απ' τή ζωϊκότητα, έχει αποκτήσει μεγάλη δύναμη κι έχει ξεπεράσει τόσο πολύ τά άλλα ζώα, ώστε οι μεταφυσικοί φιλόσοφοι νά πιστέψουν πώς ήταν άπαραίτητο νά έφεύρουν γι' αυτόν μια άβλη κι άθάνατη ψυχή.

Πολλές συνακόλουθες αιτίες έχουν συνεισφέρει στό σχηματισμό αυτού τού κοινωνικού ένστικτου πού, ξεκινώντας απ' τή ζωϊκή θέση τού ένστικτου για τή διατήρηση τού είδους, έχει τώρα γίνει τόσο διαδομένο και τόσο έντονο, ώστε συνιστά τό βασικό στοιχείο τής ήθικης φύσης τού ανθρώπου.

Ο άνθρωπος, όμως, πού έχει εξελιχθεί από κατώτερους ζωϊκούς τύπους, ήταν ένα σωματικά αδύναμο όν, δίχως όπλα για νά παλέψει ενάντια στα σαρκοβόρα θηρία. Άλλά διέθετε έναν έγκέφαλο, πού μπορούσε ν' αναπτυχθεί πολύ κι ένα φωνητικό όργανο, ικανό νά εκφράσει τις διάφορες έγκεφαλικές δονήσεις, διαμέσου διαφόρων ήχων και χέρια προσαρμοσμένα ώστε νά δώσουν στήν ύλη τήν επιθυμητή μορφή. Θα πρέπει νά αισθάνθηκε πολύ σύντομα τήν ανάγκη και τά πλεονεκτήματα τής ένωσης με τούς συνανθρώπους του. Όντως, μπορεί ακόμα και νά ειπωθεί ότι μπόρεσε νά ξεφύγει απ' τή ζωϊκότητα, μόνον όταν έγινε κοινωνικός

κι απέκτησε τή χρήση τής γλώσσας, ή όποία άποτελεί άμεση συνέπεια και δυναμικό παράγοντα τής κοινωνικοποίησης.

Ο σχετικά μικρός αριθμός τών ανθρώπινων ειδών έκανε τόν άγώνα για τήν επιβίωση ανάμεσα στους ανθρώπους, ακόμα και πέρα απ' τά όρια τής ένωσης, λιγότερο όξύ, λιγότερο συνεχή και λιγότερο άπαραίτητο. Ταυτόχρονα, θα πρέπει νά έχει ευνοήσει πολύ τήν ανάπτυξη αισθημάτων συμπάθειας κι έχει προσφέρει τά χρονικά περιθώρια για τήν ανακάλυψη κι αξιολόγηση τής ωφελιμότητας τής άμοιβαίας ύποστήριξης. Κοιταχτής, ή κοινωνική ζωή έγινε ή άπαραίτητη προϋπόθεση τής ύπαρξης τού ανθρώπου, σά συνέπεια τής ικανότητάς του νά τροποποιεί τό έξωτερικό του περιβάλλον και νά τό προσαρμόζει σύμφωνα με τις ανάγκες του, με τήν εξάσκηση τών αρχέγονων δυνάμεών του, σέ συνεργασία μ' ένα μεγαλύτερο ή μικρότερο αριθμό συνεργατών. Οι επιθυμίες του έχουν γίνει ανάγκες. Κι ο καταμερισμός τής εργασίας γεννήθηκε απ' τή μεθοδική χρησιμοποίηση τής φύσης απ' τόν άνθρωπο, για λογαριασμό του. Έπομένως, όπως εξελίχτηκε τώρα, ο άνθρωπος δε θα μπορούσε νά ζήσει χωριστά απ' τούς συνανθρώπους του, δίχως νά ξαναπέσει σέ μια ζωώδη κατάσταση. Διαμέσου τού έκλεπτισμού τής αισθαντικότητας, με τόν πολλαπλασιασμό τών κοινωνικών σχέσεων και διαμέσου τής συνήθειας, πού επισφράγισε τό είδος με κληρονομική μεταβίβαση χιλιάδων χρόνων, αυτή ή ανάγκη για κοινωνική ζωή, αυτή ή ανταλλαγή σκέψεων και στοργής ανάμεσα στους ανθρώπους, έγινε άπαραίτητη για τόν οργανισμό μας. Μεταμορφώθηκε σέ συμπάθεια, φιλία κι αγάπη κι επιβιώνει ανεξάρτητα απ' τά υλικά πλεονεκτήματα πού εξασφαλίζει ή ένωση. Τόσο πολύ ισχύει αυτό, ώστε ο άνθρωπος αντιμετωπίζει συχνά κάθε λογής δάσανα κι ακόμα και τό θάνατο, για τήν ικανοποίηση αυτών τών αισθημάτων.

Τό γεγονός είναι ότι στον άγώνα για τήν επιβίωση ανάμεσα στους ανθρώπους, αποδόθηκε ένας ολότελα διαφορετικός χαρακτήρας, από εκείνον πού έχει ή διαμάχη μεταξύ τών κατώτερων ζώων, εξαιτίας τών τεράστιων πλεονεκτημάτων πού προσφέρει στον

άνθρωπο ή ένωση, τών δυνατοτήτων του να ένωθεί μ' ένα όλοένα αύξανόμενο αριθμό ατόμων και να ύπεισέρθει σε όλοένα και πιό στενές και πολύπλοκες σχέσεις, ως ότου φθάσει στην ένωση με όλη την άνθρωπότητα και τέλος, πιό πολύ απ' όλα ίσως, απ' την ικανότητά του να παράγει, εργαζόμενος σε συνεργασία με άλλους, περισσότερα απ' όσα χρειάζεται για να ζήσει. Είναι φανερό ότι αυτές οι αιτίες, μαζί με τά αισθήματα στοργής που πηγάζουν απ' αυτές, θα πρέπει να δίνουν έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα στην πάλη για την επιβίωση ανάμεσα στα ανθρώπινα όντα.

Παρόλο που οι έρευνες σύγχρονων φυσιογνωστών μας φέρνουν καθημερινά νέες αποδείξεις, πώς ή συνεργασία έχει παίξει κι εξακολουθεί να παίζει, τόν πιό σημαντικό ίσως ρόλο στην ανάπτυξη του οργανικού κόσμου, ή διαφορά ανάμεσα στην ανθρώπινη πάλη για επιβίωση και σ' εκείνη των κατώτερων ζώων είναι τρομακτική. Στην πραγματικότητα είναι ανάλογη με την απόσταση που χωρίζει τόν άνθρωπο απ' τά άλλα ζώα. Κι αυτό επαληθεύτηκε παρόλα αυτά απ' αυτή τή θεωρία του Χάξλεϋ, που ή άστική τάξη έχει εξαντλήσει όλοτελα, μή υποπτευόμενη τó θαύμα στον όποιο ή άμοιβαία συνεργασία έχει βοηθήσει την ανάπτυξη των κατώτερων ζώων.

Τά κατώτερα ζώα πολεμούν είτε άτομικά, ή, πιό συχνά, σε μικρές μόνιμες ή προσωρινές ομάδες ενάντια σ' όλόκληρη τή φύση, συμπεριλαμβανομένων σ' αυτή κι άλλων ζώων του δικού τους είδους. Μερικά απ' τά πιό κοινωνικά ζώα, όπως τά μυρμήγκια, οι μέλισσες κλπ. ένώνονται μαζί στην ίδια μυρμηγκοφυλιά ή κυφέλη, αλλά βρίσκονται σε πόλεμο ή παραμένουν αδιάφορα, απέναντι σε άλλες κοινότητες του δικού τους είδους. Η ανθρώπινη πάλη με τή φύση, αντίθετα, τείνει πάντα να διευρύνει την ένωση των ανθρώπων, να ένιοποιεί τά συμφέροντά τους και ν' αναπτύσσει τά αισθήματα στοργής κάθε ατόμου προς όλα τά άλλα, έτσι ώστε έννομένα να μπορούν να κυριαρχήσουν πάνω στους κινδύνους τής έξωτερικής φύσης, με την άνθρωπότητα και ύπέρ αυτής.

Κάθε άγώνας που κατευθύνεται προς την απόκτηση πλεο-

νεκτημάτων, ανεξάρτητα απ' τούς άλλους ανθρώπους και σε αντίθεση μ' αυτούς, έρχεται σε αντίφαση με την κοινωνική φύση του σύγχρονου ανθρώπου και τείνει να τήν οδηγήσει πίσω σε μιá πιό ζωώδη κατάσταση.

Η ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ, δηλαδή, ή άρμονία των συμφερόντων και των αισθημάτων, ή συμμετοχή του καθένα στο καλό όλων, κι όλων στο καλό του καθένα, είναι ή μόνη κατάσταση στην όποια ο άνθρωπος μπορεί να 'ναι πιστός απέναντι στη φύση του και να φθάσει στην ανώτερη ανάπτυξη κι ευτυχία. Αυτός είναι ο σκοπός προς τόν όποιο τείνει ή ανθρώπινη ανάπτυξη. Είναι ο μόνος μεγάλος κανόνας, που είναι ικανός να συμβιβάσει όλους τούς τωρινούς ανταγωνισμούς στην κοινωνία, που θα ήταν διαφορετικά άσυμβίβαστοι. Κάνει την έλευθερία του καθένα να βρει όχι τά όριά της, αλλά τó συμπλήρωμά της, την άπαραίτητη προϋπόθεση τής συνεχούς ύπαρξής της — στην έλευθερία όλων.

«Κανόνας άνθρωπος», λέει ο Μιχαήλ Μπακούνιν, «δέν μπορεί ν' αναγνωρίσει τή δική του ανθρώπινη αξία ή να πραγματοποιήσει συνακόλουθα την πλήρη του ανάπτυξη, αν δέν αναγνωρίσει την αξία των συναθρώπων του και, σε συνεργασία μ' αυτούς, δέν πραγματοποιήσει τή δική του ανάπτυξη διαμέσου αυτών. Κανόνας άνθρωπος δέν μπορεί να χειραφετηθεί, αν δέ χειραφετεί ταυτόχρονα εκείνους που βρίσκονται γύρω του. Η έλευθερία μου είναι ή έλευθερία όλων, γιατί δέν είμαι πραγματικά έλεύθερος — έλεύθερος όχι μόνο στη σκέψη αλλά και στην πράξη — αν ή έλευθερία μου και τó δικαίωμά μου δέ βρίσκουν την επιβεβαίωση και την επικύρωσή τους στην έλευθερία και τó δικαίωμα όλων των ανθρώπων, που είναι ίσοι με μένα.

Μ' ενδιαφέρει πολύ τί είναι όλοι οι άλλοι άνθρωποι, γιατί όσο ανεξάρτητος κι αν μπορεί να φαίνομαι, ή μπορεί να πιστεύω πως είμαι, χάρη στην κοινωνική μου θέση, είτε είμαι Πάπας, Τσάρος, Αυτοκράτορας, ή Πρωθυπουργός, είμαι πάντα τó προΐόν εκείνων που είναι οι κατώτεροι ανάμεσα στους ανθρώπους. "Αν αυτοί είναι άδασεις, έξαθλιωμένοι ή υποδουλωμένοι, ή ύπαρξή μου

περιορίζεται απ' την άγνοια, την εξοθλίωση ή την υποδούλωσή τους. Έγώ, παρόλο που είμαι ξευπνος και φωτισμένος άνθρωπος, αποβλακώνομαι απ' την ήλιθιότητά τους· παρόλο που είμαι γενναίος, υποδουλώνομαι απ' την υποδούλωσή τους· παρόλο που είμαι πλούσιος, τρέμω μπροστά στη φτώχεια τους· παρόλο που είμαι προνομιούχος, χλωμιάζω στη σκέψη της πιθανής δικαιοσύνης γι' αυτούς. Έγώ, που επιθυμώ να είμαι ελεύθερος, δεν μπορώ να είμαι, γιατί υπάρχουν γύρω μου άνθρωποι που δεν επιθυμούν ακόμα την ελευθερία και το ότι δεν την επιθυμούν, γίνεται, παρά τη θέλησή μου, το όργανο της καταπίεσής μου».

Η άλληλεγγύη τότε αποτελεί την κατάσταση στην οποία ο άνθρωπος πετυχαίνει τον ανώτερο βαθμό ασφάλειας κι ευημερίας. Έπομένως, ο ίδιος ο εγωϊσμός, ή αποκλειστική επιδίωξη των ατομικών συμφερόντων, ώθει τον άνθρωπο και την ανθρώπινη κοινωνία προς την κατεύθυνση της άλληλεγγύης. Η μάλλον ο εγωϊσμός κι ο άλτρουϊσμός (ή επιδίωξη των συμφερόντων των άλλων) ενώνονται σ' αυτό το αίσθημα, καθώς το συμφέρον του άτομου ταυτίζεται με τα συμφέροντα της κοινωνίας.

Ο άνθρωπος, όμως, δεν μπορούσε να περάσει άμέσως απ' τη ζωώδη κατάσταση στην ανθρωπότητα· απ' την άμμη διαμάχη μεταξύ των ανθρώπων, στο συλογικό άγώνα όλων των ανθρώπων, ένωμένων σε μια αδελφότητα άλληλοβοήθειας ενάντια στην έξωτερική φύση.

Οδηγούμενος απ' τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν ή ένωση κι ο συνακόλουθος καταμερισμός της εργασίας, ο άνθρωπος εξελίχθηκε προς την κατεύθυνση της άλληλεγγύης, αλλά ή εξέλιξή του αντιμετώπισε ένα εμπόδιο που τον οδήγησε κι έξακολουθεί να τον οδηγεί, μακριά απ' το σκοπό του. Ανακάλυψε ότι μπορούσε να υλοποιήσει τα πλεονεκτήματα της ένωσης, τουλάχιστον ως ένα όρισμένο σημείο και για τις υλικές και πρωτόγονες ανάγκες που αποτελούσαν τότε όλες του τις ανάγκες, υποτάσσοντας σ' αυτόν άλλους ανθρώπους, αντί να ένωθεί μαζί τους κάτω από ίσους όρους. Έτσι τα θηριώδη κι άγνικοινωνικά

ένστικτά, που κληρονομήθηκαν απ' την κτηνώδη του καταγωγή, κατέλαβαν ξανά την πρωτοκαθεδρία. Ανάγκασε τον πιο αδύναμο να δουλεύει γι' αυτόν, προτιμώντας να εξουσιάζει μάλλον τους συνανθρώπους του παρά να ένώνεται αδελφικά μαζί τους. Επίσης, στις περισσότερες περιπτώσεις, είναι πιθανό ότι ο άνθρωπος έμαθε για πρώτη φορά τα πλεονεκτήματα της ένωσης και τη βοήθεια που μπορεί να παρασχεθεί απ' την άμοιβαία υποστήριξη, εκμεταλλευόμενος τους κατακτημένους.

Έτσι έχει προκύψει το ότι ή επιβεβαίωση της ώφελιμότητας της συνεργασίας, που έπρεπε να οδηγήσει στο θρίαμβο της άλληλεγγύης σ' όλα τα ανθρώπινα μελήματα, χρησιμοποιήθηκε προς όφελος της ατομικής ιδιοκτησίας και της κυβέρνησης· με άλλα λόγια, στην εκμετάλλευση της εργασίας των πολλών, για χάρη της προνομιούχας μειοψηφίας.

Πάντοτε υπήρχε ένωση και συνεργασία, δίχως τις όποιες θά 'ταν αδύνατη ή ανθρώπινη ζωή· αλλά υπήρξε συνεργασία που επιβλήθηκε και ρυθμίστηκε από τους λίγους για το δικό τους ιδιαίτερο συμφέρον.

Απ' αυτό το γεγονός προκύπτει μια μεγάλη αντίφαση, απ' την οποία είναι γεμάτη ή ιστορία της ανθρωπότητας. Απ' τη μια μεριά, ανακαλύπτουμε την τάση για ένωση κι αδελφοποίηση, με σκοπό την κατάκτηση και την προσαρμογή του έξωτερου κόσμου στις ανθρώπινες ανάγκες και για την ικανοποίηση των ανθρώπινων συναισθημάτων· απ' την άλλη μεριά, ανακαλύπτουμε την τάση για διαίρεση σε τόσο πολλές ξεχωριστές κι έχθρικές φατρίες, όσο διαφορετικές είναι οι συνθήκες ζωής. Αυτές οι φατρίες καθορίζονται, λογουχάρη, απ' τις γεωγραφικές κι έθναλογικές συνθήκες, από διαφορές της οικονομικής τους θέσης, από προνόμια που αποκτήθηκαν από μερικούς και επιδιώκονταν από άλλους, ή απ' την άντοχή στη δυστυχία, με την πάντα ξαναεμφανιζόμενη επιθυμία για εξέγερση.

Η άρχή του ο καθένας για τον έαυτό του, δηλαδή, του πολέμου όλων ενάντια σε όλους, κατέληξε με την πορεία του χρό-

νου να κάνει πιο περίπλοκο, να παρασύρει και να παραλύσει, τον πόλεμο όλων ενάντια στη φύση, για το κοινό όφελος της ανθρωπίνης φυλής, ο οποίος μπορούσε να 'ναι απόλυτα πετυχημένος μόνον αν η δράση διεξαγόταν με βάση την αρχή του όλοι για τον καθένα και ο καθένας για όλους.

Μεγάλα υπήρξαν τα κακά που υπόφερε η ανθρωπότητα απ' αυτή την ανάμιξη της κυριαρχίας και της εκμετάλλευσης με την ανθρωπινή ένωση. Άλλα παρά την θάναση καταπίεση στην οποία υποτάχθηκαν οι μάζες, τη μιζέρια, τη φαυλότητα, το εγκλημα και τον εξευτελισμό που γεννάνε η καταπίεση κι η υποδούλωση ανάμεσα στους δούλους και τ' αφεντικά τους και παρά τα μίσση, τους εξοντωτικούς πολέμους και τους ανταγωνισμούς των τεχνητά δημιουργημένων συμφερόντων, το κοινωνικό ένστικτο επιβίωσε κι ακόμα αναπτύχθηκε. Η συνεργασία, όντας πάντα η απαραίτητη προϋπόθεση για μια πετυχημένη μάχη ενάντια στην εξωτερική φύση, υπήρξε γι' αυτό το λόγο η μόνιμη αιτία της συνέγκωσης των ανθρώπων και συνακόλουθα της ανάπτυξης των αισθημάτων συμπαθείας. Άκόμα κι η καταπίεση των μαζών έχει προκαλέσει την αδελφοποίηση των καταπιεζομένων. Πραγματικά, αποκλειστικά και μόνο σ' αυτό το αίσθημα αλληλεγγύης, που είναι περισσότερο ή λιγότερο συνειδητό και περισσότερο ή λιγότερο διάχυτο ανάμεσα στους καταπιεζόμενους, οφείλεται το ότι οι τελευταίοι μπόρεσαν να υπομείνουν την καταπίεση και ν' αντισταθούν στις αιτίες του θανάτου μέσα στους κόλπους τους.

Στη σημερινή εποχή, η τεράστια ανάπτυξη της παραγωγής, η αύξηση των ανθρωπίνων αναγκών, που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν παρά μόνο με τις ένωμένες προσπάθειες ενός μεγάλου αριθμού ανθρώπων σε όλες τις χώρες, η επέκταση των μέσων επικοινωνίας, των ταξιδιωτικών συνηθειών, της επιστήμης, της λογοτεχνίας, του εμπορίου, ακόμα και του ίδιου του πολέμου — όλα αυτά έχουν μετατρέψει την ανθρωπότητα κι εξακολουθούν να τη μετατρέπουν σ' ένα σύνθετο σώμα, κάθε τμήμα του οποίου είναι στενά συνυφασμένο με τα άλλα και μπορεί να βρει την ικα-

νοποίηση και την ελευθερία του μόνον με την ανάπτυξη κι υγεία όλων των άλλων τμημάτων που σχηματίζουν το σύνολο.

Ο κάτοικος της Νεόπολης ενδιαφέρεται εξίσου για την βελτίωση των συνθηκών υγείας των ανθρώπων που ζουν στις δεχθες του Γάγκη, απ' όπου του έρχεται η χολέρα, όσο και για τη βελτίωση του αποχετευτικού συστήματος της ίδιας του της πόλης. Η ευημερία, η ελευθερία ή η τύχη του θουησίου, που ζει χαμένος ανάμεσα στους κατακόρυφους γκρεμούς των Άπεννίνων, δεν εξαρτάται μόνον απ' την κατάσταση της ευημερίας ή ακόμα κι απ' την εξαθλίωση μέσα στην οποία ζουν οι κάτοικοι του χωριού του ή ακόμα απ' τη γενικότερη κατάσταση του Ιταλικού λαού, αλλά επίσης κι απ' την κατάσταση των εργατών στην Αμερική ή στην Αυστραλία, απ' την ανακάλυψη ενός Σουηδού επιστήμονα, απ' τις ήθικες κι υλικές συνθήκες των Κινέζων, απ' τον πόλεμο ή την ειρήνη στην Αφρική, κοντολογής, εξαρτάται απ' όλες τις μεγάλες και μικρές περιστάσεις που επηρεάζουν την ανθρωπινή ζωή σ' οποιοδήποτε σημείο του κόσμου.

Στη σημερινή κατάσταση της κοινωνίας, η μεγάλη αλληλεγγύη, που ενώνει όλους τους ανθρώπους, είναι σε μεγάλο βαθμό άσυνειδητη, αφού ξεπροβάλλει αυθόρμητα μέσα απ' την διένεξη ιδιαίτερων συμφερόντων, ενώ οι άνθρωποι ασχολούνται λίγο ή καθόλου με τα γενικά συμφέροντα. Κι αυτό αποτελεί την πιο κατάφωρη απόδειξη πως η αλληλεγγύη είναι ο φυσικός νόμος της ανθρωπίνης ζωής, που επιβάλλεται, παρά την ύπαρξη οποιουδήποτε εμποδίου, ακόμα κι εκείνων που δημιουργούνται τεχνητά απ' την κοινωνία με τη σημερινή της σύνθεση.

Απ' την άλλη μεριά, οι καταπιεζόμενες μάζες, που ποτέ δεν παραδόθηκαν ολοκληρωτικά στην καταπίεση και την εξαθλίωση και που καθημερινά, όλο και πιο πολύ, φαίνονται να κατέχονται από πάθος για τη δικαιοσύνη, ελευθερία κι ευημερία, αρχίζουν να καταλαβαίνουν ότι μπορούν να χειραφετηθούν μόνον αν ενωθούν αλληλέγγυα με όλους τους καταπιεζόμενους κι εκμεταλλευόμενους όλου του κόσμου. Και καταλαβαίνουν επίσης ο-

τι ή αναπόσπαστη προϋπόθεση τής χειραφέτησής τους είναι ή κατοχή τών παραγωγικών μέσων, τής γής και τών εργαλείων τής εργασίας, πού συνεπάγεται τήν κατάργηση τής ατομικής ιδιοκτησίας. Η επιστήμη κι ή παρατήρηση τών κοινωνικών φαινομένων δείχνουν ότι αυτή ή κατάργηση θα ήταν, τελικά, φοβερά ωφέλιμη ακόμα και για τις προνομιούχες τάξεις, αρκεί μόνο να μπορούσαν να κάνουν τον εαυτό τους ν' άπαρνηθεί το πνεύμα τής κυριαρχίας και να συμφωνούσαν να εργαστούν μαζί με όλους τους συναθρώπους τους για τον κοινό σκοπό.

Τώρα, μπορούν οι καταπιεζόμενες μάζες ν' άρνηθούν να εργαστούν μια μέρα για τους καταπιεστές τους; Μπορούν να πάρουν τήν κατοχή τής γής και τών εργαλείων τής εργασίας και να τα χρησιμοποιήσουν προς όφελος όλων όσων εργάζονται; Μπορούν να μην ύποταχθούν πια στην κυριαρχία είτε τής ώμης βίας, ή τού οικονομικού προνόμιου; Μπορούν ν' αναπτυχθούν ανάμεσα στους ανθρώπους και να δώσουν ένα τέλος στη διαμάχη ανάμεσα στα έθνη, το πνεύμα τής ανθρώπινης συντροφικότητας και το αίσθημα τής ανθρώπινης αλληλεγγύης, ενισχυμένα από κοινά συμφέροντά; Τι περιθώρια τότε θα έμεναν για τήν ύπαρξη μιας κυβέρνησης;

Όταν καταργείται ή ατομική ιδιοκτησία, ή κυβέρνηση, πού αποτελεί τον υπερασπιστή της, πρέπει να εξαφανιστεί. Έτσι κι επιδιώσει, θα έτεινε συνεχώς ν' ανοικοδομεί, κάτω απ' τή μια μορφή ή τήν άλλη, μια προνομιούχα και καταπιεστική τάξη.

Άλλά ή κατάργηση τής κυβέρνησης δε σημαίνει το τέλος τής ανθρώπινης ένωσης. Θα επέφερε το αντίθετο, γιατί ή συνεργασία πού σήμερα επιβάλεται και κατευθύνεται προς όφελος τών λίγων, θα ήταν ελεύθερη κι έθελοντική, κατευθυνόμενη προς όφελος τών πολλών. Έπομένως θα γινόταν πιο έντατική κι αποτελεσματική.

Το κοινωνικό ένστικτο και το αίσθημα αλληλεγγύης θ' αναπτύσσονταν στον ανώτατο βαθμό και κάθε άτομο θα έκανε ό,τι μπορούσε για το καλό τών άλλων, τόσο για τήν ικανοποίηση τών

δικών του καλά έννοουμένων συμφερόντων, όσο και για τήν ικανοποίηση τών αισθημάτων συμπαθείας του.

Άπό τήν ελεύθερη ένωση όλων, θα γεννιόταν μια κοινωνική οργάνωση, διαμέσου τής αυθόρμητης ομαδοποίησης τών ανθρώπων, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις συμπάθειές τους, από το κατώτερο στο ανώτερο, απ' το απλό στο σύνθετο, ξεκινώντας απ' το πιο άμεσα για να καταλήξει στα πιο άπώτερα και γενικότερα συμφέροντα. Η οργάνωση θα είχε σα σκοπό της το μεγαλύτερο καλό και τήν πιο πλήρη ελευθερία όλων θα κάλυπτε όλη τήν ανθρωπότητα σε μια κοινή αδελφότητα και θα τροποποιούνταν και θα βελτιώνονταν, καθώς θα τροποποιούνταν και θα άλλαζαν οι συνθήκες, σύμφωνα με τα διδάγματα τής εμπειρίας.

Αυτή ή κοινωνία τών ελεύθερων ανθρώπων, αυτή ή κοινωνία τών φίλων θα ήταν ή Άναρχία.

3

Ός τώρα έχουμε εξετάσει τήν κυβέρνηση όπως είναι κι όπως αναγκαστικά πρέπει να είναι σε μια κοινωνία πού θεμελιώνεται πάνω στο πρόνομο, στην έκμετάλλευση και στην καταπίεση ανθρώπου από άνθρωπο, πάνω στον ανταγωνισμό τών συμφερόντων και στην κοινωνική διαμάχη, κοντολογής, πάνω στην ατομική ιδιοκτησία.

Έχουμε δει πως αυτή ή κατάσταση ανταγωνισμού, απέχοντας πολύ απ' το ν' αποτελεί μια απαραίτητη προϋπόθεση τής ανθρώπινης ζωής, είναι αντίθετη με τα συμφέροντα του ατόμου και του ανθρώπινου είδους γενικότερα. Έχουμε παρατηρήσει πως ή συνεργασία, ή αλληλεγγύη τών συμφερόντων, είναι ο νόμος τής ανθρώπινης προόδου κι έχουμε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, με τήν κατάργηση τής ατομικής ιδιοκτησίας και τον τερματισμό κάθε κυριαρχίας ανθρώπου πάνω σε άνθρωπο, δε θα υπήρχε κανένας λόγος πού να δικαιολογεί τήν ύπαρξη τής κυβέρνησης — έπομένως θα πρέπει να καταργηθεί.

Ἀλλά μπορεί νὰ προβληθεῖ ἡ ἀντίρρηση πῶς, ἂν ἐπρόκειτο ν' ἀλλάξει ἡ ἀρχὴ πάνω στὴν ὁποία βασίζεται τώρα ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωση κι ἡ ἀλληλεγγύη ν' ἀντικαταστήσει τὸν ἀνταγωνισμό, ἡ συλλογικὴ ἰδιοκτησία τὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, θὰ ἔλλαζε ἐπίσης κι ἡ φύση τῆς κυβέρνησης. Ἀγρί νὰ εἶναι ὁ ὑπερασπιστὴς κι ἐκπρόσωπος τῶν συμφερόντων μᾶς τάξης, θὰ γινόταν, ἂν δὲν ὑπῆρχαν πιὰ τάξεις, ἐκπρόσωπος ὅλης τῆς κοινωνίας. Ἡ ἀποστολὴ τῆς θὰ ἴταν νὰ ἐξασφαλίζει καὶ νὰ ρυθμίζει τὴν κοινωνικὴ συνεργασία γιὰ τὸ συμφέρον ὅλων καὶ νὰ ἐκπληρώνει δημόσιες ὑπηρεσίες γενικῆς ωφέλειας. Θὰ ὑπεράσπιζε τὴν κοινωνία ἐναντία σὲ πιθανὲς ἀπόπειρες ἐπανεγκαθίδρυσης τοῦ προνόμιου καὶ θὰ ἐμπόδιζε ἢ θὰ κατέπνιγε ὅλες τὶς ἐπιθέσεις, ὁποιοῦδήποτε τύχου ἀπειλοῦσε τὴ ζωὴ, εὐημερία ἢ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου.

Ἵπάρχουν στὴν κοινωνία ὀρισμένα πολὺ σημαντικὰ ζητήματα, πού ἀπαιτοῦν πάρα πολὺ, συνεχὴ, τακτικὴ προσοχὴ γιὰ ν' ἀφεθοῦν στὴν ἐθελοντικὴ διαχείριση τῶν ἀτόμων, δίχως νὰ προκύψει ὁ κίνδυνος νὰ θυθιστοῦν τὰ πάντα στὴν ἀταξία.

Ἄν δὲν ὑπῆρχε κυβέρνησις, ποῖος θὰ ὀργάνωνε τὴν συγκέντρωση καὶ τὴν διανομὴ τῶν προμηθειῶν; Ποῖος θὰ ρύθμιζε τὰ ζητήματα πού ἀφοροῦν τὴ δημόσια υἰγεία, τὶς ταχυδρομικὲς ὑπηρεσίες κλπ.; Ποῖος θὰ διεύθυνε τὴν δημόσια ἐκπαίδευση; Ποῖος θὰ ἀναλάμβανε αὐτὲς τὶς μεγάλες ἐργασίες τῆς ἐξερεύνησης, βελτίωσης σὲ μεγάλη κλίμακα, τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας κλπ. πού μεταμορφώνουν τὸ πρόσωπο τῆς γῆς καὶ μεγαλώνουν στὸ ἑκατονταπλάσιο τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου;

Ποῖος θὰ ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴ συντήρηση καὶ τὴν ἀύξηση τοῦ κεφαλαίου, πού θὰ μπορούσε νὰ μεταβιβαστῆι στοὺς ἀπογόνους ἐμπλουτισμένο καὶ βελτιωμένο;

Ποῖος θὰ ἐμπόδιζε τὴν καταστροφὴ τῶν δασῶν ἢ τὴν παράλογη ἐκμετάλλευση κι ἀπογύμνωση τῆς γῆς;

Ποῖος θὰ ὑπῆρχε γιὰ νὰ ἐμποδίσαι καὶ νὰ καταστείλαι τὰ ἐγκλήματα, δηλαδή, τὶς ἀντικοινωνικὲς πράξεις;

Τί θὰ γινόταν μ' ἐκείνους πού, παραβλέποντας τὸ νόμο τῆς

ἀλληλεγγύης, δὲ θὰ δούλευαν; Ἡ μ' ἐκείνους πού πιθανόν νὰ μετέδιδαν μιὰ μολυσματικὴ ἀσθένεια σὲ μιὰ χώρα, ἀρνούμενοι νὰ ὑπακούσουν στὴ ρύθμιση τῆς ὑγιεινῆς ἀπ' τὴν ἐπιστήμη; Ἡ, ξανά, τί μπορούσε νὰ γίναι μ' ἐκείνους πού, εἴτε ἦταν παράφρονες εἴτε ὄχι, πιθκνόν νὰ πυρπολοῦσαν τὴ συγκομιδὴ, νὰ πλήγουναι παιδιὰ ἢ νὰ ἐκμεταλλεύονταν καὶ νὰ ἐπωφελοῦνταν ἀπ' τοὺς ἀδύναμους;

Τὸ νὰ καταστραφεῖ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία καὶ νὰ καταργηθεῖ ἡ τωρινὴ κυβέρνησις, δίχως νὰ ἐπανασταθεῖ μιὰ κυβέρνησις πού θὰ ὀργάνωνε τὴ συλλογικὴ ζωὴ καὶ θὰ ἐξασφάλιζε τὴν κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη, δὲ σημαίνει ὅτι καταστράφηκε τὸ προνόμιον κι ὅτι ἤρθε ἡ εἰρήνη κι ἡ εὐημερία πάνω στὴ γῆ. Σημαίνει τὴν καταστροφὴ κάθε κοινωνικοῦ δεσμοῦ, τὴν ἐγκατάλειψη τῆς ἀνθρωπότητος ὥστε νὰ ἐκκαθιστῆι στὴ βαρβαρότητα, τὴν ἐπανεμφάνιση τῆς βασιλείας τοῦ «ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτό του», πού θὰ κατοχύρωνε ξανά τὸ θρίαμβο, πρῶτα, τῆς ὠμῆς βίας καί, ὕστερα, τοῦ οἰκονομικοῦ προνόμιου.

Τέτοιες εἶναι οἱ ἀντιρρήσεις πού προβάλλονται ἀπ' τοὺς ἐξουσιαστές, ἀκόμα κι ἀπὸ σοσιαλιστές, πού ἐπιθυμοῦν νὰ καταργήσουν τὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία καὶ τὴν ταξικὴν κυβέρνησις πού θεμελιώθηκε πάνω στὸ σύστημα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας.

Ἀπαντοῦμε:

Ἀρχικά, δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι μὲ μιὰ ἀλλαγὴ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, θ' ἔλλαζε ἐπίσης κι ἡ φύση τῆς κυβέρνησης καὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς. Ὅργανα καὶ λειτουργίες εἶναι ἀναπόσπαστοι ὅροι. Ἀφαίρεσε ἀπὸ ἓνα ὄργανο τὴ λειτουργία του κι εἴτε τὸ ὄργανο θὰ πεθάνει ἢ ἡ λειτουργία του θ' ἀποκατασταθεῖ. Φτιάξε ἓνα στρατὸ σὲ μιὰ χώρα, πού νὰ μὴ δικαιολογεῖται ἢ ὑπαρξὴ του ἢ πού δὲν ὑπάρχει φόβος γιὰ ἐξωτερικὸ πόλεμο κι αὐτὸς ὁ στρατὸς θὰ προκαλέσει πόλεμο, ἢ ἂν δὲν κατορθώσει νὰ τὸ κάνει θὰ διαλυθεῖ. Μιὰ ἀστυνομικὴ δύναμη, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἐγκλήματα γιὰ ν' ἀνακαλυφθοῦν κι ἐγκληματίες γιὰ νὰ συλληφθοῦν, θὰ προκαλέσει ἢ θὰ ἐπινοήσαι ἐγκλήματα ἢ θὰ πάψει νὰ ὑπάρχει.

Στή Γαλλία υπήρχε εδώ κι αιώνας ένα ίδρυμα, που υπάγεται τώρα στη διαχείριση των δασών, για την εξολόθρευση των λύκων κι άλλων άγριων ζώων. Κανείς δε θα εκπλαγεί μαθαίνοντας ότι, χάρη ακριβώς σ' αυτό το ίδρυμα, εξακολουθούν να υπάρχουν λύκοι στη Γαλλία κι ότι, σε όρισμένες εποχές, προκαλούν μεγάλη ζημιά. Το κοινό δίνει λίγη προσοχή στους λύκους, γιατί υπάρχουν διορισμένοι κυβερνητικοί υπάλληλοι, των οποίων το καθήκον είναι να σκέπτονται γι' αυτούς. Κι οι υπάλληλοι αυτοί όντως τους κυνηγάνε, αλλά μ' έναν έξυπνο τρόπο, αφήνοντας ζηθικτες τις φωλιές τους κι αφήνοντας χρόνο για την αναπαραγωγή, έτσι ώστε να μην υπάρξει κίνδυνος να καταστραφεί όλοτελα ένα τόσο ενδιαφέρον είδος. Οι Γάλλοι χωρικοί τρέφουν όντως πολύ λίγη εμπιστοσύνη σ' αυτούς τους κυβερνητικούς κυνηγούς λύκων και τους θεωρούν μάλλον σαν υπερασπιστές των λύκων. Και, φυσικά, τί θα έκαναν αυτοί οι κυβερνητικοί υπάλληλοι αν δεν υπήρχαν πιά λύκοι για να εξολοθρευτούν;

Μια κυβέρνηση, δηλαδή, ένας αριθμός προσώπων που είναι έντεταλμένος για να κάνει τους νόμους κι εξουσιοδοτημένος να εκμεταλλεύεται τις συλλογικές δυνάμεις της κοινωνίας για να κάνει κάθε άτομο να σέβεται αυτούς τους νόμους, συνθέτει ήδη μια τάξη προνομίου και διαχωρισμένη απ' την υπόλοιπη κοινότητα. Μια τέτοια τάξη, όπως κάθε εκλεγμένο σώμα, θα επιδιώκει ένστικτώδεια να μεγαλώσει τη δύναμή της, να επιβάλει τις τάσεις της και να κάνει κυρίαρχα τα συμφέροντά της. Τοποθετημένη σε προνομίου θέση, ή κυβέρνηση βρίσκεται πάντα σε ανταγωνισμό με τις μάζες, των οποίων καταδροχθίζει τη δύναμη.

Επιπλέον, μια κυβέρνηση, ακόμα κι αν είχε τις καλύτερες προθέσεις, δε θα μπορούσε ποτέ να ικανοποιήσει όλους, ακόμα κι αν κατόρθωνε να ικανοποιήσει μερικούς. Θα πρέπει επομένως να υπερασπίζει τον έαυτό της ενάντια στους δυσάρεστημένους και γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να συμμαχεί με το ικανοποιημένο μέρος της κοινότητας, προκειμένου να έχει την απαραίτητη υποστήριξη. Και μ' αυτό τον τρόπο θα εμφανιστεί ξανά μια προνο-

μιούχα τάξη, που δεν μπορεί να βοηθήσει σε τίποτα αλλά μόνο ν' αναπτυχθεί σε σύμπραξη με την κυβέρνηση. Αυτή ή τάξη, ακόμα κι αν δεν μπορούσε να ξαναπάρει την κατοχή της γης, θα μονοπωλούσε όπωσδήποτε τις πιο ευνοϊκές καταστάσεις και τελικά δε θα 'ταν λιγότερο καταπιεστική, ή ένα μικρότερο όργανο εκμετάλλευσης απ' ότι ή καπιταλιστική τάξη.

Οι κυβερνήτες, συνηθισμένοι να διατάζουν, δε θα επιθυμούσαν ποτέ ν' αναμιχθούν με το ανώνυμο πλήθος. "Αν δε μπορούσαν να διατηρήσουν στα χέρια τους την εξουσία, θα εξασφάλιζαν τουλάχιστον προνομίου θέσεις για την εποχή που θ' αποσύρονταν απ' το αξίωμά τους. Θα χρησιμοποιούσαν όλα τα μέσα που διέθεταν για να εκλεγούν οι φίλοι τους σά διάδοχοί τους, οι οποίοι με τη σειρά τους θα υποστηρίζονταν και θα προστατεύονταν απ' τους προκατόχους τους. Κι έτσι ή κυβέρνηση θα περνούσε και θα ξαναπερνούσε στα ίδια χέρια κι ή δημοκρατία, δηλαδή, ή κυβέρνηση όλόκληρου του λαού, θα κατέληγε, όπως έχει γίνει πάντα, να γίνει μια ολιγαρχία, ή ή κυβέρνηση των λίγων, ή κυβέρνηση μιας τάξης.

Κι αυτή ή πανίσχυρη, καταπιεστική, ολοκληρωτικά αφομοιωτική ολιγαρχία, θα είχε πάντα στη φροντίδα και στη διάθεσή της κάθε σταλιά του κοινωνικού κεφαλαίου, όλες τις δημόσιες υπηρεσίες, απ' την παραγωγή και τη διανομή των αγαθών ως τη βιομηχανική παραγωγή των σπέρτων, απ' τον έλεγχο του πανεπιστημίου ως τον έλεγχο του μουζικ χόλ.

Αλλά ως υποθέσουμε ακόμα ότι ή κυβέρνηση δεν αποτελεί αναγκαστικά μια προνομίου τάξη κι ότι μπορούσε να υπάρξει, δίχως να σχηματίσει γύρω της μια νέα προνομίου τάξη. "Ας φανταστούμε ότι μπορούσε να παραμείνει αληθινά αντιπροσωπευτική, ο υπηρέτης — αν θέλετε — όλόκληρης της κοινωνίας. Με τί ιδιαίτερα και με ποιό τρόπο θα μεγάλωνε αυτό τη δύναμη, την εξυπνάδα, το πνεύμα αλληλεγγύης, τη φροντίδα της γενικής ευημερίας, τωρινής και μελλοντικής, που υπήρχε σε οποιαδήποτε δοσμένη χρονική στιγμή σε μια δοσμένη κοινωνία;

Ίσχύει πάντα ή παλιή Ιστορία του ανθρώπου με τα ένωμένα πόδια που, έχοντας καταφέρει να ζει παρόλα τα δεσμά του, πιστεύει ότι ζει χάρη σ' αυτά. Είμαστε συνηθισμένοι να ζούμε κάτω από μια κυβέρνηση, που χρησιμοποιεί όλη την ενέργεια, την εξυπνάδα και τη θέληση, που μπορεί να τις κατευθύνει στους δικούς της στόχους, αλλά και που εγκλωβίζει, παραλύει και καταστέλει εκείνους που είναι άχρηστοι ή έχθρικοί απέναντί της. Και φανταζόμαστε πως ό,τι γίνεται στην κοινωνία γίνεται χάρη στην κυβέρνηση κι ότι δίχως αυτή δε θα υπήρχε ούτε ενέργεια, κι εξυπνάδα, ούτε καλή θέληση στην κοινωνία. Έτσι συμβαίνει (όπως έχουμε ήδη πει), ο ιδιοκτήτης, που έχει ιδιοποιηθεί τη γη, να την καλλιεργήσει για λογαριασμό του, αφήνοντας στο δούλευτή τα άμεσως απαραίτητα για τη συντήρησή του και για τα όποια μπορεί και θα συνεχίσει να δουλεύει, ενώ πιστεύει ότι δε θα μπορούσε να ζήσει δίχως το αφεντικό του, λές κι ο τελευταίος ήταν εκείνος που δημιούργησε τον κόσμο και τις φυσικές δυνάμεις.

Τί μπορεί να προσθέσει ή ίδια ή κυβέρνηση στις ήθικες κι υλικές δυνάμεις που υπάρχουν σε μια κοινωνία, εκτός αν είναι ο Θεός της Βίβλου, που δημιούργησε τον κόσμο απ' το μηδέν;

Όπως δε δημιουργείται τίποτα στο λεγόμενο υλικό κόσμο, έτσι δεν μπορεί να δημιουργηθεί τίποτα και σ' αυτή την πιο πολύπλοκη μορφή του υλικού κόσμου, που αποτελεί τον κοινωνικό κόσμο. Έπομένως οι κυβερνήτες δεν μπορούν να προσθέσουν καμιά άλλη δύναμη εκτός από κείνη που υπάρχει ήδη στην κοινωνία και πραγματικά αυτό δεν μπορεί να γίνει με κανένα μέσο, γιατί μεγάλο μέρος της δύναμης παραλύει αναγκαστικά και καταστρέφεται από τις κυβερνητικές μεθόδους δράσης, ενώ, ξανά, ακόμα μεγαλύτερο σπαταλιέται στη σύγκρουση με επαναστατικά στοιχεία, που είναι αναπόφευκτα μεγάλη σ' ένα τέτοιο τεχνητό μηχανισμό. Όπου οι κυβερνήτες δημιουργούν κάτι οι ίδιοι, το κάνουν αυτό σαν άτομα κι όχι σαν κυβερνήτες. Κι απ' αυτό το ποσοστό δύναμης, τόσον υλικής όσο κι ήθικης, που παραμένει στη διάθεση της κυβέρνησης, μόνο ένα άπειροελάχιστο μέρος πετυχαί-

νει ένα σκοπό, που είναι πραγματικά ωφέλιμος για την κοινωνία. Το υπόλοιπο, είτε αναλώνεται άμεσα στην ενεργητική καταστολή της επαναστατικής αντίθεσης, ή, διαφορετικά, παρακλίνει απ' το σκοπό της γενικής ωφέλειας και υπηρετεί την ωφέλεια των λίγων και τη ζημιά των πολλών ανθρώπων.

Τόσες πολλές υπήρξαν οι συζητήσεις για το ρόλο που παίζουν ή ατομική πρωτοβουλία κι ή κοινωνική δράση στη ζωή και την πρόοδο της ανθρώπινης κοινωνίας και τέτοια είναι ή σύγχυση που προκαλεί ή μεταφυσική γλώσσα, ώστε εκείνοι που επιβεβαιώνουν ότι ή ατομική πρωτοβουλία αποτελεί την πηγή και το φορέα κάθε δράσης, φαίνονται να επιβεβαιώνουν κάτι δλότελα παράλογο. Στην πραγματικότητα αυτό αποτελεί μια κοινοτοπία, που γίνεται άμεσα κατάφωρη όταν αρχίζουμε να εξηγήουμε τα πραγματικά γεγονότα που αντιπροσωπεύουν αυτές οι λέξεις.

Το πραγματικό δε είναι ο άνθρωπος, το άτομο ή κοινωνία ή το σύνολο και το Κράτος ή ή κυβέρνηση, που ισχυρίζεται ότι την αντιπροσωπεύει, αν δεν είναι ρηχές αφαιρέσεις, δεν μπορούν να είναι τίποτα άλλο παρά σύνολα ατόμων. Απ' το ατομικό όργανο είναι που ανταούν αναγκαστικά την καταγωγή τους όλες οι σκέψεις κι όλη ή ανθρώπινη δράση. Αρχικά ατομικές, γίνονται ύστερα συλλογικές σκέψεις και ενέργειες, όταν υιοθετούνται από κοινού από πολλά άτομα. Η κοινωνική δράση, τότε, δεν αποτελεί την άρνηση, ούτε το συμπλήρωμα της ατομικής πρωτοβουλίας, αλλά αποτελεί το άθροισμα των πρωτοβουλιών, σκέψεων κι ενεργειών όλων των ατόμων που αποτελούν την κοινωνία: ένα αποτέλεσμα που, αν παραμείνουν τα πράγματα όπως έχουν, είναι περισσότερο ή λιγότερο σπουδαίο, ανάλογο με το αν οι ατομικές δυνάμεις τείνουν προς τον ίδιο σκοπό, ή αν αποκλίνουν και συγκρούονται. Αν, απ' την άλλη μεριά, όπως συμβαίνει με τους εξουσιαστές, λέγοντας κοινωνική δράση εννοούμε την κυβερνητική δράση, τότε αυτό είναι ξανά το αποτέλεσμα ατομικών μορφών, αλλά των ατόμων εκείνων μόνο που, είτε αποτελούν μέρος της κυβέρνησης, ή που, χάρη στη θέση τους, μπορούν να επηρεάσουν τη διεύθυνση της κυβέρνησης.

Έτσι, στις συγκρούσεις τούτων αιώνων ανάμεσα στην ελευθερία και την εξουσία, ή, με άλλα λόγια, ανάμεσα στην κοινωνική ισότητα και στις κοινωνικές κλάσεις, το επίμαχο ζήτημα δεν ήταν πραγματικά οι σχέσεις ανάμεσα στην κοινωνία και το άτομο ή η αύξηση της ανεξαρτησίας του ατόμου σε βάρος του κοινωνικού ελέγχου ή το αντίστροφο. Αφορούσε μάλλον την παρεμπόδιση οποιουδήποτε ατόμου απ' το να καταπιέζει τα άλλα, την παροχή σε όλους των ίδιων δικαιωμάτων και των ίδιων μέσων δράσης. Αφορούσε την αντικατάσταση της πρωτοβουλίας των λίγων, που καταλήγει αναγκαστικά στην καταπίεση όλων των άλλων, με την πρωτοβουλία των πολλών, που καταλήγει, όπως είναι φυσικό, να ωφελεί όλους. Κοντολογής, είναι πάντα το ζήτημα του να δοθεί ένα τέλος στην κυριαρχία και εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, μ' ένα τέτοιο τρόπο που να ενδιαφέρονται όλοι για την ευημερία του συνόλου και που η ατομική δύναμη του καθένα, αντί να καταπιέζει, να αντιμάχεται και να καταστρέφει άλλους, ν' ανακαλύψει τη δυνατότητα της πλήρους ανάπτυξης κι ε' καθένας να επιδιώκει να ενωθεί με άλλους για τη μεγαλύτερη ωφέλεια όλων.

Απ' όσα είπαμε παραπάνω προκύπτει ότι η ύπαρξη μιας κυβέρνησης, ακόμα κι αν υποθέσουμε πως θα ήταν δυνατή η ιδανική κυβέρνηση των εξουσιαστικών σοσιαλιστών, απέχοντας πολύ απ' το να γεννάει μια αύξηση παραγωγικής δύναμης, θα την εξασφάλιζε σε μεγάλο βαθμό, γιατί η κυβέρνηση θα περιόριζε την πρωτοβουλία σε μια μειοψηφία: θα έδινε σ' αυτούς τους λίγους το δικαίωμα να κάνουν ό,τι θέλουν, δίχως να μπορεί, φυσικά, να τους προικίσει με τη γνώση ή την κατανόηση όλων των πραγμάτων.

Στην πραγματικότητα αν απογυμνώσεις τη νομοθεσία κι όλες τις λειτουργίες της κυβέρνησης, απ' ό,τι αποβλέπει στην προστασία των προνομίων κι ότι αντιπροσωπεύει τις επιθυμίες μόνο των προνομίων τάξεων, δεν απομένει τίποτα παρά μόνο το σύνολο των ατόμων που κυβερνάνε. «Το Κράτος», λέει ο Σισμόντι, «είναι πάντα μια συγτηρητική δύναμη που άσκει εξουσία, ρυ-

θμίζει κι οργανώνει τις κατακτήσεις της πρόδοι (κι η ιστορία αποδειχνει ότι τις εφαρμόζει για λογαριασμό της και για λογαριασμό άλλων προνομίων τάξεων), αλλά ποτέ δεν τις εγκαταλείπει. Οι νέες ιδέες ξεφυτρώνουν πάντα από κάτω, συλλαμβάνονται στα θεμέλια μιας κοινωνίας κι ύστερα, όταν γίνουν γνωστές, μετατρέπονται σε γνώμη κι αναπτύσσονται. Αλλά θα πρέπει να συναντήσουν πάντα στο δρόμο τους και να πολεμήσουν, τις κατεστημένες δυνάμεις της παράδοσης, του εθίμου, του προνόμιου και της πλάνης».

Για να καταλάβουμε πως θα μπορούσε να υπάρξει μια κοινωνία δίχως κυβέρνηση, είναι αρκετό να στρέψουμε την προσοχή μας σε μια σύντομη εξέταση του τί πραγματικά συμβαίνει στην τωρινή μας κοινωνία. Θα δούμε ότι στην πραγματικότητα οι πιο σημαντικές κοινωνικές λειτουργίες εκπληρώνονται, ακόμα και σήμερα, έξω απ' την παρέμβαση της κυβέρνησης. Επίσης ότι η κυβέρνηση επεμβαίνει μόνο για να εκμεταλλευτεί τις μάχες ή να υπερασπιστεί τους προνομίους ή, τέλος, για να ύμνησει, δίχως βασικά να χρειάζεται, όλα όσα έγιναν δίχως τη βοήθειά της, συχνά παρά την ύπαρξή της και σε αντίθεση μ' αυτή. Οι άνθρωποι εργάζονται, ανταλλάσσουν, μελετάνε, ταξιδεύουν, ακολουθούν κατά προτίμηση τις τρέχουσες αρχές της ήθικης ή της υγιεινής: κερδίζουν απ' την πρόοδο της επιστήμης και της τέχνης, έχουν άμετρα κοινά συμφέροντα δίχως ποτέ να αισθανθούν την ανάγκη κάποιου, που να τους δείχνει πως να φέρονται σε σχέση μ' αυτά τα θέματα. Αντίθετα, αυτά ακριβώς τα πράγματα, στα οποία δεν υπάρχει καμιά κρατική παρέμβαση, είναι εκείνα που ευνοούν το καλύτερο και γεννούν τη λιγότερη διαφωνία, όντας άσυνείδητα προσαρμοσμένα στην επιθυμία όλων, με τον τρόπο που θεωρείται πιο ωφέλιμος κι αποδεκτός.

Ούτε είναι πιο απαραίτητη η κυβέρνηση για μεγάλα έργα, ή για κείνες τις δημόσιες υπηρεσίες που απαιτούν τη σταθερή συνεργασία πολλών ανθρώπων διαφόρων συνθηκών και χωρών. Χιλιάδες απ' αυτά τα έργα αποτελούν ακόμα και τώρα το έργο

έθελοντικά σχηματισμένων ενώσεων. Κι αυτά είναι, κατά κοινή αναγνώριση, τὰ έργα που πέτυχαν τὰ καλύτερα αποτελέσματα. Δεν αναφερόμαστε στις ενώσεις των καπιταλιστών, που οργανώνονται με έκμεταλλευτικά μέσα, παρόλο που ακόμα κι αυτές δείχνουν ικανότητες και δυνάμεις ελεύθερης ένωσης, που μπορεί να επεκταθεί μέχρι ν' αγκαλιάσει όλους τους ανθρώπους όλων των χωρών και συμπεριλαμβάνει τὰ πιο πλατιά και πιο ποικίλα συμφέροντα. Μιλάμε μάλλον για κείνες τις ενώσεις που εμπνέονται απ' τὴν αγάπη για τὴν ἀνθρωπότητα ἢ απ' τὸ πάθος για τὴ γνώση ἢ ἀπλὰ ακόμα κι απ' τὴν ἐπιθυμία για διασκέδαση και τὴν αγάπη για ἐπευφημία, καθὼς αὐτὲς ἀντιπροσωπεύουν καλύτερα τέτοιες ὁμαδοποιήσεις ὅπως ἐκείνες που θὰ ὑπάρχουν σὲ μιὰ κοινωνία ἔπου, ἀφοῦ καταργηθεῖ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία κι ὁ ἐσωτερικὸς ἀνταγωνισμὸς, ὁ καθένας θὰ βρῆσαι ὅτι τὰ συμφέροντά του συμβιβάζονται μὲ τὰ συμφέροντα ὄλων και τὴ μεγαλύτερη ἰκανοποίησή του στὸ νὰ κάνει καλὸ και νὰ εὐχαριστεῖ τοὺς ἄλλους. Ἐπιστημονικὲς ενώσεις και συνέδρια, ενώσεις Ἐρυθροῦ Σταυροῦ και ναυαγοσωστικὲς, ἐργατικὲς ενώσεις, εἰρημιστικὲς, ἔθελοντὲς που δὲ διστάζουν νὰ τρέξουν σὲ βοήθεια, σὲ καιροὺς μεγάλων κοινωνικῶν συμφορῶν, ἀποτελοῦν ὄλα παραδείγματα ἀνάμεσα σὲ χιλιάδες, αὐτῆς τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος τῆς ἐνώσεως, που ἐμφανίζεται πάντα ὅταν ξεπροβάλλει μιὰ ἀνάγκη, ἡ ὅταν γεννιέται ἕνας ἐνθουσιασμὸς και τὰ μέσα δὲν ἀπογοητεύουν. Τὸ ὅτι οἱ ἔθελοντικὲς ενώσεις δὲν καλύπτουν τὸν κόσμον και δὲν αγκαλιάζουν κάθε κλάδο ὄλικῆς κι ἠθικῆς δραστηριότητος, εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἐμποδίων που βάζουν στὸ δρόμο τους οἱ κυβερνήσεις, τῶν ἀνταγωνισμῶν που δημιουργοῦνται απ' τὴν κατοχὴ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας και τῆς ἀδυναμίας και τοῦ ἐξευτελισμοῦ, στὶς ὁποῖες ὑποβιβάζει τὴν πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων ἡ μονοπώληση τοῦ πλούτου ἀπὸ μέρους τῶν λίγων.

Ἡ κυβέρνηση ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνση, λογουχάρη, τῶν ταχυδρομικῶν και τηλεγραφικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἄλλὰ μὲ ποιὸ τρόπο πραγματικὰ τὶς βοηθεῖ; Ὅταν οἱ ἄνθρωποι εἶναι σὲ μιὰ τέ-

τοια κατάσταση, ὥστε νὰ μποροῦν ν' ἀπολαμβάνουν και νὰ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη τέτοιων ὑπηρεσιῶν, θὰ σκεφτοῦν νὰ τὶς ὀργανώσουν κι ὁ ἄνθρωπος, που θὰ διαθέτει τὴν ἀπαραίτητη τεχνικὴ γνώση, δὲ θὰ χρειάζεται ἕνα κυβερνητικὸ δίπλωμα, που νὰ τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα ν' ἀρχίσει νὰ δουλεύει. Ὅσο πιὸ γενικὴ κι ἐπιτακτικὴ εἶναι ἡ ἀνάγκη, τόσο περισσότεροι ἔθελοντὲς θὰ προσφερθοῦν για νὰ τὴν ἰκανοποιήσουν. Θὰ εἶχαν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀπαραίτητη ἰκανότητα για νὰ συγκεντρώσουν και νὰ διανεῖμουν τ' ἀγαθὰ; Ποτὲ μὴ φοβηθεῖτε, δὲν πρόκειται νὰ πεθάνουν απ' τὴν πείνα, περιμένοντας ἀπὸ μιὰ κυβέρνηση νὰ θεσπίσει νόμους γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ὅπου ὑπάρχει μιὰ κυβέρνηση, θὰ πρέπει νὰ περιμένει πρῶτα μέχρις ὅτου νὰ ὀργανώσουν τὰ πάντα οἱ ἄνθρωποι κι ὕστερα νὰ ἔρθει μὲ τοὺς νόμους τῆς και νὰ ἐπικυρώσει και νὰ ἐκμεταλλευτεῖ ὅτι ἔχει ἤδη γίνει. Εἶναι φανερό ὅτι τὸ ἀτομικὸ συμφέρον ἀποτελεῖ τὸ σοβαρότερον κίνητρο κάθε δραστηριότητος. Ἄν ἰσχύει αὐτό, τότε, ἂν τὸ συμφέρον ὄλων γίνει συμφέρον τοῦ καθέναν (και θὰ γίνει ἀναγκαστικὰ μόλις καταργηθεῖ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία), ὄλοι θὰ εἶναι ἐνεργητικοί. Ἄν ἐργάζονται τώρα για λογαριασμὸ τῶν λίγων, για νὰ ἰκανοποιήσουν τὰ συμφέροντα ὄλων, θὰ ἐργαστοῦν πολὺ περισσότερο και πολὺ καλύτερα. Εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβουμε πῶς μπορεῖ νὰ πιστεῦει κανεὶς ὅτι οἱ δημόσιες ὑπηρεσίες, που εἶναι ἀναπόσπαστες απ' τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, μποροῦν νὰ ἐξασφαλιστοῦν καλύτερα μὲ διαταγὴ μιᾶς κυβέρνησης, παρά απ' τοὺς ἴδιους τοὺς ἐργάτες, οἱ ὅποιοι μὲ τὴ δικὴ τους ἐκλογὴ ἢ μὲ συμφωνία μὲ ἄλλους, θὰ τὶς διευθύνουν κάτω απ' τὸν ἀμεσο ἔλεγχον ὄλων τῶν ἐνδιαφερομένων.

Ὅπως ὅποτε, σὲ κάθε συλλογικὸ ἔργο που καλύπτει μεγάλη ἔκταση, χρειάζεται καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, τεχνικὴ διεύθυνση, διαχείριση κλπ. Ἄλλὰ οἱ ἐξουσιαστὲς παίζουν ἀπλῶς μὲ τὶς λέξεις, ὅταν ἀντλοῦν μιὰν αἰτιολόγησιν για τὴν ὑπαρξὴ τῆς κυβέρνησης, απ' τὴν ἴδια ἀκριβῶς τὴν πραγματικὴ ἀναγκαιότητα για ὀργάνωση τῆς ἐργασίας. Ἡ κυβέρνηση, πρέπει νὰ ἐπαναλάβουμε, εἶναι τὸ σύνολο τῶν ἀτόμων που ἔχει ἀποδεχθεῖ ἡ πᾶ-

ρει τὸ δικαίωμα ἢ τὰ μέσα νὰ θεσπίζει νόμους καὶ νὰ ἐπιβάλλει στοὺς ἀνθρώπους τὴν ὑπακοή σ' αὐτούς. Οἱ διευθυντές, μηχανικοὶ κλπ. ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, εἶναι ἄνθρωποι ποὺ ἀποδέχονται ἢ ἀναλαμβάνουν τὸ καθήκον νὰ ἐκτελέσουν μιὰν ὀρισμένη ἐργασία. Ἡ κυβέρνησις συμβολίζει τὴν ἐξουσιοδότηση τῆς ἐξουσίας, δηλαδή, τὴν παράδοση τῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ὅλων σὰ χέρια λίγων. Ἡ διαχείριση συμβολίζει τὴν ἐξουσιοδότηση τῆς ἐργασίας, δηλαδή, τὴν ἐλεύθερη ἀνταλλαγὴ τῶν ὑπηρεσιῶν, ποὺ βασίζεται στὴν ἐλεύθερη συμφωνία.

Ἐνας κυβερνήτης εἶναι ἓνα προνομιούχο πρόσωπο, γιατί ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διατάζει ἄλλους καὶ νὰ ἐπωφελεῖται ἀπ' τὴ δύναμη τῶν ἄλλων γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τίς δικές του ἰδέες καὶ ἐπιθυμίες. Ἐνας διαχειριστής ἢ τεχνικός διευθυντής εἶναι ἓνας ἐργάτης σὰν ὅλους τοὺς ἄλλους, σὲ μιὰ κοινωνία ὅπου ὅλοι ἔχουν ἴσες εὐκαιρίες ἀνάπτυξης καὶ ὅπου ὅλοι μπορεῖ νὰ εἶναι ταυτόχρονα πνευματικοὶ καὶ χειρονακτικοὶ ἐργάτες· ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἄλλες διαφορὲς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, παρὰ μόνον ἐκείνες ποὺ πηγάζουν ἀπ' τὸ διαφορισμὸ τῶν ταλέντων καὶ ὅλη ἡ ἐργασία καὶ κάθε κοινωνικὴ λειτουργία δίνουν ἓνα ἴσο δικαίωμα στὴν ἀπόλαυση τῶν κοινωνικῶν ὠφελειῶν. Κοινολογίαις αἱ λειτουργίες τῆς κυβέρνησης δὲν πρέπει νὰ συγχέονται μὲ τίς διοικητικὲς λειτουργίες, καθὼς εἶναι βασικά διαφορετικὲς. Τὸ ὅτι συγχέονται σήμερα τόσο συχνὰ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὴν ὑπαρξὴ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ προνόμιου.

Ἀλλὰ ἂς διαστοῦμε νὰ περάσουμε σ' ἐκείνες τίς λειτουργίες γιὰ τίς ὁποῖες ἡ κυβέρνησις θεωρεῖται σὰν ἀπαραίτητη ἀπὸ ὅλους ὅσους δὲν εἶναι Ἄναρχοι. Αὐτὲς εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀμυνα τῆς κοινωνίας, δηλαδή, ὁ Πόλεμος, ἡ Ἀστυνομία καὶ ἡ Δικαιοσύνη.

Ἄν καταργηθῆ ἡ κυβέρνησις καὶ περάσει ὁ κοινωνικός πλοῦτος στὴ διάθεση τοῦ λαοῦ, θὰ τερματιστεῖ σύντομα κάθε ἀνταγωνισμός ἀνάμεσα σὰ διάφορα ἔθνη καὶ συνακόλουθα, δὲν θὰ ὑπάρχει πιά αἰτία γιὰ πόλεμο. Ἀλλὰ ἂν υποθέσουμε ὅτι οἱ ἡγέτες

χωρῶν, ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμα χειραφετηθεῖ, μπορεῖ νὰ ἐπιχειρησάν νὰ ὑποτάξουν ἓναν ἐλεύθερο λαό, μήπως ὁ τελευταῖος θὰ χρειαζόταν μιὰ κυβέρνησις ποὺ νὰ τὸν κάνει ἱκανὸ νὰ ὑπερασπίσει τὸν ἑαυτό του; Γιὰ νὰ κάνουμε ἓνα πόλεμο χρειαζόμαστε ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν τὴν ἀπαραίτητη γεωγραφικὴ καὶ τεχνικὴ γνώση καὶ, πάνω ἀπ' ὅλα, ἀνθρώπους πρόθυμους νὰ πολεμήσουν. Μιὰ κυβέρνησις δὲν ἔχει τὰ μέσα γιὰ νὰ αὐξήσει τὴν ἱκανότητα τῶν πρώτων ἢ τὴ θέληση ἢ τὸ θάρρος τῶν δευτέρων. Καὶ ἡ ἱστορικὴ ἐμπειρία μᾶς διδάσκει ὅτι ἓνας λαός, ποὺ ἐπιθυμεῖ πραγματικὰ νὰ ὑπερασπίσει τὴν πατρίδα του, εἶναι ἀνίκητος. Στὴν Ἰταλία ὅλοι ξέρουν πῶς κλονίζονται οἱ θρόνοι καὶ ἐξαφανίζονται τακτικοὶμισθοφορικοὶ στρατοί, μπροστὰ σὰ στρατεύματα τῶν ἐθελοντῶν, δηλαδή, σὲ στρατοὺς ποὺ σχηματίστηκαν ἀναρχικά.

Κι ὅσο γιὰ τὴν ἀστυνομία καὶ τὴ δικαιοσύνη, πολλοὶ φαντάζονται πῶς ἂν δὲν ὑπῆρχαν ἡ ἀστυνομία καὶ οἱ δικαστές, ὁ καθένας θὰ ἦταν ἐλεύθερος νὰ σκοτώνει, νὰ προσβάλλει ἢ νὰ πληγώνει τοὺς ἄλλους ὅποτε ἔκανε κέρφι, ὅτι οἱ ἀναρχικοί, ἂν εἶναι πιστοὶ στὶς ἀρχές τους, θάθελαν νὰ γίνετο σεβαστὸ αὐτὸ τὸ περίεργο εἶδος «ἐλευθερίας» ποὺ προσβάλλει ἢ καταστρέφει τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐλευθερία ἄλλων. Τέτοιοι ἄνθρωποι πιστεύουν ὅτι ἐμεῖς, ἔχοντας ἀνατρέψει τὴν κυβέρνησις καὶ τὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, θὰ ἐπιτρέψουμε ὕστερα σταδιακὰ τὴν ἐπανεγκαθίδρυση καὶ τῶν δύο, ὀρμώμενοι ἀπ' τὸ σεβασμὸ γιὰ τὴν «ἐλευθερία» ἐκείνων ποὺ μπορεῖ νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκη νὰ ἔχουν μιὰ κυβέρνησις καὶ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία. Ἐνας παράξενος πραγματικὸς τρόπος ἐρμηνείας τῶν ἰδεῶν μας! Στὴν πραγματικότητα μπορεῖ κανεὶς ν' ἀπαντήσει καλύτερα σὲ τέτοιες ἀντιλήψεις μ' ἓνα σήκωμα τῶν ὤμων, παρὰ μὲ τὸ νὰ ὑποστῆ τὴν ταλαιπωρία νὰ τίς ἀγκυρέσει.

Ἡ ἐλευθερία τὴν ὁποία ἐπιθυμοῦμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, δὲν εἶναι μιὰ ἀπόλυτη, ἀφηρημένη, μεταφυσικὴ ἐλευθερία, ποὺ οὐσιαστικὰ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν καταπίεση τῶν ἀδυνάτων. Ἀλλὰ ἐπιθυμοῦμε μιὰ συγκεκριμένη ἐλευθερία, τὴ δυνατὴ ἐλευθερία, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ συνειδητὴ κοι-

νότητα των συμφερόντων, δηλαδή, την εθελοντική ελευθερία. Διακηρύσσουμε το σύνθημα: Κάνε ό,τι θέλεις και σ'α λόγια αυτά περιέχεται σχεδόν αποκλειστικά το πρόγραμμά μας, γιατί, όπως μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητό, υποστηρίζουμε ότι σε μιὰ κοινωνία δίχως κυβέρνηση ή ιδιοκτησία, ο καθένας θα επιθυμεί εκείνο που πρέπει.

Αλλά αν σ'α συνέπεια μι'ας ψεύτικης εκπαίδευσης, που παύεται σ'τη σημερινή κοινωνία, ή μι'ας φυσικής αβρῶστειας ή άλλης αιτίας, ένα άτομο μπορεί να επιθυμῶσε να πληγῶσει άλλους, να εἶστε βέβαιοι ότι θα υἱοθετούσαμε όλα τὰ μέσα που διαθέτουμε, για να τὸ ἐμποδίσουμε. Καθὼς ξέρουμε ότι ὁ χαρακτήρας ἑνὸς ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὴ συνέπεια τοῦ φυσικοῦ του ὀργανισμοῦ καὶ τῶν κοσμικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιδράσεων που τὸν περιβάλλουν, δὲ θὰ μπερδέψουμε βέβαια τὸ ἱερὸ δικαίωμα τῆς αὐτοάμυνας με τὸ παράλογο ὑποπιθέμενο δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς τιμωρίας. Ἐπίσης, δὲ θὰ θεωρήσουμε τὸν ἐγκληματία, δηλαδή, τὸν ἀνθρώπο που κάνει ἀντικοινωνικὲς πράξεις, ὅπως φαίνεται σ'ήμερα ὁ ἐπαναστάτης σ'α μάτια τῶν δικαστῶν. Θὰ τὸν θεωρήσουμε σ'αν ἕναν ἀρρωστο ἀδελφὸ που χρειάζεται θεραπεία. Ἐπομένως δὲ θὰ ἐνεργήσουμε ἀπέναντί του με μίσος, ὅταν τὸν ἀπωθήσουμε, ἀλλὰ θὰ περιαριστοῦμε ἀπακλειστικά σ'την αὐτοπροστασία. Δὲ θὰ ἐπιδιώξουμε να ἐκδικηθοῦμε, ἀλλὰ μᾶλλον να σώσουμε τὸν ἀτυχο ἀνθρώπο με ὅ,τι μέσο προτείνει ἡ ἐπιστήμη. Θεωρητικὰ οἱ Ἀναρχικοὶ μπορεί να λοξοδρομήσουν σ'αν τοὺς ἄλλους, χάνοντας τὴν αἴσθηση τῆς πραγματικότητας, παρακινούμενοι ἀπὸ μιὰ εἰκονικὴ λογική· ἀλλὰ εἶναι ἐντελῶς βέβαιο πῶς οἱ χειραφετημένοι ἀνθρώποι δὲν θ' ἀφήσουν τὴν ἀκριβοπληρωμένη ελευθερία καὶ εὐημερία τους να δεχθοῦν ἐπιθέσεις ἀτιμῶρητα. Ἐν ἔσπερδαλε ἡ ἀνάγκη, θὰ φρόντιζαν για τὴ δική τους ἄμυνα ἐνάντια σ'τις ἀντικοινωνικὲς τάσεις τῶν λίγων. Ἀλλὰ πῶς προστατεύουν τὴν κοινωνία ἐκεῖνοι που ἔχουν σ'αν ἐπάγγελμα τὴ θέσπιση τῶν νόμων; Ἡ ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι που ζοῦνε ἀναζητώντας καὶ ἐπινοώντας νέες παραβιάσεις τῶν νόμων; Ἀκόμα καὶ τώρα, που οἱ λαϊκὲς μάζες

δὲν ἐγκρίνουν πραγματικὰ τίποτα που τὸ νομίζουν βλαβερό, εἰσκόουν πάντα ἕνα τρόπο να τὸ ἐμποδίσουν πολὺ πιὸ ἀποτελεσματικὰ ἀπ' ἄλλους τοὺς ἐπαγγελματίες νομοθέτες, χωροφύλακες ἢ δικαστές. Σ'τὴ διάρκεια ἐξεγέρσεων οἱ ἀνθρώποι, ἂν καὶ πολὺ λαθιμένα, ἔχουν ἐπιβάλει τὸ σεβασμὸ για τὴν ἀτομικὴ ιδιοκτησία καὶ ἔχουν ἐξασφαλίσει αὐτὸ τὸ σεβασμὸ πολὺ πιὸ ἀποτελεσματικὰ ἀπ' ὅ,τι θὰ μπορούσε να τὸ κάνει ἕνας στρατὸς χωροφυλάκων.

Τὰ ἔθιμα ἀκολουθοῦν πάντα τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς πλειοψηφίας καὶ ὅσο πιὸ σεβαστὰ εἶναι πάντα, τόσο λιγότερο ὑπόκεινται σ'τὴν ἐπικύρωση τοῦ νόμου. Αὐτὸ συμβαίνει γιατί ὁ καθένας βλέπει καὶ καταλαβαίνει τὴν ὠφελιμότητά τους καὶ ἐπειδὴ τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη, που δὲν αὐταπατῶνται με τὴν ἰδέα ὅτι ἡ κυβέρνηση θὰ τὰ προστατέψει, ἐνδιαφέρονται να δοῦν τὸ ἔθιμο να γίνεται σεβαστὸ. Ἡ οἰκονομικὴ χρῆση τοῦ νεροῦ ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία για ἕνα καρνάκι που διασχίζει τὶς ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς. Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες τὸ νερὸ εἶναι ἕνα ἱερὸ πράγμα καὶ κανένας ἀνθρώπος δὲν ὀνειρεύεται να τὸ χάσει. Οἱ συνωμότες εἶναι ὑποχρεωμένοι να ἐνεργοῦν μυστικά, ἔτσι ἡ μυστικότητα διατηρεῖται ἀνάμεσα τους καὶ ἡ μομφὴ βαρύνει ὅποιον τὴν παραβιάζει. Τὰ χρέη ἀπ' τὰ τυχερὰ παιχνίδια δὲν καταχρῶνται ἀπ' τὸ νόμο, ἀλλὰ μεταξύ τῶν παικτῶν θεωρεῖται ἀνέντιμο να μὴν πληρώνονται καὶ ὁ παραδάτης αἰσθάνεται μειωμένος ἐπειδὴ δὲν ἐκπλήρωσε τὶς ὑποχρεώσεις του.

Μήπως ὀφείλεται σ'τὴν ἀστυνομία τὸ ὅτι δὲ δολοφονοῦνται περισσότεροι ἀνθρώποι; Ἐὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ Ἰταλικοῦ λαοῦ δὲ βλέπει ποτὲ τὴν ἀστυνομία παρὰ σὲ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα. Ἐκατομμύρια ἀνθρώποι πηγαίνουν σ'α βουνὰ καὶ διασχίζουν τὴ χώρα, μακριὰ ἀπ' τὸ προστατευτικὸ μάτι τῆς ἐξουσίας, ὅπου μπορεί να δεχθοῦν ἐπίθεση δίχως οἱ ἐπιτιθέμενοι να ἔχουν τὸν παραμικρὸ φόβο ὅτι θὰ ἐντοπιστοῦν τὰ ἔχνη τους, ἀλλὰ δὲ διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο ἀπ' ὅ,τι ἐκεῖνοι που ζοῦνε σ'α πιὸ καλοφυλαγμένα μέρη. Οἱ στατιστικὲς δείχνουν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγκλημάτων αὐξάνεται σὲ ἀναλογία με τὴν αὐξηση τῶν καταπιε-

στικῶν μέτρων, ἐνῶ ποικίλει σύμφωνα μὲ τὶς διακυμάνσεις τῶν οικονομικῶν συνθηκῶν καὶ τὴν κατάσταση τῆς κοινῆς γνώμης.

Ὅμως οἱ προληπτικοὶ νόμοι, ἀφοροῦν μόνο τὶς ἀσυνήθιστες, ἐξαιρετικὲς πράξεις. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ κυλάει πέρα ἀπ' τὰ ὅρια τοῦ ποινικοῦ κώδικα καὶ ρυθμίζεται σχεδὸν ἀσυνείδητα μὲ τὴν σιωπηρὴ καὶ ἐθελοντικὴ συγκατάθεση ὄλων, διὰ μέσου ἐνὸς ἀριθμοῦ συνηθειῶν καὶ ἐθίμων, ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ σημαντικὰ γιὰ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ ἀπ' ὅ,τι οἱ ὑπαγορεύσεις τοῦ νόμου. Καὶ παρατηροῦνται ἐπίσης πολὺ καλύτερα, παρόλο ποὺ ἀπογυμνώνονται ὁλοτελεῖα ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἐπικύρωση πέραν ἀπ' τὴ φυσικὴ ἀπέχθεια ποὺ συγκεντρώνεται σ' ἐκείνους ποὺ τὰ παραβιάζουν καὶ αὐτὴ τὴ θλάβη ποὺ φέρνει μαζί της αὐτὴ ἢ ἀπέχθεια.

Ὅταν προκύπτει μιὰ διαφωνία, ἢ ἐθελοντικὰ ἀποδεκτὴ διαίτησις ἢ ἡ πίεσις τῆς κοινῆς γνώμης, δὲν εἶναι πολὺ πιὸ πιθανὸ ὅτι θὰ ἐπέφεραν μιὰ δίκαιη ρύθμιση τῶν δυσκολιῶν, ἀπ' ὅτι ἕνας ἀνεύθυνος δικαστὴς, ποὺ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κρίνει τὸν καθένα ἢ ὅτιδήποτε καὶ ποὺ εἶναι ἀναγκαστικὰ ἀνίκαιος καὶ ἐπομένως ἀδικός;

Ὅπως κάθε μορφή κυβέρνησης δὲ χρησιμεύει παρὰ μόνο γιὰ νὰ προστατεύει τὶς προνομιοῦχες τάξεις, ἔτσι καὶ ἡ ἀστυνομία καὶ οἱ δικαστὲς ἀποβλέπουν μόνο στὸ νὰ καταστείλουν αὐτὰ τὰ ἐγκλήματα, ποὺ συχνὰ δὲ θεωροῦνται ἐγκλήματα ἀπ' τὶς μάζες, τὰ ὁποῖα παραβιάζουν τὸ προνόμιο τῶν κανόνων ἢ τῶν ἰδιοκτητῶν. Γιὰ τὴν πραγματικὴ υπεράσπιση τῆς κοινωνίας, τὴν υπεράσπιση τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐημερίας ὄλων, δὲν μπορεῖ νὰ υπάρξει τίποτα πιὸ ὀλέθριο ἀπ' ὅ,τι ἡ διαμόρφωση αὐτῆς τῆς τάξης τῶν ἐκτελεστικῶν ὀργάνων, ποὺ ὑπάρχουν μὲ τὸ πρόσημα ὅτι υπερασπίζονται ὄλους καὶ ἐπομένως θεωροῦν ἀπὸ συνήθεια τὸν κάθε ἄνθρωπο σὰ κυνηγετικὸ θήραμα, χτυπώντας συχνὰ μὲ διαταγὴ ἐνὸς ἀνώτερου ἀξιοματούχου, δὲχως νὰ ξέρουν ἀκόμα καὶ οἱ ἴδιοι τὸ γιατί, σὰν πληρωμένοι δολοφόνου καὶ μισθοφόροι.

Ὅλα ὅσα εἶπατε μπορεῖ νὰ ἴναι ἀληθινὰ, λέγε μερικοί· ἢ Ἄναρχία μπορεῖ νὰ ἴναι ἡ τέλεια μορφή τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ

ἐμεῖς δὲ θέλουμε νὰ βαδίζουμε στὸ σκοτάδι. Ἐπομένως, πῆστε μας πῶς θὰ ὀργανωθεῖ ἡ κοινωνία σας. Ὑστερα ἀκολουθεῖ μιὰ μεγάλη σειρά ἐρωτήσεων, ποὺ θὰ ἦταν πολὺ ἐνδιαφέρουσα, ἂν δουλειά μας ἦταν ἡ μελέτη τῶν προβλημάτων ποὺ μπορεῖ νὰ ξεπρόβαλαν σὲ μιὰ χειραφετημένη κοινωνία, ἀλλὰ στὰ ὅποια εἶναι ἀνώφελο καὶ παράλογο νὰ φανταστοῦμε ὅτι θὰ μπορούσαμε νὰ προσφέρουμε τώρα μιὰ συγκεκριμένη λύση. Σύμφωνα μὲ ποιά μέθοδο θὰ διδάσκονται τὰ παιδιά, πῶς θὰ ὀργανωθεῖ ἡ παραγωγή καὶ ἡ διανομή; Θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ὑπάρχουν μεγάλες πόλεις ἢ οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐξαπλωθοῦν ἐξίσου πάνω σ' ὀλόκληρη τὴν ἐπιφάνεια τοῦ πλανήτη; Θὰ μποροῦν οἱ κάτοικοι τῆς Σιβηρίας, νὰ περάσουν τὸ χειμῶνα στὴ Νίκαια; Θὰ μπορεῖ ὁ καθένας νὰ τρώει κέρδικες καὶ νὰ πίνει σαμπάνια; Ποιοὶ θὰ εἶναι ἐργάτες ὀρυχείων καὶ ναυτικοί; Ποιὸς θὰ καθαρίζει τοὺς ὑπονόμους; Οἱ φτωχοὶ θὰ νοσηλεύονται στὸ σπίτι ἢ σὲ νοσοκομεῖα; Ποιὸς θὰ ρυθμίζει τὰ ὀρομολόγια τῶν τραίνων; Τί θὰ συμβεῖ ἂν ὁ ὀδηγὸς ἀρρωστήσει ἐνῶ τὸ τραῖνο ἀκολουθεῖ τὴν πορεία του; Καὶ πᾶει λέγοντας, δὲχως τέλος, λές καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ προφητεύσουμε ὀλη τὴ γνώση καὶ ἐμπειρία τοῦ μελλοντικοῦ χρόνου ἢ θὰ μπορούσαμε, στ' ὄνομα τῆς Ἄναρχίας, νὰ προδιαγράψουμε γιὰ τὸ μελλοντικὸ ἄνθρωπο τί ὄρα θὰ πηγαίνει νὰ κοιμηθεῖ καὶ ποιά μέρα θὰ κόβει τὰ νύχια του!

Πραγματικά, ἂν οἱ ἀναγνώστες μας περιμένουν ἀπὸ μᾶς μιὰν ἀπάντησι σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἢ ἀκόμα σ' ἐκεῖνα ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶναι πραγματικὰ σοβαρὰ καὶ σημαντικὰ, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἴναι τίποτα παραπάνω ἀπ' τὴ δικὴ μας προσωπικὴ γνώμη αὐτῆς ἀκριβοῦς τῆς στιγμῆς, θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε ἀποτύχει οἰκτρὰ στὶς προσπάθειές μας νὰ ἐξηγήσουμε τὴν Ἄναρχία.

Δὲν εἴμαστε προφῆτες περισσότερο ἀπ' ὅ,τι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ ἂν προσποιούμαστε ὅτι προσφέρουμε μιὰν ἐπίσημη λύσι σ' ὀλα τὰ προβλήματα ποὺ θὰ ἐμφανιστοῦν στὴ ζωὴ τῆς μελλοντικῆς κοινωνίας, θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε ὄντως μιὰ περίεργη ἰδέα γιὰ τὴν κατάργησι τῆς κυβέρνησις. Θὰ περιγράψαμε τότε μιὰ κυβέρνησι, ποὺ θὰ ὑπαγόρευε, σὰν τὸν κλῆρο, ἕναν καθολικὸ κώδικα

για τή σημερινή και για τή μελλοντική περίοδο. Βλέποντας ότι δεν έχουμε ούτε άτυνομία ούτε φυλακές για να επιβάλουμε το δόγμα μας, ή ανθρωπότητα μπορεί να γέλαγε άτιμώρηντα με μας και με τις προθέσεις μας.

Μολοντούτο, εξετάζουμε σοβαρά όλα τα προβλήματα της κοινωνικής ζωής που υποβάλλονται τώρα, με βάση το επιστημονικό τους ενδιαφέρον κι επειδή ελπίζουμε να δούμε τήν *Αναρχία* να υλοποιείται, επιθυμούμε να βοηθήσουμε στην οργάνωση της νέας κοινωνίας. Έχουμε επομένως τις δικές μας ιδέες πάνω σ' αυτά τα θέματα, ιδέες που κατά τή γνώμη μας είναι πιθανόν να είναι μόνιμες ή προσωρινές, σύμφωνα με τήν αντίστοιχη περίπτωση. Αλλά το γεγονός ότι σκεπτόμαστε σήμερα μ' έναν όρισμένο τρόπο πάνω σ' ένα δοσμένο ζήτημα, δεν αποτελεί απόδειξη ότι ή γνώμη μας θα είναι ή ίδια και στο μέλλον. Ποιός μπορεί να προβλέψει τις δραστηριότητες που μπορεί ν' αναπτυχθούν μέσα στους κόλπους της ανθρωπότητας, όταν χειραφετηθεί απ' τή μιζέρια και τήν καταπίεση, όταν έχουν όλοι τα μέσα διαφώτισης κι αυτοανάπτυξης, όταν ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους ανθρώπους, με τὸ μίσος και τήν έχθρα που τρέφει, δεν αποτελεί πιά απαραίτητη προϋπόθεση της ζωής; Ποιός μπορεί να προβλέψει τήν πρόοδο της επιστήμης, τούς νέους παραγωγικούς πόρους, τὰ νέα μέσα επικοινωνίας κλπ.;

Εκείνο που είναι απαραίτητο είναι να συγκροτηθεί μιὰ κοινωνία στην οποία να είναι αδύνατη ή εκμετάλλευση κι ή κυριαρχία ανθρώπου από άνθρωπο. Που ή κοινωνία, με άλλα λόγια, να είναι τέτοια ώστε τὰ μέσα επιβίωσης κι ανάπτυξης της εργασίας να μπορεί να είναι ελεύθερα κι ανοιχτά σέ όλους κι όλοι να μπορεί να είναι ικανοί να συνεργαστούν, σύμφωνα με τις επιθυμίες τους και τή γνώση τους, στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής. Κάτω από τέτοιες συνθήκες όλα θα γίνονται αναγκαστικά σύμφωνα με τις ανάγκες όλων, σύμφωνα με τή γνώση και τις δυνατότητες της στιγμής και θα δελτιώνονται με τήν αύξηση της γνώσης και της δύναμης.

Στήν πραγματικότητα, ένα πρόγραμμα που θα άγγιζε τή βάση της κοινωνικής σύμβασης δε θα μπορούσε, στο κάτω - κάτω, να κάνει περισσότερα απ' τὸ να υποδείξει μιὰ μέθοδο. Κι ή μέθοδος, περισσότερο απ' οτιδήποτε άλλο, καθορίζει κινήματα και αποφασίζει για τή σημασία τους στην ιστορία. Ανεξάρτητα απ' τή μέθοδο, όλοι λένε ότι επιθυμούν τὸ καλὸ της ανθρωπότητας και πολύ τὸ επιθυμούν πραγματικά. Καθώς εξαφανίζονται κινήματα, κάθε οργανωμένη δράση κατευθύνεται σ' ένα συγκεκριμένο σκοπό κι εξαφανίζεται παρόμοια. Είναι επομένως απαραίτητο να εξετάσουμε τήν *Αναρχία*, πάνω απ' όλα, σὰ μιὰ μέθοδο.

Υπάρχουν δυὸ μέθοδοι με τις οποίες, τὰ διάφορα κόμματα που αντιτίθενται στον *Αναρχισμό*, περιμένουν, ή λένε ότι περιμένουν, να υλοποιήσουν τὸ μεγαλύτερο καλὸ όλων. Αὐτὲς είναι οί εξουσιαστικές ή Κρατικοσοσιαλιστικές κι οί ατομικιστικές μέθοδοι. Η πρώτη ἐμπιστεύεται τή διεύθυνση της κοινωνικής ζωής σέ λίγους και θα κατέληγε στην εκμετάλλευση και καταπίεση τῶν μαζῶν απ' αὐτούς τούς λίγους. Η δεύτερη μέθοδος βασίζεται στην ελεύθερη πρωτοβουλία τῶν ατόμων και διακηρύσσει, ἀν όχι τήν κατάργηση, τὸν περιορισμὸ της κυβέρνησης. Καθώς όμως, σέβεται τήν ατομική ιδιοκτησία και στηρίζεται στην ἀρχή του καθένα για τὸν εαυτό του κι επομένως στον ανταγωνισμὸ, ή ελευθερία της δεν είναι παρά μόνο ή ελευθερία τῶν ισχυρῶν, ή *ἀδεια* ἐκείνων που έχουν να καταπιέζουν και να εκμεταλλεύονται τούς αδύναμους που δεν έχουν τίποτα. Απέχοντας πολύ απ' τὸ να γεννάει ἀρμονία, θα εταίνε πάντα να μεγαλώνει τήν ἀπόσταση ἀνάμεσα στους πλούσιους και τούς φτωχούς και θα κατέληγε ἐπίσης, διαμέσου της εκμετάλλευσης και της κυριαρχίας, στην ἐξουσία. Αὐτή ή δεύτερη μέθοδος, ὁ *Ατομικισμός*, είναι θεωρητικά ένα εἶδος *Αναρχίας* δίχως συνεργασία. Επομένως δεν είναι καλύτερη ἀπὸ ένα ψέμα, γιατί ή ελευθερία δεν είναι δυνατή δίχως *ισότητα* κι ή ἀληθινή *Αναρχία* δεν μπορεί να υπάρξει δίχως *Αλληλεγγύη*, δίχως συνεργασία. Η κριτική που εξαπολύουν οί *Ατομικιστές* ἐναντία στην κυβέρνηση είναι ἀπλῶς ή επιθυμία να

τήν απογυμνώνουν από όρισμένες λειτουργίες, να τις δώσουν ούσιαστικά στον καπιταλιστή. Άλλά δεν μπορεί να επιταθεί σ' έκείνες τις καταπιεστικές λειτουργίες που αποτελούν την ούσία τής κυβέρνησης, γιατί δίχως μιá ένωσιή δύναμη δεν μπορεί να στηριχθεί τó ιδιοκτητικό σύστημα. Έπιπλέον, στον Άτομικισμό, ή καταπιεστική δύναμη τής κυβέρνησης πρέπει πάντα να μεγαλώνει σέ αναλογία με τήν αύξηση, διαμέσου του ελεύθερου ανταγωνισμού, τής ανάγκης, τής ανισότητας και τής δυσαρμονίας.

Οί Άναρχικοί παρουσιάζουν μιá νέα μέθοδο, τήν ελεύθερη πρωτοβουλία και τήν ελεύθερη συμφωνία όλων. Έτσι, μετά τήν επαναστατική κατάργηση τής άτομικής ιδιοκτησίας, θά έχουν όλοι ίσα δικαιώματα στη διανομή του κοινωνικού πλούτου.

Αυτή ή μέθοδος, μή δεχομένη τήν επανακαθιέρωση τής άτομικής ιδιοκτησίας, πρέπει να οδηγήσει, διαμέσου τής ελεύθερης ένωσης, στον πλήρη θρίαμβο των άρχων τής αλληλεγγύης.

Έτσι βλέπουμε ότι όλα τά επιχειρήματα που προβλήθηκαν για να πολεμήσουν τήν Άναρχική ιδέα είναι αντίθετα επιχειρήματα υπέρ τής Άναρχίας, γιατί αυτή από μόνη της δείχνει τó δρόμο με τον όποιο μπορούν να βρεθούν καλύτερα, διαμέσου τής έμπειρίας, έκεινες οί λύσεις που αντιστοιχούν στις επιταγές τής έπιστήμης και στις ανάγκες κι επιθυμίες όλων.

Πώς θά εκπαιδεύονται τó παιδιά; Δεν ξέρουμε. Τι γίνεται τότε; Οί γονεΐς, οί δάσκαλοι κι όλοι όσοι ενδιαφέρονται για τήν πρόοδο τής νέας γενιάς, θά συγκεντρωθούν, θά συζητήσουν, θά συμφωνήσουν και θά διαφωνήσουν κι ύστερα θά χωριστούν σύμφωνα με τις διάφορες γνώμες τους, εφαρμόζοντας τις μεθόδους που ύποστηρίζουν αντίστοιχα σαν καλύτερες. Έκείνη ή μέθοδος που, όταν δοκιμάζεται, παράγει τó καλύτερα αποτελέσματα, θά θριαμβεύσει τελικά.

Και τó ίδιο ισχύει για όλα τά προβλήματα που μπορεί να προκύψουν.

Σύμφωνα με όσα έχουμε πει, είναι φανερό ότι ή Άναρχία, όπως τήν έγνωσαν οί Άναρχικοί κι όπως μόνο μπορεί να γίνει κα-

τανοητή, βασίζεται στο Σοσιαλισμό. Έπιπλέον, όταν πρόκειται για κρίση τή σχολή των Σοσιαλιστών που διαιρούν τεχνητά τή φυσική ένότητα του κοινωνικού ζητήματος, εξετάζοντας μόνο μερικά μεμονωμένα σημεία κι όταν πρόκειται επίσης για άοριστολογίες με τις όποιες προσπαθούν να έμποδίσουν τήν κοινωνική επανάσταση, θά πρέπει να ποούμε ξεκάθαρα ότι ή Άναρχία είναι συνώνυμη με τó Σοσιαλισμό, γιατί κι οί δυó συμβολίζουν τήν κατάργηση τής εκμετάλλευσης και τής κυριαρχίας ανθρώπου πάνω σέ άνθρωπο, ανεξάρτητα άπ' τó αν αυτές διατηρούνται με τή βία των όπλων ή με τή μονοπώληση των μέσων επιβίωσης.

Η Άναρχία, όπως κι ó Σοσιαλισμός, έχει σά βάση της και άφετηρία τήν ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ. Σκοπός της είναι ή ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ και μέθοδός της ή ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ. Δεν είναι τέλεια, ούτε αποτελεί τó άπόλυτο ιδανικό, που, σαν τον όρίζοντα, απομακρύνεται καθώς προχωρούμε προς αυτό. Άλλά αποτελεί τον άνοιχτό δρόμο σέ κάθε πρόοδο και σέ κάθε βελτίωση που γίνεται για χάρη όλόκληρης τής ανθρωπότητας.

Υπάρχουν έξουσιαστές που δέχονται ότι ή Άναρχία αποτελεί τον τρόπο τής κοινωνικής ζωής που άνοίγει από μόνος του τó δρόμο για τήν πραγμάτωση του μεγαλύτερου δυνατού καλού για τήν ανθρωπότητα, γιατί αυτή και μόνο μπορεί να καταργήσει κάθε τάξη που ενδιαφέρεται να κρατήσει τις μάζες καταπιεζόμενες κι εξαθλιωμένες. Δέχονται επίσης ότι ή Άναρχία είναι δυνατή, γιατί δεν κάνει τίποτα περισσότερο άπ' τó να απαλλάξει τήν ανθρωπότητα από ένα έμπόδιο — τήν κυβέρνηση — ενάντια στο όποιο ύποχρεώθηκε πάντα να πολεμάει στην όδυνηρή πορεία της που οδηγεί στην πρόοδο. Μολοντούτο, αυτοί οί έξουσιαστές, ενισχυμένοι από πολλούς θεωρητικά θερμούς έραστές τής ελευθερίας και τής δικαιοσύνης, άποσύρονται στα τελευταία όχυρά τους, γιατί φοβούνται τήν ελευθερία και δεν μπορούν να πειστούν ότι ή ανθρωπότητα θά μπορούσε να ζήσει και να ευημερήσει δίχως δασκάλους και παπάδες ακόμα, πιεζόμενοι σκληρά άπ' τήν αλήθεια, ζητάνε ίκετευτικά τήν άναστολή τής βασιλείας τής ελευ-

θερίας για ένα διάστημα, στην πραγματικότητα όσο πιο πολύ γίνεται.

Μια κοινωνία δίχως κυβέρνηση, που θα λειτουργούσε με την ελεύθερη, εθελοντική συνεργασία, εμπιστευόμενη απόλυτα την αυθόρμητη δράση των ενδιαφερομένων και βασισμένη πλήρως στην αλληλεγγύη και τη συμπάθεια, είναι βέβαια, λένε, ένα πολύ ωραίο ιδανικό, αλλά, όπως όλα τα ιδανικά, είναι ένα κάστρο στα σύννεφα. Βρισκόμαστε σε μια ανθρώπινη κοινωνία, που ήταν πάντα χωρισμένη σε καταπιεστές και καταπιεζόμενους κι αν οι πρώτοι κατέχοντα απ' το πνεύμα της κυριαρχίας κι έχουν όλα τα κακά των τυράννων, οι τελευταίοι διαφθείρονται απ' τη δουλικότητα κι έχουν εκείνα τα ακόμα χειρότερα κακά, που αποτελούν το προϊόν της υποδούλωσης. Το αίσθημα αλληλεγγύης απέχει πολύ απ' το να κυριαρχεί σήμερα πάνω στον άνθρωπο κι αν είναι αλήθεια ότι οι διάφορες τάξεις των ανθρώπων γίνονται ολοένα και πιο ομόθυμες μεταξύ τους, παραμένει μολοντούτο αληθινό το ότι εκείνο που είναι πιο φανερό και που εντυπωσιάζει περισσότερο στο σημερινό ανθρώπινο χαρακτήρα, είναι ο αγώνας για την επιδίωξη. Είναι γεγονός το ότι ο καθένας πολεμάει καθημερινά με τους άλλους κι ο ανταγωνισμός πιέζει όλους, εργαζόμενους κι αφεντικά, κάνοντας κάθε άνθρωπο να γίνει σαν ένας λύκος απέναντι σ' όλους τους άλλους. Πώς μπορούν αυτοί οι άνθρωποι να μεταμορφωθούν σε μια στιγμή, αφού έχουν εκπαιδευτεί σε μια κοινωνία που βασίζεται στον ανταγωνισμό τόσο ανάμεσα στα άτομα όσο κι ανάμεσα στις τάξεις και να γίνουν ικανοί να ζήσουν σε μια κοινωνία στην οποία ο καθένας θα κάνει ό,τι θέλει κι όπως θέλανε να κάνει, δίχως εξωτερικό εξαναγκασμό, φροντίζοντας για το καλό των άλλων παρακινούμενοι απλώς απ' την ίδια τους τη φύση; Και με ποιά καρδιά ή με ποιά λογική μπορείς να εμπιστευτείς μια επανάσταση απ' τη μεριά μιας άδικοις, απείθαρχης μάζας, εξασθενημένης απ' την εξαθλίωση, αποδολακωμένης απ' την παπαδοκρατία, που είναι σήμερα τυφλά αίμοδιψής κι αβύριο θα αφεθεί να εξαπατηθεί από οποιοδήποτε ά-

παταμένα που θα τολμήσει ν' απεικονίσει τον εαυτό του αφεντικό τους; Δε θα ήταν πιο φρόνιμο να προχωρήσουμε σταδιακά προς το Αναρχικό ιδανικό, περνώντας από αβασιλευτα, δημοκρατικά και σοσιαλιστικά στάδια; Δε θα ήταν απαραίτητη μια εκπαιδευτική κυβέρνηση, αποτελούμενη απ' την αφρόκριμα των ανθρώπων, για να προετοιμάσει τις επερχόμενες γενιές για το μελλοντικό τους πεπρωμένο;

Αυτές οι αντιρρήσεις, επίσης, δε θα φαινονταν βέβαιες, αν έχουμε καταφέρει να κάνουμε τους αναγνώστες μας να καταλάβουν ότι έχουμε ήδη πει και να τους πείσουμε γι' αυτό. Αλλά όπως και να 'χει το πράγμα, ακόμα κι αν αντιμετωπίζουμε τον κίνδυνο της επανάληψης, μπορεί να είναι καλύτερα να τους προσφέρουμε μιαν απάντηση.

Βρισκόμαστε συνεχώς αντιμετώπι με τη λαθεμένη αντίληψη ότι η κυβέρνηση αποτελεί καθαυτή μια νέα δύναμη, που πηγάζει άγνωστο από που και που προσθέτει κάτι στο μέγεθος της δύναμης και της ικανότητας εκείνων απ' τους οποίους αποτελείται κι εκείνων που την υπακούουν. Ένώ, αντίθετα, όλη η δραστηριότητα γίνεται απ' τα ξεχωριστά άτομα. Η κυβέρνηση, σαν κυβέρνηση, δεν προσθέτει τίποτα, αν εξαιρέσουμε την τάση να μονοπωλεί για λογαριασμό ορισμένων κομμάτων ή τάξεων και να καταπνίγει κάθε πρωτοβουλία πέρα απ' τον περίγυρό της.

Το να καταργήσουμε την εξουσία ή κυβέρνηση δεν σημαίνει να καταστρέψουμε τις ατομικές ή συλλογικές δυνάμεις που λειτουργούν στην κοινωνία ή την επίδραση που ασκούν οι άνθρωποι ο ένας πάνω στον άλλο. Αυτό θα σήμαινε τον υποβιβασμό της ανθρωπότητας σ' ένα σύνολο αδρανών και απομονωμένων ατόμων, μια άδυνατοτητα που, αν μπορούσε να υλοποιηθεί, θ' αποτελούσε την καταστροφή οποιασδήποτε κοινωνίας, τη χαριστική βολή στην ανθρωπότητα. Η κατάργηση της εξουσίας σημαίνει την κατάργηση του μονοπώλιου της δύναμης και της επιρροής. Σημαίνει την κατάργηση αυτής της κατάστασης των πραγμάτων με την οποία η κοινωνική δύναμη, δηλαδή, η συλλογική δύναμη όλων σε

μιά κοινωνία, γίνεται το όργανο της σκέψης, της θέλησης και των συμφερόντων ενός μικρού αριθμού ατόμων. Αυτό, διαμέσου της συλλογικής δύναμης, καταπνίγουν την ελευθερία οποιουδήποτε άλλου για χάρη των δικών τους ιδεών. Με άλλα λόγια, αυτό σημαίνει την καταστροφή ενός τρόπου οργάνωσης με την οποία αξιοποιείται το μέλλον, μεταξύ μιας επανάστασης και μιας άλλης, για χάρη εκείνων που ήταν οι νικητές της στιγμής.

Ο Μιχαήλ Μπακούνιν, σ' ένα άρθρο του που δημοσιεύτηκε στα 1872, υποστηρίζει ότι τα μεγάλα μέσα δράσης της Διεθνούς ήταν ή διάδοση των ιδεών της κι ή οργάνωση της αυθόρμητης δράσης των μελών της σε σχέση με τις μάζες. Ύστερα προσθέτει:

«Σ' οποιονδήποτε θα μπορούσε να προφασιστεί ότι μια δράση οργανωμένη έτσι θ' αποτελούσε μια παραβίαση της ελευθερίας των μαζών, ή μιά απόπειρα δημιουργίας μιας νέας αυταρχικής εξουσίας, θ' απαντούσαμε ότι είναι ένας σοφιστής κι ένας ήλιθιος. Τα ίδια και χειρότερα ισχύουν για κείνους που αγνοούν το φυσικό, κοινωνικό νόμο της ανθρώπινης αλληλεγγύης, σε τέτοιο βαθμό που να φαντάζονται ότι είναι δυνατό ή ακόμα κι επιθυμητό πράγμα, μιά απόλυτη αμοιβαία ανεξαρτησία των ατόμων και των μαζών. Το να επιθυμούσαμε αυτό θα 'ταν σά να θέλαμε την καταστροφή της κοινωνίας, γιατί όλη ή κοινωνική ζωή δεν είναι τίποτα διαφορετικό απ' ότι αυτή ή αμοιβαία και συνεχής εξάρτηση ανάμεσα στα άτομα και στις μάζες. Όλα τα άτομα, ακόμα και τα πιο δυνατά και πιο προικισμένα, και όντως τα περισσότερο απ' αυτά σε κάθε στιγμή της ζωής τους, είναι παραγωγοί και συνάμα προϊόντα. Η ίση ελευθερία για κάθε άτομο δεν είναι παρά μόνο το αποτέλεσμα, που συνεχώς αναπαράγεται, αυτής της ποσότητας της υλικής, πνευματικής κι ηθικής επίδρασης που εξασκείται πάνω του απ' όλα τα άτομα που βρίσκονται γύρω του, ανήκοντας στην κοινωνία στην οποία γεννήθηκε, αναπτύχθηκε και θα πεθάνει. Η επιθυμία να ξεφύγουμε απ' αυτή την επίδραση στ' όνομα μιας υπερβατικής ελευθερίας, θεϊκής, απόλυτα εγωιστικής κι αυθύπαρκτης είναι ή τάση του εκμη-

δενισμού. Το ν' αποφύγουμε να επηρεάσουμε άλλους θα σημαίνα ν' αποφύγουμε κάθε κοινωνική δραστηριότητα, ν' απέχουμε όντως από κάθε έκφραση των σκέψεων και των αισθημάτων μας και να γίνουμε απλώς ανύπαρκτοι. Αυτή ή ανεξαρτησία που τόσο πολύ εκθειάζεται απ' τους ιδεαλιστές και τους μεταφυσικούς, ή ατομική ελευθερία που γίνεται κατανοητή μ' αυτή την έννοια, θα ισοδυναμούσε με τον αυτοαφανισμό.

Στη φύση, όπως και στην ανθρώπινη κοινωνία, που αποτελεί μέρος αυτής της ίδιας φύσης, θ,τι υπάρχει ζει μόνο αν συμμορφώνεται με τις ανώτερες συνθήκες αλληλεπίδρασης, που είναι περισσότερο ή λιγότερο θετική και δραστική αναφορικά με τις ζωές άλλων όντων, σύμφωνα με τη φύση του ατόμου. Κι όταν υπερασπίζουμε την ελευθερία των μαζών, δεν προσποιούμαστε ότι θα καταργήσουμε όλες τις φυσικές επιδράσεις που εξασκούν ανάμεσά τους διάφορα άτομα ή ομάδες ατόμων. Εκείνο που επιθυμούμε είναι ή κατάργηση των τεχνητών επιδράσεων, που είναι προνόμια, νόμιμα κι επίσημα».

Βέβαια, στη σημερινή κατάσταση της ανθρωπότητας, που καταπιέζεται απ' την πρόληψη και θυθίζεται στον εξευτελισμό, το ανθρώπινο πλήθος εξαρτάται από ένα σχετικά μικρό αριθμό ατόμων. Φυσικά, δε θα είναι ικανοί όλοι οι άνθρωποι να ύψωθούν σε μιά στιγμή στο επίπεδο συνειδητοποίησης του καθήκοντός τους ή ακόμα και της απόλαυσης να ρυθμίζουν έτσι τη δράση τους, ώστε κι α' άλλοι ν' αντλήσουν απ' αυτή τη μεγαλύτερη δυνατή ωφέλεια. Αλλά επειδή σήμερα είναι λίγες οι κατασκευαστικές και βαρυστόχαστες δυνάμεις που λειτουργούν στην κοινωνία, δεν υπάρχει λόγος να τις παραλύσουμε ακόμα περισσότερο και να υποταχθούν οι περισσότεροι άνθρωποι στην καθοδήγηση των λίγων. Δεν υπάρχει λόγος να συγκροτηθεί ή κοινωνία με τέτοιο τρόπο που οι πιο ενεργητικές δυνάμεις, τα πιο ικανά στοιχεία, να θρεθούν τελικά έξω απ' την κυβέρνηση, απογυμνωμένα σχεδόν απ' την επίδρασή τους πάνω στην κοινωνική ζωή. Όλα όσα συμβαίνουν τώρα, οφείλονται στην αδράνεια, στην κληρονομικότητα,

στον προστατευτισμό, στο κομματικό πνεύμα και σε όλους τους μηχανισμούς της κυβέρνησης. Γιατί εκείνοι που κατέχουν κυβερνητικά αξιώματα, παινιμένοι απ' την προηγούμενη κοινωνική τους θέση κι ασχολούμενοι πρωταρχικά με το να διατηρήσουν την εξουσία, χάνουν κάθε ικανότητα να ενεργούν αθόρυμα και δε γίνονται παρά μόνον εμπόδιο στην ελεύθερη δράση των άλλων.

Με την κατάργηση αυτής της αρνητικής δύναμης που συνθέτει μια κυβέρνηση, η κοινωνία θα γίνει ό,τι μπορεί με τις δοσμένες δυνάμεις και δυνατότητες της στιγμής. "Αν υπάρχουν παιδαγωγοί που επιθυμούν να διαδώσουν τη μόρφωση, θα οργανώσουν τα σχολεία και θα περιοριστούν στο να τονίζουν την ωφέλεια και την απόλαυση που μπορεί ν' αντληθεί απ' την εκπαίδευση. Κι αν δεν υπάρχουν τέτοιοι άνθρωποι, ή υπάρχουν μόνο λίγοι, μια κυβέρνηση δεν μπορεί να τους δημιουργήσει. Το μόνο που μπορεί να κάνει κι όπως σήμερα το κάνει, είναι ν' αποσπάσει αυτούς τους λίγους απ' την πρακτική, καρποφόρα εργασία στη σφαίρα της εκπαίδευσης και να τους θάλει να διευθύνουν από πάνω ότι έπρεπε να επιβληθεί με τη βοήθεια ενός αστυνομικού συστήματος. Έτσι μετατρέπουν τους έξυπνους και ένθερμους δασκάλους σε απλούς πολιτικούς, που γίνονται άχρηστα παράσιτα, απορροφούμενα δόλωτα απ' την προσπάθεια να επιβάλουν τα χόμπι τους και να διατηρηθούν στην εξουσία.

"Αν υπάρχουν γιατροί και δάσκαλοι υγιεινής, θα οργανωθούν για να υπηρετήσουν την υγιεινή. Κι αν δεν υπάρχει κανένας, δεν μπορεί να τους δημιουργήσει μια κυβέρνηση το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να τους δυσφημίσει στα μάτια του λαού, που έχει προδιάθεση να υιοθετεί υποψίες, όντας μόνο μερικές φορές καλά εδραιωμένες, αναφορικά με οτιδήποτε επιβάλλεται πάνω του.

"Αν υπάρχουν μηχανικοί και μηχανοδηγοί θα οργανώσουν τους αιδηροδρόμους κλπ. κι αν δεν υπάρχει κανένας, δεν μπορεί να τους δημιουργήσει μια κυβέρνηση.

"Η επανάσταση, καταργώντας την κυβέρνηση και την ατομική ιδιοκτησία, δε θα δημιουργήσει ενεργητικότητα, που δεν ύ-

πάρχει, αλλά θ' αφήσει ένα ελεύθερο πεδίο για την εξάσκηση όλης της διαθέσιμης ενεργητικότητας κι όλης της υπάρχουσας ικανότητας. "Ενώ θα καταστρέφει κάθε τάξη που ενδιαφέρεται να διατηρεί τις μάζες εξασθενωμένες, θα ενεργήσει μ' ένα τέτοιο τρόπο, ώστε θα είναι όλοι ελεύθεροι να εργαστούν και να κάνουν την επίδρασή τους αισθητή, ανάλογα με την ικανότητά τους και συμμορφούμενοι με τα αισθήματα και τα συμφέροντά τους. Και μόνον έτσι είναι δυνατό το ανέδασμα των μαζών, γιατί μόνο με την ελευθερία μπορεί κανείς να μάθει να είναι ελεύθερος, όπως μόνο με την εργασία μπορεί κανείς να μάθει να εργάζεται. Μια κυβέρνηση, ακόμα κι αν δεν είχε άλλα μειονεκτήματα, έχει αναγκαστικά το μειονέκτημα ότι συνηθίζει τους κυβερνώμενους να υποτάσσονται κι επίσης τείνει να γίνεται πιο καταπιεστική κι απαραίτητη, στο βαθμό που οι υπήκοοί της είναι πιο υπάκουοι και πειθήνιοι.

"Αλλά δε υποθέσουμε ότι κυβέρνηση ήταν ή διεύθυνση των υποθέσεων του συνόλου απ' τους καλύτερους. Ποιοί είναι οι καλύτεροι; Και πώς θ' αναγνωρίσουμε την υπεροχή τους; Η πλειοψηφία των ανθρώπων είναι γενικά προσκαλλημένη στις παλιές προκαταλήψεις κι έχει ιδέες κι ένστικτα, που έχει ήδη καλλιεργήσει ή πιο εύνοούμενη μειοψηφία. "Αλλ' απ' τις διάφορες μειοψηφίες, που όλες πιστεύουν ότι είναι σωστές, καθώς δε χωρεί αμφιβολία ότι πολλές απ' αυτές είναι κατά ένα μέρος, ποιά θα εκλεγεί για να κυβερνήσει; Κι από ποιόν; Και με ποιό κριτήριο, βλέποντας ότι μόνο το μέλλον μπορεί ν' αποδείξει ποιά κόμμα ανάμεσα τους είναι ανώτερο; "Αν διαλέξετε 100 θιασώτες της δικτατορίας, θ' ανακαλύψετε ότι ο καθένας απ' αυτούς πιστεύει πως είναι ικανός, αν όχι να είναι ο μόνος δικτάτορας, τουλάχιστον να βοηθήσει πολύ ουσιαστικά στη δικτατορική κυβέρνηση. Οι δικτάτορες θά ήταν εκείνοι που, με το ένα μέσο ή το άλλο, κατάφεραν να επιβληθούν πάνω στην κοινωνία. Και με την πορεία του χρόνου, όλη τους ή ενεργητικότητα θα καταναλωνόταν αναπόφευκτα στο να υπερασπίζον τον εαυτό τους απ' τις επιθέσεις των αντιπάλων

τους, ξεχνώντας ολότελα την επιθυμία τους, αν είχαν ποτέ καμιά, γ' αποτελέσουν απλώς μιάν εκπαιδευτική δύναμη.

Πρέπει, απ' την άλλη μεριά, να εκλέγονται οι κυβερνήσεις με καθολική ψηφοφορία και γ' αποτελούν έτσι την έκφραση, περισσότερο ή λιγότερο ειλικρινή, της επιθυμίας της πλειοψηφίας; 'Αλλά αν θεωρήσετε αυτούς τους αξίους εκλογείς σαν ανίκανους να ικανοποιήσουν τα συμφέροντά του, πώς μπορούν ποτέ να είναι ικανοί να εκλέξουν οι ίδιοι διευθυντές για να τους καθοδηγούν σοφά; Πώς μπορεί να λυθεί αυτό το πρόβλημα της κοινωνικής αλχημείας: με την εκλογή μιας κυβέρνησης μεγαλοφυϊών απ' τους φήφους μιας μάζας ήλιθίων; Και τί θα γίνει μ' εκείνους απ' τη μειοψηφία, που είναι πιο έξυπνοι, πιο ενεργητικοί και πιο αναπτωγμένοι στην κοινωνία;

Ένας μόνο τρόπος υπάρχει για να λυθεί το κοινωνικό πρόβλημα προς όφελος όλων. Να εκδιωχθεί ή κυβέρνηση με επαναστατικά μέσα, να αφαιρεθεί ο κοινωνικός πλούτος από εκείνους που τον κατέχουν, μπαίνοντας στη διάθεση όλων και γ' αφηθεί ελεύθερη όλη η υπάρχουσα δύναμη, ικανότητα και καλή θέληση ανάμεσα στους ανθρώπους, προκειμένου να φροντίσει για τις ανάγκες όλων.

Παλεύουμε για την 'Αναρχία και το Σοσιαλισμό γιατί πιστεύουμε ότι η 'Αναρχία κι ο Σοσιαλισμός πρέπει να υλοποιηθούν όσο πιο γρήγορα γίνεται. Αυτό σημαίνει ότι η επανάσταση πρέπει να διώξει την κυβέρνηση, να καταργήσει την ατομική ιδιοκτησία και να στηριχθεί στην υπηρεσία του συνόλου, που θ' αγκαλιάσει τότε όλη την κοινωνική ζωή, στην αυθόρμητη, ελεύθερη, ανεπίσημη κι απρόσκοπτη λειτουργία όλων δυνάμεων ενδιαφερόντων κι όλων των πρόθυμων θέλοντων.

Θα υπάρξουν βέβαια δυσκολίες και προβλήματα, αλλά οι άνθρωποι θα είναι αποφασισμένοι κι αυτοί μόνο μπορούν να υπερνικήσουν όλες τις δυσκολίες αναρχικά, δηλαδή, με την άμεση δράση και την ελεύθερη συμφωνία όλων των ενδιαφερομένων.

Δεν μπορούμε να πούμε αν θα θριαμβεύσουν η 'Αναρχία κι

ο Σοσιαλισμός μετά την επόμενη επαναστατική απόπειρα, αλλά είναι βέβαιο πως αν θριαμβεύσει οποιοδήποτε απ' τα λεγόμενα μεταβατικά προγράμματα, αυτό θα συμβεί επειδή νικηθήκαμε προσωρινά και ποτέ επειδή σκεφτήκαμε ότι ήταν φρόνιμο γ' αφήσουμε να υπάρχει ένα οποιοδήποτε μέρος αυτού του ελεύθερου συστήματος, κάτω απ' το οποίο στενάζει η ανθρωπότητα.

"Ό,τι κι αν συμβεί, θα εξασκήσουμε κάποια επίδραση πάνω στα γεγονότα, με την αριθμητική μας δύναμη, την ενεργητικότητα, την εξυπνάδα και την σταθερότητά μας. 'Επίσης, ακόμα κι αν μας υποτάξουν, το έργο μας δε θα 'ταν μάταιο' γιατί όσο πιο αποφασιστικοί είμαστε στην προσπάθεια να υλοποιήσουμε τα αιτήματά μας, τόσο λιγότερη κυβέρνηση κι ατομική ιδιοκτησία θα υπάρχουν στη νέα κοινωνία. Και θα 'χουμε επιτελέσει ένα σπουδαίο έργο, γιατί η ανθρώπινη πρόοδος μετρείται με το μέτρο στο οποίο εξαφανίζονται η κυβέρνηση κι η ατομική ιδιοκτησία.

"Αν πέφτουμε σήμερα δίχως να κατεβάζουμε τις σημαίες μας, ο σκοπός μας είναι βέβαιο ότι θα θριαμβεύσει αύριο.

Η ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ἐπανάσταση εἶναι ἡ δημιουργία νέων ζωντανῶν θεσμῶν, νέων ὁμαδοποιήσεων, νέων κοινωνικῶν σχέσεων. Εἶναι ἡ καταστροφή τῶν προνομίων καὶ τῶν μονοπωλίων, εἶναι τὸ νέο πνεῦμα τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀδελφότητος, τῆς ἐλευθερίας, ποὺ πρέπει ν' ἀναγεῖται ὀλόκληρη, τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, νὰ βελτιώσῃ τὸ ἠθικὸ ἐπίπεδο καὶ τὶς ὕλικές συνθήκας τῶν μαζῶν, καλώντας τες νὰ φροντίσουν, διαμέσου τῆς ἀμεσης καὶ συνειδητῆς τους δράσης, γιὰ τὸ μέλλον τους. Ἐπανάσταση εἶναι ἡ ὀργάνωση ὅλων τῶν δημόσιων ὑπηρεσιῶν ἀπὸ κείνους ποὺ ἐργάζονται σ' αὐτὲς γιὰ χάρη τῶν συμφερόντων τους καθὼς ἐπίσης καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ συνόλου. Ἐπανάσταση εἶναι ἡ καταστροφή ὅλων τῶν καταπιεστικῶν θεσμῶν, εἶναι ἡ αὐτονομία τῶν ὁμάδων, τῶν κομμουνῶν, τῶν περιφερειῶν. Ἐπανάσταση εἶναι ἡ ἐλεύθερη ὁμοσπονδία ποὺ δημιουργεῖται ἀπ' τὸν πόθο γιὰ ἀδελφότητα, ἀπὸ ἀτομικὰ καὶ συλλογικὰ συμφέροντα, ἀπ' τὶς ἀνάγκες τῆς παραγωγῆς καὶ ἀμυνας. Ἐπανάσταση εἶναι ἡ σύσταση ἀμέτρητων ἐλεύθερων ὁμαδοποιήσεων, βασιζομένων πάνω σὲ ιδέες, ἐπιθυμίες καὶ κάθε εἶδους γοῦστα, ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἐπανάσταση εἶναι ἡ δημιουργία καὶ ἡ διάλυση χιλιάδων ἀντιπροσωπευτικῶν — συνοικιακῶν, κοινοτικῶν, περιφερειακῶν, ἐθνικῶν — σωμάτων ποὺ, δίχως νάχουν καμιά νομοθετικὴ ἐξουσία, χρησιμεύουν στὸ νὰ κάνουν γνωστὰ καὶ νὰ συντονίζουσι τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων, ποὺ βρίσκονται κοντὰ καὶ μακριὰ καὶ τὰ ὁποῖα ἐνεργοῦν διαμέσου τῆς πληροφόρησης, τῆς συμβουλῆς καὶ τοῦ παραδείγματος. Ἡ ἐπανάσταση εἶναι ἐλευθερία ποὺ ἀποδεικνύεται ἀφοῦ δοκιμαστῆι ἀπ' τὰ γεγονότα — καὶ διαρκεῖ ὅσο διαρκεῖ καὶ ἡ ἐλευθερία, δηλαδή, μέχρις ὅτου ἄλλοι, ποὺ ἐπωφε-

λοῦνται ἀπ' τὴν κόρυση ποὺ καταλαμβάνει τὶς μάζες, ἀπ' τὶς ἀναπόφευκτες ἀπαγορευθεῖσες ποὺ ἀκολουθοῦν τὶς υπερβολικὰς ἐλπίδες, ἀπ' τὶς πιθανὰς πλάνες καὶ τὰ ἀνθρώπινα λάθη, καταφέρουν νὰ δημιουργήσουν μιὰ ἐξουσία, ἡ ὁποία ὑποστηριζόμενη ἀπὸ ἕνα στρατὸ κληρωτῶν ἢ μισθοφόρων, ἐπιβάλλει τὸ νόμο, ἐγκλωβίζει τὸ κίνημα στὸ σημεῖο ποὺ ἔχει φθάσει καὶ τότε ἀρχίζει ἡ ἀντίδραση.

Ἡ μεγάλη πλειονότητα τῶν ἀναρχικῶν, ἀν δὲν κάνω λάθος, πιστεύει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη τελειότητα καὶ ἡ ἀναρχία δὲν θὰ πετυχαίνονταν οὔτε καὶ σὲ μερικὰς χιλιάδες χρόνια, ἀν δὲν δημιουργούνταν πρῶτα ἀπ' τὴν ἐπανάσταση, ποὺ θὰ γινόταν ἀπὸ μιὰ συνειδητῆ πλειοψηφία, τὸ ἀναγκαῖο περιβάλλον γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν εὐημερία. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο θέλουμε νὰ κάνουμε τὴν ἐπανάσταση ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ γρήγορα καὶ γιὰ νὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ χρειάζεται νὰ ἐκμεταλλευτοῦμε ὅλες τὶς θετικὰς δυνάμεις καὶ κάθε εὐνοϊκὴ κατάσταση ποὺ προκύπτει.

Τὸ καθήκον τῆς συνειδητῆς μειονότητας εἶναι νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ κάθε κατάσταση, ν' ἀλλάξῃ τὸ περιβάλλον μ' ἕνα τέτοιο τρόπο ποὺ νὰ κάνει δυνατὴ τὴν ἐκπαίδευση ὀλόκληρου τοῦ λαοῦ.

Κι ἀφοῦ τὸ σημερινὸ περιβάλλον, ποὺ ὑποχρεώνει τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους νὰ ζοῦν μέσα στὴ μιζέρια, διατηρεῖται μὲ τὴ βία, ὑποστηρίζουμε καὶ προετοιμαζόμαστε γιὰ τὴ βία. Νὰ γιατί εἴμαστε ἐπαναστάτες καὶ ὄχι ἐπειδὴ εἴμαστε ἀπελπισμένοι, ποὺ διψᾷ γιὰ ἐκδίκηση καὶ εἶναι γεμάτοι μίσος.

Εἴμαστε ἐπαναστάτες ἐπειδὴ πιστεύουμε ὅτι μόνο ἡ ἐπανάσταση, ἡ βίαιη ἐπανάσταση, μπορεῖ νὰ θεραπεύσῃ τὰ κακὰ ποὺ ἀντιμετωπίζουμε. Πιστεύουμε ἐπιπλέον ὅτι ἡ ἐπανάσταση εἶναι μιὰ πράξη θέλησης — ἡ θέληση τῶν ἀτόμων καὶ τῶν μαζῶν — ὅτι χρειάζεται γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ὁρισμένης ἀντικειμενικῆς συνθήκης, ἀλλ' αὐτὸ δὲν συμβαίνει ἀπαραίτητα, ἀναπόφευκτα, διαμέσου μόνο τῆς δράσης τῶν οικονομικῶν καὶ πολιτικῶν δυνάμεων.

Τὸ καθήκον μας εἶναι νὰ εἴμαστε ἐπαναστάτες ὄχι μόνο μὲ τὴ φιλοσοφικὴ ἔγνοια τῆς λέξης, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ μὲ τὴ λαϊκὴ

και την εξεγερσιακή της έννοια και μπορώ να το πω αυτό για να κάνω ένα ξεκάθαρο διαχωρισμό ανάμεσα στις απόψεις μου και σ' εκείνες πολλών άλλων που ονομάζουν τον εαυτό τους επαναστάτη, αλλά που έρμηγεύουν τον κόσμο με τέτοιο τρόπο ώστε να μην υποχρεώνονται να δάξουν επί τάπητος το γεγονός της βίας, την εξέγερση που πρέπει ν' ανοίξει το δρόμο για τα επαναστατικά επιτεύγματα.

Η αναρχία δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μόνο μετά από μια επανάσταση, ή οποία θα εξαλείψει τα πρώτα υλικά εμπόδια. Είναι τότε φανερό πως οι προσπάθειές μας πρέπει να στραφούν πρωταρχικά στη δημιουργία της επανάστασης και μ' ένα τέτοιο τρόπο που να οδηγεί στην αναρχία. Είμαστε υποχρεωμένοι να προκαλέσουμε την επανάσταση με όλα τα μέσα που διαθέτουμε και να δράσουμε μέσα σ' αυτήν σαν αναρχικοί, αντιτιθέμενοι στην επιβολή οποιουδήποτε εξουσιαστικού καθεστώτος και δάξοντας σε εφαρμογή όσα περισσότερα μπορούμε απ' το πρόγραμμά μας. Οι αναρχικοί θα πρέπει να επωφεληθούν απ' την αύξημένη ελευθερία που θα έχουμε κατακτήσει. Θα πρέπει να είμαστε ήθικα και τεχνικά προετοιμασμένοι για να πραγματοποιήσουμε μέσα στα πλαίσια των περιορισμών της αριθμητικής μας δύναμης εκείνες τις μορφές της κοινωνικής ζωής και συνεργασίας, που θεωρούμε σαν τις καλύτερες και πιο κατάλληλες για ν' ανοίξουν το δρόμο για το μέλλον.

Δε θέλουμε να περιμένουμε ως ετου να γίνουν αναρχικές οι μάζες, πρώτου να κάνουμε την επανάσταση, αφού είμαστε πεπεισμένοι ότι δε θα γίνουν ποτέ αναρχικές, αν δεν καταστραφούν προηγούμενα οι θεσμοί που τις κρατάνε υπόδουλες. Κι αφού χρειαζόμαστε την υποστήριξη των μαζών για να οικοδομήσουμε μια δύναμη ικανοποιητικής ρώμης και για να υλοποιήσουμε το συγκεκριμένο μας καθήκον της ριζικής αλλαγής της κοινωνίας με την άμεση δράση των μαζών, πρέπει να τις πλησιάσουμε πιο κοντά, να τις δεχτούμε όπως είναι και να επιδιώξουμε να τις σπρώξουμε μπροστά, όσο περισσότερο μπορούμε, από μέσα απ' τις τάξεις

τους. Αυτό ισχύει φυσικά, αν πραγματικά σκοπεύουμε να δουλέψουμε για την πρακτική υλοποίηση των ιδανικών μας και δεν ικανοποιούμαστε με το να κάνουμε κήρυγμα μέσα στην έρημο για την άπλη ικανοποίηση της πνευματικής μας υπερηφάνειας.

Δε θεωρούμε την επανάσταση σα συνώνυμη με την πρόοδο, με μια ιστορική έκτοψη της ζωής. Μ' αυτή την έννοια όλα τα είδη των ανθρώπων είναι επαναστάτες. Όταν κάποιος χρησιμοποιεί την ιστορία για να στηρίξει τα επιχειρήματά του, όλοι θα συμφωνήσουν με ό,τι λέει. Άλλα όταν μιλάμε για επανάσταση, όταν οι μάζες μιλάνε για επανάσταση, όπως όταν κάποιος αναφέρεται σ' αυτή μέσα στην ιστορία, έννοουμε απλώς τη νικηφόρα επανάσταση. Οι εξεγέρσεις θα 'ναι απαραίτητες όσο υπάρχουν ομάδες εξουσίας που χρησιμοποιούν την υλική τους δύναμη για να εξαγκιάζουν τις μάζες σε υποταγή. Και δεν είναι πολύ ξεκάθαρο το ότι θα υπάρξουν πολλές ακόμα εξεγέρσεις, πρώτου να κατακτήσουν οι άνθρωποι εκείνο το μέγιστο των αναγκών όρων για ελευθερία κι ειρηνική ανάπτυξη, όταν ή ανθρωπότητα θα 'ναι ικανή να βασίσει προς την υλοποίηση των πιο ευγενικών της στόχων, δίχως σκληρούς αγώνες κι ανώφελα θάνατα.

Λέγοντας επανάσταση δεν έννοουμε μόνο την εξέγερση, αλλά θα πρέπει ν' αποφεύγουμε την αντικατάσταση μιας κατάστασης επιβολής με μια άλλη. Θα πρέπει να κάνουμε μια ξεκάθαρη διάκριση ανάμεσα στην επαναστατική πράξη που καταστρέφει ό,τι περισσότερο μπορεί απ' το παλιό καθεστώς και θάζει στη θέση του νέους θεσμούς και σε μια κυβέρνηση που έρχεται εκ των υστέρων ν' ανακόψει την επανάσταση και να καταπνίξει όσο το δυνατό περισσότερες απ' τις επαναστατικές κατακτήσεις.

Η ιστορία μας διδάσκει ότι όλες οι πρόοδοι που είναι αποτέλεσμα επαναστάσεων εξασφαλίστηκαν στην περίοδο του λαϊκού ενθουσιασμού, όταν, είτε δεν υπήρχε μια αναγνωρισμένη κυβέρνηση ή αυτή ήταν υπερβολικά αδύναμη για να σταθεί αντιμετώπιση με την επανάσταση. Άλλα μόλις σχηματιζόταν ή κυβέρνηση, αρχίζε έτσι κι η αντίδραση που εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των

παλιών και των νέων προνομιούχων τάξεων κι έπαιρνε πίσω απ' το λαό όσα περισσότερα μπορούσε.

Επομένως, το καθήκον μας είναι να κάνουμε και να βοηθήσουμε άλλους να κάνουν, την επανάσταση εκμεταλλευόμενοι κάθε ευκαιρία και κάθε διαθέσιμη δύναμη: προωθώντας την επανάσταση όσο το δυνατό περισσότερο, στο δημιουργικό καθώς επίσης και στον καταστροφικό της ρόλο και παραμένοντας πάντα αντίθετοι με το σχηματισμό οποιασδήποτε κυβέρνησης, είτε αγνοώντας την ή πολεμώντας την κι εξαντλώντας όλα τα όρια των δυνατοτήτων μας.

Δε θ' αναγνωρίσουμε πια ένα δημοκρατικό σύνταγμα περισσότερο από ότι μια κοινοβουλευτική μοναρχία, αλλά θα θελήσουμε και θ' απαιτήσουμε πλήρη ελευθερία για κείνους που σκέπτονται σαν κι εμάς και που επιθυμούν να ζήσουν έξω απ' την κηδεμονία και την καταπίεση της κυβέρνησης, να προπαγανδίσουν τις ιδέες τους με τα λόγια και την πράξη. Επαναστάτες ναί, αλλά πάνω απ' όλα αναρχικοί.

ΠΡΩΤΟ: Η καταστροφή όλων των συγκεντρώσεων της πολιτικής εξουσίας αποτελεί το πρώτο καθήκον των καταπιεζόμενων ανθρώπων.

ΔΕΥΤΕΡΟ: Οποιαδήποτε οργάνωση μιας υποτιθέμενης προσωρινής επαναστατικής πολιτικής εξουσίας για την πραγματοποίηση αυτής της καταστροφής, δεν μπορεί να 'ναι τίποτα άλλο από μια ακόμα απάτη και θα 'ναι τόσο επικίνδυνη για το λαό, όσο είναι όλες οι τωρινές κυβερνήσεις.

ΤΡΙΤΟ: Αρνούμενοι κάθε συμβιβασμό για την πραγματοποίηση της επανάστασης, οι εργάτες όλου του κόσμου θα πρέπει να παγιώσουν την αλληλεγγύη στην επαναστατική δράση, έξω απ' τα πλαίσια της αστικής πολιτικής.

Εκείνες οι αναρχικές αρχές που διατυπώθηκαν κάτω απ' την εμπνευση του Μπακούνιν στο Συνέδριο του Σαιντ Ίμιέ, στα 1872, συνεχίζουν σήμερα να μας δείχνουν μια καλή κατεύθυνση. Εκείνοι που προσπάθησαν να δράσουν σε αντίθεση μ' αυτές έχουν

εξαφανιστεί, γιατί όσο ξεκαθαρισμένοι κι αν ήταν, παραβλέφανε το γεγονός ότι ή κυβέρνηση, ή δικτατορία και το κοινοβούλιο δεν μπορούν παρά να οδηγήσουν το λαό πίσω στην υποδούλωση. Αυτό μας έχει δείξει ως τώρα όλη ή εμπειρία. Δε χρειάζεται να πούμε πώς, για τους αντιπρόσωπους του Σαιντ Ίμιέ όπως και για μας και για όλους τους αναρχικούς, ή κατάρρευση της πολιτικής εξουσίας δεν είναι δυνατή, δίχως την ταυτόχρονη καταστροφή του οικονομικού προνόμιου.

Είναι αναγκαίο για μια επανάσταση να εξαλείψει τις υλικές δυνάμεις που υπάρχουν για να υπερασπίζονται το προνόμιο και να εμποδίζουν κάθε πραγματική κοινωνική πρόοδο. Αυτή ή πεποίθηση έχει κάνει πολλούς να πιστεύουν ότι το μόνο σημαντικό πράγμα είναι ή εξέγερση και να παραβλέπουν αυτό που πρέπει να γίνει, προκειμένου να εμποδιστεί μια εξέγερση απ' το να παραμείνει μια στείρα πράξη βίας, ενάντια στην οποία μια πράξη αντιδραστικής βίας θ' αποτελούσε την τελική απάντηση. Για κείνους που πιστεύουν αυτό, όλα τα πρακτικά προβλήματα της οργάνωσης, το πώς να φροντίσουν για τη διανομή των εφοδίων, είναι άσκοπα προβλήματα: γι' αυτούς είναι ζητήματα που θα τα λύσουν οι ίδιοι ή που θα λυθούν από κείνους που θα έρθουν μετά από μας. Όμως το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι αυτό: ή κοινωνική αναδιοργάνωση είναι κάτι για το οποίο πρέπει όλοι να σκεφτούμε τώρα άμεσα και καθώς θα καταστρέφεται το παλιό θα έχουμε μια πιο ανθρώπινη και δίκαιη κοινωνία καθώς επίσης και μια κοινωνία που θα 'ναι πια δεκτική απέναντι στις μελλοντικές προόδους. Η εναλλακτική λύση είναι να σκεφτούν γι' αυτά τα προβλήματα «οι ήγέτες» και να έχουμε μια νέα κυβέρνηση, που θα κάνει ό,τι ακριβώς έκαναν όλες οι προηγούμενες κυβερνήσεις, κάνοντας τους ανθρώπους να πληρώσουν για τις ανεπαρκείς και φτωχές υπηρεσίες που τους προσφέρει, αφαιρώντας την ελευθερία τους κι αφήνοντάς τους να καταπιέζονται από κάθε είδους παράσιτο κι εκμεταλλευτή.

Για να καταργήσουμε την αστυνομία κι όλους τους δλαβε-

ρούς κοινωνικούς θεσμούς, θα πρέπει να ξέρουμε με τί θα τους αντικαταστήσουμε, όχι σ' ένα περισσότερο ή λιγότερο μακρινό μέλλον, αλλά άμέσως, την ίδια ακριβώς τη μέρα που αρχίζουμε να κατεδαφίζουμε. Καταστρέφει κανείς κάτι αποτελεσματικά και μόνιμα, μόνον όταν βάλει στη θέση του κάτι άλλο και τ' αναβάλλουμε για μια μελλοντική ήμερομηνία τη λύση των προβλημάτων, που εμφανίζονται με την επιτακτικότητα της ανάγκης, θα 'ταν σά να δίνουμε χρόνο στους θεσμούς, που σκοπεύουμε να καταργήσουμε, ν' αναρρώσουν απ' το σά και να επανεπιβεβαιωθούν, κάτω από άλλα ίσως ονόματα, αλλά όποιοδήποτε με την ίδια δομή.

Οι λύσεις μας μπορεί να γίνουν αποδεκτές από ένα αρκετά μεγάλο μέρος του πληθυσμού και να καταφέρουμε να πραγματοποιήσουμε την αναρχία ή να κάνουμε ένα βήμα προς την κατεύθυνσή της, ή μπορεί να μη γίνουν κατανοητές ή αποδεκτές και τότε οι προσπάθειές μας θα χρησιμεύσουν σαν προπαγάνδα και για να παρουσιάσουν στο κοινό, γενικά, τ' πρόγραμμα για ένα όχι μακρινό μέλλον. Άλλά όπως και να 'χει τ' πράγμα θα πρέπει να έχουμε τις λύσεις μας: προσωρινές λύσεις, που να υπόκεινται σε διόρθωση κι αναθεώρηση στο φώς της πρακτικής, αλλά θα πρέπει να έχουμε τις λύσεις μας αν δε θέλουμε να υποταχθούμε παθητικά σ' εκείνες τις λύσεις που επιβάλλονται από άλλους και να περιοριστούμε στον στεϊρο ρόλο των άχρηστων κι ανίκανων παραπονιάρηδων.

Πιστεύω πως έμεις οι αναρχικοί, πεπεισμένοι για την ορθότητα του προγράμματός μας, θα πρέπει να καταβάλουμε ειδικές προσπάθειες για ν' αποκτήσουμε μια κυριαρχική επιρροή, προκειμένου να μπορέσουμε να ώθήσουμε τ' κίνημα προς την πραγματοποίηση των ιδανικών μας: αλλά θα πρέπει ν' αποκτήσουμε αυτή την επιρροή με τ' να είμαστε πιο ενεργητικοί και πιο αποτελεσματικοί απ' ό,τι οι άλλοι. Μόνο τότε θα 'χει αξία αυτή η κατάνκτηση. Θα πρέπει, σήμερα, να εξετάσουμε σφαιρικά, ν' αναπτύξουμε και να προπαγανδίσουμε τις ιδέες μας και να συντονί-

σουμε τις προσπάθειές μας για κοινή δράση. Πρέπει να δράσουμε μέσα στα λαϊκά κινήματα, για να τ' εμποδίσουμε να περιοριστούν και να διαφθαρούν απ' τ' αποκλειστικό αίτημα για μικρές βελτιώσεις, που είναι δυνατές στον καπιταλισμό και να επιδιώξουμε να τ' κάνουμε να βοηθήσουν στην προετοιμασία της ολοκληρωτικής και ριζικής αλλαγής της κοινωνίας μας. Πρέπει να εργαστούμε μέσα στις μάζες των ανοργάνωτων ανθρώπων κι ίσως κι αυτών που δεν μπορούν να οργανωθούν, για να ξυπνήσουμε μέσα τους τ' πνεύμα της εξέγερσης και την επιθυμία και την ελπίδα για μια ελεύθερη κι εύτυχισμένη ζωή. Πρέπει να εγκαινιάσουμε και να υποστηρίξουμε κάθε δυνατό είδος κινήματος, που τείνει να εξασθενήσει την εξουσία της κυβέρνησης και των καπιταλιστών και ν' ανυψώσει τ' ηθικό επίπεδο και τις υλικές συνθήκες του λαού. Πρέπει να είμαστε έτοιμοι και προετοιμασμένοι, ηθικά κι υλικά, για την επαναστατική πράξη που πρέπει ν' ανοίξει τ' δρόμο για τ' μέλλον.

Κι αύριο, στην επανάσταση, θα πρέπει να παίξουμε έναν ενεργητικό ρόλο στον απαραίτητο φυσικό αγώνα, επιδιώκοντας να τ' κάνουμε όσο τ' δυνατόν πιο ριζοσπαστικό, προκειμένου να καταστρέψουμε όλες τις καταπιεστικές δυνάμεις της κυβέρνησης και να παροτρύνουμε τους ανθρώπους να καταλάβουν τ' γή, τ' σπίτια, τ' μεταφορικά μέσα, τ' εργοστάσια, τ' δρυχεία κι όλα τ' υπάρχοντα αγαθά και να οργανωθούνε έτσι ώστε να υπάρχει άμεσα μια δίκαιη διανομή των τροφίμων. Συνάμα, θα πρέπει να φροντίσουμε για τ' ανταλλαγή των αγαθών ανάμεσα στις κοινότητες και στις περιφέρειες και να συνεχίσουμε να εντατικοποιούμε τ' παραγωγή κι όλες εκείνες τις υπηρεσίες, που είναι χρήσιμες για τ' λαό.

Πρέπει, με κάθε δυνατό τρόπο και σύμφωνα με τις τοπικές συνθήκες και δυνατότητες, να ενθαρρύνουμε τ' δράση με ενώσεις, συνεργατικές, ομάδες έθελοντών, προκειμένου να εμποδίσουμε τ' εμφάνιση νέων εξουσιαστικών ομάδων, νέων κυβερνή-

σεων, πολεμώντας τις με τη βία, αν είναι απαραίτητο, αλλά πάνω απ' όλα εξουδετερώνοντας τις.

Κι αν δεν υπήρχε άρκετή υποστήριξη μεταξύ των ανθρώπων, για να εμποδιστεί ή επανάσταση της κυβέρνησης, των εξουσιαστών της θεσμών και των οργάνων καταστολής της, θα πρέπει ν' άρνηθούμε να συνεργαστούμε ή να την αναγνωρίσουμε και να επαναστατήσουμε ενάντια στις απαιτήσεις της, διενδίκώντας πλήρη αὐτονομία για μας και για όλες τις μειονότητες που διαφωνούν. "Αν είναι δυνατό, θα πρέπει να παραμείνουμε σε μια κατάσταση ανοικτής ανταρσίας, και να προετοιμάσουμε το δρόμο για τή μετατροπή της τωρινής ήττας σε μελλοντική νίκη.

Δεν πιστεύω πως εκείνο που μετράει είναι ο θρίαμβος των σχεδίων μας, των προγραμμάτων μας και των ούτοπιών μας, που οπωσδήποτε χρειάζονται τήν επιβεβαίωση της εφαρμογής και του πειράματος και μπορεί, σαν αποτέλεσμα, να χρειάζεται να τροποποιηθούν, ν' αναπτυχθούν ή να προσαρμοστούν στις πραγματικές ήθικες κι υλικές συνθήκες του χωρόχρονου. Εκείνο που μετράει πιο πολύ απ' όλα είναι πως οι άνθρωποι, όλοι οι άνθρωποι, πρέπει να χάσουν τα προκατασκευασμένα ενστικια και συνήθειες, τα όποια τους χάραξαν στο μυαλό δλόκληροι αιώνας σκλαβιάς κι ότι πρέπει να μάθουν να σκέπτονται και να ενεργούν ελεύθερα. Σ' αυτό το καθήκον της απελευθέρωσης, είναι που πρέπει ν' αφιερώσουν τήν προσοχή τους οι αναρχικοί.

Μόλις ανατραπεί ή κυβέρνηση, ή τουλάχιστον εξουδετερωθεί, το καθήκον των ανθρώπων κι ιδιαίτερα εκείνων ανάμεσά τους που έχουν πρωτοβουλία κι οργανωτική ικανότητα, θα είναι να φροντίσουν για τήν ικανοποίηση των άμεσων αναγκών και να προετοιμάσουν το έδαφος για το μέλλον, καταστρέφοντας προνόμια και θλαβερούς θεσμούς και βλέποντας στο μεταξύ σ' αυτό, ότι εκείνοι οι χρήσιμοι θεσμοί, που εξυπηρετούν σήμερα τήν άρχουσα τάξη είτε αποκλειστικά, είτε πρωταρχικά, θα λειτουργούν εξίσου για λογαριασμό όλων.

Οι αναρχικοί έχουν αναλάβει το καθήκον να είναι αγωνι-

στικοί φύλακες της ελευθερίας ενάντια σε κάθε επίδοξο μνηστήρα της εξουσίας κι ενάντια στην πιθανή τυραννία της πλειονότητας.

"Έχουμε σκεφτεί ότι ξέχωρα απ' το πρόβλημα της εξασφάλισης της νίκης ενάντια στις υλικές δυνάμεις του αντιπάλου, υπάρχει επίσης το πρόβλημα να δοθεί ζωή στην επανάσταση μετά τή νίκη.

Συμφωνούμε όλοι πως μια επανάσταση που έμελλε να καταλήξει σε χάος δε θα ήταν μια ζωογόνα επανάσταση.

Αλλά δε θα πρέπει να υπερβάλλουμε· δεν πρέπει να σκεφτούμε ότι πρέπει και μπορούμε να βρούμε μια τέλεια λύση για κάθε πιθανό πρόβλημα. Δε θα πρέπει να θέλουμε να προβλέψουμε και να καθορίσουμε πάρα πολλά, γιατί αντί να προετοιμαστούμε για τήν αναρχία, μπορεί να βρεθούμε θυθισμένοι σε άπραγμα-τοποίητα όνειρα ή ακόμα και να γίνουμε εξουσιαστές και συνειδητά ή διαφορετικά, να τείνουμε να ενεργούμε σε μια κυβέρνηση ή όποια, σ' όνομα της ελευθερίας και της λαϊκής θέλησης, θα υποτάσσει τους ανθρώπους στην κυριαρχία της. Το γεγονός είναι πως δεν μπορούμε να εκπαιδεύσουμε τους ανθρώπους, αν δεν είναι σε θέση, ή υποχρεωμένοι αναγκαστικά, να ενεργούν για τον εαυτό τους κι ότι ή επαναστατική οργάνωση του λαού, χρήσιμη κι αναγκαία καθώς είναι, δεν μπορεί να επεκτείνεται άτέλειωτα· σ' ένα ορισμένο σημείο, αν δεν επιδίδεται σ' επαναστατική δράση, είτε θα στραγγαλιστεί απ' τήν κυβέρνηση ή θα εκφυλιστεί και θα διαλυθεί — και θα πρέπει τότε να ξαναρχίσουμε απ' τήν αρχή.

Δε θα μπορούσα να δεχτώ τήν άποψη ότι όλες οι επαναστάσεις του παρελθόντος, παρόλο που δεν ήταν αναρχικές επαναστάσεις, υπήρξαν άνώφελες, ούτε πως οι μελλοντικές που δε θα είναι αναρχικές επαναστάσεις, θα είναι άχρηστες. Πιστεύω ότι ο πλήρης θρίαμβος της αναρχίας θα έρθει με τήν εξέλιξη, σταδιακά μάλλον, παρά με βίαιη επανάσταση: όταν μια προηγούμενη ή μερικές προηγούμενες επαναστάσεις θα έχουν καταστρέψει τα βασικότερα στρατιωτικά κι οικονομικά εμπόδια, που αντιτίθενται

στήν πνευματική κι υλική ανάπτυξη τών ανθρώπων και στην αύξηση τής παραγωγής, στο μέτρο που να ικανοποιεί τις ανάγκες και τις επιθυμίες.

Έν πάση περιπτώσει, αν πάρουμε υπόψη τούς σπαραδικούς αριθμούς μας και την επικρατούσα στάση ανάμεσα στους περισσότερους ανθρώπους κι αν δεν επιθυμούμε να πάρουμε τις επιθυμίες μας για πραγματικότητα, πρέπει να περιμένουμε ότι η επόμενη επανάσταση δε θα είναι αναρχική κι επομένως εκείνο που επείγει περισσότερο είναι το να σκεφτούμε τί μπορούμε και πρέπει να κάνουμε σε μια επανάσταση, στην οποία θα είμαστε μια σχετικά μικρή και κακὰ εξοπλισμένη μειονότητα. "Αλλά θα πρέπει να προσέξουμε να μη γίνουμε λιγότερο αναρχικοί επειδή απλώς οι άνθρωποι δεν είναι έτοιμοι για την αναρχία. "Αν θέλουν μια κυβέρνηση, είναι άπίθανο να μαρέσουμε να εμποδίσουμε το σχηματισμό μιας νέας κυβέρνησης, αλλά αυτό, δεν είναι λόγος για να μην προσπαθήσουμε να πείσουμε τούς ανθρώπους ότι η κυβέρνηση είναι άχρηστη και ελαβερή ή να μην εμποδίσουμε την κυβέρνηση να επιβληθεί επίσης πάνω μας ή πάνω σε άλλους σαν και μας, που δεν τή θέλουν. Θα πρέπει να εξασφαλίσουμε πώς βελτιώνεται η κοινωνική ζωή κι ιδιαίτερα τα οικονομικά πρότυπα, δίχως την επέμβαση τής κυβέρνησης κι έτσι θα πρέπει να είμαστε όσο το δυνατόν πιο προετοιμασμένοι για ν' αντιμετωπίσουμε τα πρακτικά προβλήματα τής παραγωγής και τής διανομής, μην ξεχνώντας ότι εκείνοι που είναι πιο κατάλληλοι για να οργανώσουν την εργασία, είναι εκείνοι που την κάνουν τώρα. "Αν είμαστε ανίκανοι να εμποδίσουμε τη δημιουργία μιας νέας κυβέρνησης, αν είμαστε ανίκανοι να τήν καταστρέψουμε άμέσως, θα πρέπει, όπωσδήποτε, ν' άρνηθούμε να τήν υποστηρίξουμε, ό-όποιοδήποτε σχήμα ή μορφή κι αν έχει. Θα πρέπει ν' άπορρίψουμε τή στρατιωτική θητεία και ν' άρνηθούμε να πληρώνουμε φόρους. "Ανυπακοή σαν αρχή, αντίσταση ως το τέλος, ενάντια σε κάθε επιβολή από μέρους τών αρχών κι απόλυτη άρνηση άποδοχής όποιασδήποτε ήγετικής θέσης.

"Αν είμαστε ανίκανοι ν' ανατρέψουμε τόν καπιταλισμό, θα πρέπει ν' απαιτήσουμε για μας και για όλους τους τού θέλουν, τó δικαίωμα ελεύθερης προσέγγισης τών αναγκαίων μέσων παραγωγής για τή συντήρηση μιας ανεξάρτητης ζωής.

Να δίνετε συμβουλές, όταν έχουμε να κάνουμε προτάσεις: να διδάσκετε, αν ξέρουμε περισσότερα απ' ό,τι οι άλλοι: να δίνετε τó παράδειγμα για μια ζωή βασισμένη στην ελεύθερη συμφωνία ανάμεσα στους ανθρώπους: να υπερασπίζεστε, ακόμα και με τή βία, αν είναι απαραίτητο και δυνατό, την αυτονομία μας ενάντια σε όποιαδήποτε κυβερνητική πρόκληση... αλλά ΠΟΤΕ μη διατάξετε, κυβερνάτε ή εξουσιάζετε!

Μ' αυτό τόν τρόπο δε θα πραγματοποιήσουμε την αναρχία, ή όποια δεν μπορεί να επιβληθεί ενάντια στη θέληση τών ανθρώπων, αλλά τουλάχιστον θα προετοιμάσουμε τó δρόμο γι' αυτή. Δε χρειάζεται να περιμένουμε άτέλειωτα τó μαρasmus τού κράτους ή να γίνουν μέρος τού λαού οι κυρίαρχοι μας και να παραιτηθούν απ' τήν εξουσία τους πάνω μας, αν μπορούσαμε να τούς πείσουμε να παρατήσουν τή θέση τους.

ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΑΓΙΑΖΕΙ ΤΑ ΜΕΣΑ. Αυτό το απόφθεγμα έχει γίνει αντικείμενο πολύ μεγάλης κατάχρησης στην πραγματικότητα όμως αποτελεί παγκόσμια κατευθυντήρια αρχή. Θα 'ταν όμως καλύτερα να πούμε: κάθε σκοπός χρειάζεται τα μέσα του. 'Αφού η ήθικη πρέπει να επιδιώκεται στους σκοπούς, τα μέσα είναι καθορισμένα.

Μόλις καθοριστεί ο σκοπός στον οποίο αποβλέπει κάποιος, συνειδητά ή αναγκαστικά, το μεγάλο πρόβλημα της ζωής είναι να βρεθούν τα μέσα που, κάτω απ' τις συγκεκριμένες συνθήκες, οδηγούν σ' αυτό το σκοπό πιδ οικονομικά και με μεγαλύτερη βεβαιότητα. 'Απ' τον τρόπο με τον οποίο λύνεται αυτό το πρόβλημα, θα εξαρτηθεί, στο μέτρο που μπορεί να βασιστεί πάνω στην ανθρώπινη θέληση, το αν το άτομο (ή κόμμα) προσεγγίζει ή αποτυχαίνει να πραγματοποιήσει τους σκοπούς του, αν είναι χρήσιμο για το σκοπό του ή άθελά του εξυπηρετεί το σκοπό του έχθρου. Στην ανακάλυψη των σωστών μέσων, βρίσκεται ολόκληρο το μυστικό των μεγάλων ανδρών και κομμάτων, που έχουν αφήσει τη σφραγίδα τους πάνω στην ιστορία.

Για τους μυστικιστές, ο σκοπός των 'Ιησουϊτών είναι η δόξα του Θεού· για άλλους είναι η δύναμη της 'Εταιρίας του 'Ιησού. 'Επομένως, θα πρέπει να καταβάλουν κάθε προσπάθεια για να απακτηνώσουν, να τρομοκρατήσουν και να υποτάξουν τις μάζες.

'Ο σκοπός των Γιακωβίνων κι όλων των εξουσιαστικών κομμάτων, που πιστεύουν ότι κατέχουν την απόλυτη αλήθεια, είναι να επιβάλουν τις ιδέες τους πάνω στις άδικες μάζες. Θα πρέπει επομένως να κάνουν κάθε προσπάθεια για να καταλάβουν την εξουσία, να υποτάξουν τις μάζες και να προσαρμόσουν την 'Αν-

θρωπότητα στο Προκρούστειο κρεβάτι των αντιλήψεών τους.

Το πρόβλημα για μας μπαίνει διαφορετικά· επειδή οι σκοποί μας είναι τόσο διαφορετικοί, έτσι πρέπει να είναι και τα μέσα που χρησιμοποιούμε.

Δε διεξάγουμε τον αγώνα μας για να πάρουμε τη θέση των σημερινών εκμεταλλευτών και καταπιεστών, ούτε ακόμα παλεύουμε για το θρίαμβο μιας αφαίρεσης, που στερείται περιεχόμενο. Δεν έχουμε τίποτα κοινό μ' εκείνο τον 'Ιταλό πατριώτη που διακήρυξε: «Γι παிரάζει αν πεθάνουν απ' την πείνα όλοι οι 'Ιταλοί, όσο η 'Ιταλία είναι μεγάλη και δοξασμένη!», ούτε και μ' εκείνο το σύντροφο που εξομολογήθηκε πως δεν τον ενδιέφερε αν χάνονταν τα τρία τέταρτα της ανθρωπότητας, προκειμένου να γίνει ο κόσμος ελεύθερος κι ευτυχισμένος...

Κατά τη γνώμη μας, όλη η δράση που κατευθύνεται προς την καταστροφή της οικονομικής και πολιτικής καταπίεσης, που εξυπηρετεί το ανέδασμα του ήθικου και πνευματικού επίπεδου των ανθρώπων, που τους προσφέρει μια συνειδητοποίηση των ατομικών δικαιωμάτων και της δύναμής τους και τους πείθει να ενεργούν για λογαριασμό τους, (κονταλογής) κάθε δραστηριότητα που ενθαρρύνει ένα μέρος για την καταπίεση και ξυπνάει την αγάπη ανάμεσα στους ανθρώπους, μάζ οδηγεί πιδ κοντά στους σκοπούς μας κι αποτελεί επομένως ένα καλό πράγμα (που υπόκειται μόνο σε μια ποσοτική θεώρηση: να πετύχει τα καλύτερα αποτελέσματα με τις δυνάμεις που διαθέτουμε). 'Απ' την άλλη μεριά, κάθε δραστηριότητα που τείνει να συντηρήσει τη σημερινή κατάσταση πραγμάτων, που τείνει να θυσιάσει τον άνθρωπο ενάντια στη θέλησή του για το θρίαμβο μιας αρχής, είναι κακή γιατί αποτελεί μια άρνηση των σκοπών μας. 'Επιδιώκουμε το θρίαμβο της ελευθερίας και της αγάπης.

Μήπως γι' αυτό το λόγο θα πρέπει ν' απορρίψουμε τη χρήση βίαιων μέσων; 'Οπωσδήποτε όχι. Τα μέσα μας είναι εκείνα που επιτρέπουν κι επιβάλλουν οι συνθήκες.

Φυσικά δε θέλουμε να συντρίψουμε τον καθένα· θα θέλαμε

νά στεγνώσουμε όλα τὰ δάκρυα τῆς ἀνθρωπότητας κι ὄχι νά εἶμαστε υπεύθυνοι γιά περισσότερα δάκρυα. Ἀλλά θά πρέπει εἴτε ν' ἀγωνιστοῦμε μέσα στόν κόσμο ὅπως εἶναι ἢ νά παραμεινοῦμε ἀνίκανοι ὄνειροπόλοι. Θά ἔρθει ἡ μέρα, εἴμαστε πεπεισμένοι γι' αὐτό, πού θά εἶναι δυνατό νά ὑπηρετήσουμε τὸ σκοπὸ τῆς Ἀνθρωπότητας, δίχως νά πληγώσουμε, ὅτε τὸν ἑαυτὸ μας, ὅτε τοὺς ἄλλους· ἀλλὰ σήμερα αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό. Ἀκόμα κι οἱ πιὸ ἀγνοοὶ κι εὐγενικοὶ ἀπὸ τοὺς μάρτυρες, ἐκεῖνοι πού θά ἀφήνονταν νά ριχτοῦν στὰ κάτεργα γιά τὸ θρίαμβο τοῦ καλοῦ, δίχως ν' ἀνισταθοῦν, εὐλογώντας τοὺς διώκτες τους, ὅπως ἔκανε ὁ μυθικός Χριστός, θά ἔκαναν κακό. Πέρα ἀπ' τὸ κακὸ πού θά ἔκαναν στόν ἑαυτὸ τους, πού στὸ κάτω - κάτω θά πρέπει ἐπίσης νά ὑπολογιστεῖ, θά ἔκαναν ἄλλους ἐκείνους πού τοὺς ἀγαποῦσαν νά χύσουν πικρὰ δάκρυα. Σὲ κάθε ἐνέργεια στὴ ζωὴ, ἐκεῖνο πού μπαίνει πάντα εἶναι ἓνα ζήτημα ἐπιδίωξης νά προκληθεῖ τὸ λιγότερο κακὸ καὶ νά ἐπιτευχθεῖ τὸ μεγαλύτερο δυνατό καλό...

Εἶναι φανερό πὼς ἡ ἐπανάσταση θά γίνει αἰτία πολλῶν τραγωδιῶν καὶ πολλῶν θασάνων· ἀλλὰ ἀκόμα κι ἂν προκαλοῦσε ἑκατὸ φορές περισσότερα, θά ἴταν πάντα μιὰ εὐλογία σὲ σύγκριση μὲ τις δυστυχίες πού ὑπάρχουν σήμερα στόν κόσμο, σὰν ἀποτέλεσμα τῆς ἀλέθριας ὀργάνωσης τῆς κοινωνίας.

Σ' ὅλους τοὺς κοινωνικοπολιτικούς ἀγῶνες ὑπάρχουν κι ὑπῆρξαν πάντοτε δύο εἶδη ὑπνωτιστῶν.

Ἵπάρχουν ἐκεῖνοι πού πιστεύουν ὅτι δὲν εἴμαστε ποτὲ ἀρκετὰ ὄριμοι, ὅτι περιμένουμε πάρα πολλά, ὅτι πρέπει νά περιμένουμε καὶ νά ἐκαναποιοῦμαστε κάνοντας κατὰ καιροὺς μικρὲς προόδους μὲ τὴ βοήθεια μικρῶν μεταρρυθμίσεων... πού κερδίζονται δίχως νά ἐπιλύσουν ποτὲ τίποτα. Κι ὑπάρχουν κι ἐκεῖνοι πού συνηθίζουν νά περιφρονοῦν τὰ μικρὰ πράγματα καὶ ζητᾶνε ὅλα ἢ τίποτα καὶ πού προωθώντας σχέδια, πού εἶναι πιθανὴν τέλεια, ἀλλὰ πού δὲν μποροῦν ὅμως νά ὑλοποιηθοῦν ἐξαιτίας τῆς ἄλλειψης ἀπαραίτητης ὑποστήριξης, ἐμποδίζουν ἢ ἐπιδιώκουν νά ἐμποδίσουν ἄλλους ἀπ' τὸ νά κάνουν τὰ λίγα πού μποροῦν νά γίνουν.

Γιὰ μᾶς ἐκεῖνο πού εἶναι πιὸ σημαντικό δὲν εἶναι αὐτὸ πού πετυχαίνουμε... ἀλλὰ πὼς τὸ πετυχαίνουμε.

Ἐν, προκειμένου νά ἐξασφαλίσουμε μιὰ βελτίωση τῆς κατάστασης, ἐγκαταλείψουμε τὸ βασικὸ μας πρόγραμμα καὶ σταματήσουμε νά τὸ προπαγανδίζουμε ἢ ν' ἀγωνιζόμαστε γιά νά τὸ πραγματοποιήσουμε· ἂν παρακινῶμε τις μάζες νά στηρίζουν τις ἐλπίδες τους πάνω στους νόμους καὶ στὴν καλὴ θέληση τῶν κυριάρχων μᾶλλον, παρά στὴ δική τους ἀμεση δράση· ἂν καταπνίγουμε τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα καὶ σταματᾶμε νά ὑποδαυλίζουμε τὴν δυσαρέσκεια καὶ τὴν ἀντίσταση, τότε κάθε πλεονέκτημα θ' ἀποδειχθεῖ χιμαιρικό κι ἐφήμερο καὶ θά φράξει σὲ κάθε περίπτωση τοὺς δρόμους γιά τὴ μελλοντικὴ κοινωνία.

Ἄλλ' ἂν ἀντίθετα, δὲν ξεχνᾶμε τοὺς τελικοὺς μας στόχους κι ἐνθαρρύνουμε τις λαϊκὲς δυνάμεις καθὼς ἐπίσης καὶ παρακινῶμε γιά ἀμεση δράση κι ἐξέγερση, μπορεῖ νά πετύχουμε παλὺ λίγα στὴ συγκεκριμένη χρονικὴ περίοδο, ἀλλὰ θά ἔχουμε κάνει ἓνα βήμα μπροστὰ στὴν ἠθικὴ προετοιμασία τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ στὴ δημιουργία ἐνὸς πιὸ εὐνοϊκοῦ κοινωνικοῦ κλίματος.

«Τὸ μὴ χεῖρον βέλτιστον» λέει ἓνα γνωμικό: ὡς κάνουμε δεῖ μποροῦμε μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι δὲν μποροῦμε νά κάνουμε ὅλα ὅσα θά θέλαμε· ἀλλὰ θά πρέπει νά κάνουμε κάτι.

Ἐνα ἄλλο καταστροφικὸ ἐπιχείρημα πού προβάλλεται μὲ εἰλικρίνεια ἀπὸ πολλοὺς, ἀλλὰ πού ἀποτελεῖ γιά ἄλλους μιὰ δικαιολογία γιά νά μὴν κάνουν τίποτα, εἶναι τὸ ὅτι τὸ σημερινὸ κοινωνικὸ περιβάλλον δὲν κάνει δυνατὴ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἠθικῆς κι ὅτι συνακόλουθα εἶναι ἀχρηστο νά γίνονται προσπάθειες πού δὲν μποροῦν νά πετύχουν κι εἶναι ἐπομένως καλύτερα νά κάνει ὅτι μπορεῖ καθένας γιά τὸν ἑαυτὸ του, χωρὶς νά ἐνδιαφέρεται γιά τοὺς ἄλλους, ἐκτὸς ἀπ' τὸ ν' ἀλλάξει τὸν τρόπο ζωῆς του ὅταν θ' ἀλλάξει ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωση. Εἶναι φανερό πὼς ὅλοι οἱ ἀναρχικοὶ κι οἱ σοσιαλιστὲς καταλαβαίνουν τὰ οικονομικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς πού ὑποχρεώνουν σήμερα τὸν ἄνθρωπο νά παλεύει ἐνάντια στὸ συνάνθρωπό του κι ὅποιοσδήποτε παρατηρητὴς μπο-

ρεί να δει τη σημασία ενός προσωπικού αγώνα ενάντια στη συντριπτική δύναμη του σημερινού κοινωνικού περιβάλλοντος. Αλλά είναι επίσης φανερό, ότι χωρίς εξέγερση από μέρος του ατόμου, που ενώνεται με άλλους οι οποίοι έχουν τις ίδιες ιδέες, για να αντισταθεί στο περιβάλλον προκειμένου να το αλλάξει, το τελευταίο δεν πρόκειται να αλλάξει ποτέ.

Όλοι μας, χωρίς καμιά εξαίρεση, είμαστε υποχρεωμένοι να ζήσουμε περισσότερο ή λιγότερο, σε αντίφαση με τα ιδανικά μας· αλλά είμαστε αναρχικοί και σοσιαλιστές έπειδη υποφέρουμε απ' αυτή την αντίφαση κι επιδιώκουμε να την κάνουμε όσο το δυνατό πιο μικρή. Σε περίπτωση που θα προσαρμοζόμαστε στο περιβάλλον, θα χάνουμε φυσικά και την επιθυμία να το αλλάξουμε και θα γινόμαστε συνηθισμένοι άστοι· άστοι χωρίς χρήματα ίσως, αλλά καθαρά άστοι σ' όλες τις ενέργειες και τις προθέσεις μας.

ΠΛΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ

Δεν αναγνωρίζουμε το δικαίωμα της πλειονότητας να επιβάλει το νόμο πάνω στη μειονότητα, ακόμα κι αν η θέληση της πλειονότητας μπορούσε πραγματικά να διαπιστωθεί σε πολύπλοκα, κατά κάποιον τρόπο, θέματα. Το γεγονός ότι κάποιος έχει την πλειονότητα με το μέρος του, σε καμιά περίπτωση δεν αποδειχνει ότι έχει δίκιο. Πραγματικά, η ανθρωπότητα έχει προχωρήσει πάντα διαμέσου της πρωτοβουλίας και των προσπαθειών ατόμων και μειονοτήτων, ενώ η πλειονότητα, απ' την ίδια της τη φύση, είναι άργη, συντηρητική, υποτακτική απέναντι στην ανώτερη βία και στα κατεστημένα προνόμια.

Αλλά αν δεν αναγνωρίζουμε ούτε για μια στιγμή, το δικαίωμα των πλειοψηφιών να κυριαρχούν πάνω στις μειονότητες, είμαστε ακόμα πιο πολύ αντίθετοι με την κυριαρχία μιας μειονότητας πάνω στην πλειονότητα. Παρόλο που υπήρξαν σ' όλες τις εποχές προχωρημένες και φωτισμένες μειονότητες, υπήρξαν, παρόμοια, μειονότητες που ήταν όπισθοδρομικές κι αντιδραστικές· αν υπάρχουν ανθρώπινα όντα που αποτελούν εξαίρεση και βρίσκονται μπροστά απ' την εποχή τους, υπάρχουν επίσης και φυχαπαθείς κι ιδιαίτερα άπαθή άτομα, που αφήνονται να παρασυρθούν άσυνείδητα απ' τη δίνη των γεγονότων.

Σε κάθε περίπτωση δεν είναι θέμα σωστό ή λάθος· είναι θέμα ελευθερίας, ελευθερίας για όλους, ελευθερίας για κάθε άτομο, στο βαθμό που δεν παραβιάζει την ίση ελευθερία των άλλων. Κανένας δε μπορεί να κρίνει με βεβαιότητα ποιος έχει δίκιο και ποιος άδικο, ποιος βρίσκεται πιο κοντά στην αλήθεια και ποιος είναι ο καλύτερος δρόμος για το μεγαλύτερο καλό για τον καθένα και για όλους. Η εμπειρία διαμέσου της ελευθε-

ρίας είναι το μόνο μέσο για να φτάσουμε στην αλήθεια και στις καλύτερες λύσεις· κι αν δεν υπάρχει ή ελευθερία να έχεις άδικο, τότε δεν υπάρχει καθόλου ελευθερία.

Κατά τη γνώμη μας, επομένως, είναι απαραίτητο για την πλειονότητα και τη μειονότητα να καταφέρουν να ζήσουν μαζί ειρηνικά κι αποδοτικά, με κοινή συμφωνία και συμβιβασμό, με την έξυπνη αναγνώριση των πρακτικών αναγκών της συλλογικής ζωής και της ωφελιμότητας των παραχωρήσεων, που οι συνθήκες καθιστούν αναγκαίες.

Οι αναρχικοί δεν αναγνωρίζουν ότι η πλειονότητα σαν τέτοια, ακόμα κι αν ήταν δυνατό να υλοποιήσει, πέρα από κάθε αμφιβολία, αυτό που ήθελε, έχει το δικαίωμα να επιβληθεί με τη βία πάνω στις μειονότητες που διαφωνούν, καθώς η λογική κι η εμπειρία τους τους λένε ότι παρόλη τη χρήση της αλχημίας των εκλογών και του κοινοβουλίου, καταλήγουμε πάντα να έχουμε νόμους που αντιπροσωπεύουν οτιδήποτε άλλο εκτός απ' τη θέληση της πλειονότητας.

Πέρα απ' αυτές τις σκέψεις, υπάρχει πάντα το γεγονός ότι σ' ένα καπιταλιστικό καθεστώς, στο οποίο η κοινωνία διαιρείται σε πλούσιους και φτωχούς, σε εργοδότες κι υπάλληλους, των οποίων το επόμενο γεύμα εξαρτάται απ' την απόλυτη εξουσία του αφεντικού, δεν μπορούν να υπάρξουν πραγματικά ελεύθερες εκλογές.

ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΕΙΑ

Αφού είναι γεγονός ότι ο άνθρωπος είναι ένα κοινωνικό ζώο του οποίου η ζωή εξαρτάται απ' τη συνέχεια των φυσικών και πνευματικών σχέσεων ανάμεσα στα ανθρώπινα όντα, αυτές οι σχέσεις πρέπει να βασίζονται είτε στη συγγένεια, στην αλληλεγγύη και στην αγάπη, είτε στην έχθρότητα και τη διαμάχη. "Αν κάθε άτομο σκέπτεται μόνο την καλοπέρασή του, ή ίσως την αντίστοιχη της μικρής συγγενικής ή τοπικής του ομάδας, είναι φανερό ότι θα βρεθεί σε σύγκρουση με τους άλλους και θα αναδειχθεί νικητής ή νικημένος· σαν καταπιεστής αν νικήσει, σαν καταπιεζόμενος αν νικηθεί. Η φυσική αρμονία, ή φυσική σύζευξη του καλού του καθενός με το καλό των άλλων, είναι εφεύρεση της ανθρωπίνης τεμπελιάς, που υποθέτει ότι θα επιτευχθεί αυθόρμητα, σά συνέπεια φυσικού νόμου μάλλον, παρά με αγώνα για την πραγματοποίηση αυτού που θέλει. Στην πραγματικότητα, όμως, ο φυσικός "Ανθρώπος βρίσκεται σε μιά κατάσταση συνεχούς σύγκρουσης με τους όμοιους του, στην αναζήτησή του για το καλύτερο και πιο υγιεινό μέρος, την πιο εύφορη γη και με τον καιρό, για να εκμεταλλευτεί τις πολλές και διάφορες ευκαιρίες που δημιουργεί η κοινωνική ζωή για μερικούς ή για άλλους. Γι' αυτό το λόγο η ανθρώπινη ιστορία είναι γεμάτη βία, πολέμους, σφαγές, (πέρα απ' την αμείλικτη εκμετάλλευση της εργασίας των άλλων) κι άμετρητες τυραννίες κι υποδούλωση.

"Αν στο ανθρώπινο πνεύμα υπήρχε μόνο αυτό το βίαιο ένστικτο του να θέμε να κυριαρχήσουμε και να κερδοσκοπήσουμε σε βάρος άλλων, ή ανθρωπότητα θα είχε παραμείνει στη βάρβαρη κατάστασή της κι η ανάπτυξη της τάξης, όπως καταγράφεται στην ιστορία, ή στην εποχή μας, δε θα 'ταν δυνατή. Αυτή η τά-

ξη, ακόμα και στη χειρότερη μορφή της, αντιπροσωπεύει πάντα ένα είδος απόλυσης του τυραννικού πνεύματος μ' ένα είδος κοινωνικής αλληλεγγύης, που είναι αναπόσπαστη από μια περισσότερο πολιτισμένη και προοδευτική ζωή.

Αλλά εύτυχως υπάρχει στον άνθρωπο κι ένα άλλο αίσθημα που τον ώθει πιο κοντά στο γείτονά του, το αίσθημα της συμπάθειας, της ανοχής, της αγάπης και, χάρη σ' αυτό, έγινε πιο πολιτισμένη ή ανθρωπότητα κι απ' αυτό αναπτύχθηκε η ιδέα μας, που αποβλέπει στο να κάνει την κοινωνία μια αληθινή κοινότητα αδελφών και φίλων, που θα εργάζονται όλοι για το κοινό καλό.

Τό πώς εμφανίστηκε αυτό το αίσθημα, που εκφράζεται απ' τις λεγόμενες ηθικές αρχές και που, καθώς αναπτύσσεται, απορρίπτει την υφιστάμενη ηθική και δάζει στη θέση της μια ανώτερη ηθική, είναι ένα θέμα για διερεύνηση, που μπορεί να ενδιαφέρει τους φιλοσόφους και τους κοινωνιολόγους, αλλά δεν χάνει την αξία του απ' το γεγονός ότι υπάρχει ανεξάρτητα απ' τις εξηγήσεις που μπορεί να δοθούν. Δεν έχει σημασία το ότι μπορεί να πηγάζει απ' το πρωτόγονο, φυσιολογικό γεγονός της σεξουαλικής πράξης για τη διαίωσιση του ανθρώπινου είδους, ή απ' την απόλαυση που προκύπτει απ' τη συντροφιά των συνανθρώπων μας ή απ' τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν απ' τη συνένωση, στην πύλη ενάντια στον κοινό εχθρό και στην εξέγερση ενάντια στον κοινό τύραννο ή απ' την επιθυμία για ξεκούραση, ειρήνη κι ασφάλεια, την ανάγκη των οποίων νοιώθουν κι οι ίδιοι οι νικητές ή ίσως απ' το συνδυασμό αυτών και εκατό άλλων λόγων. Το γεγονός είναι ότι **υ π ά ρ χ ε ι** και στην ανάπτυξη και πρόοδό του είναι που στηρίζουμε τις ελπίδες μας για το μέλλον της ανθρωπότητας.

«Η θέληση του Θεού», «οι φυσικοί νόμοι», «οι ηθικοί νόμοι», «το υπέρτατο καθήκον» των Καντιανών, ακόμα και το «ξεκάθαρο κατανοημένο συμφέρον» των Ωφελιμιστών, αποτελούν όλα μεταφυσικές φαντασιώσεις που δεν οδηγούν πουθενά. Αντιπροσωπεύουν την επιδοιμαστική επιθυμία του ανθρώπινου πνεύματος

να θέλει να εξηγήσει τα πάντα, να θέλει να εισχωρήσει στο βάθος των πραγμάτων και θα μπορούσαν να γίνουν δεκτές σαν προσωρινές υποθέσεις για παραπέρα έρευνα, αν δεν αντιπροσωπεύαν, στις περισσότερες περιπτώσεις, την ανθρώπινη τάση να μη θέλει κανείς ποτέ να παραδεχτεί την άγνοια και να προτιμάει να προσφέρει βαρύγδουπες εξηγήσεις, που στερούνται ουσιαστικό περιεχόμενο, αντί να πει απλά «Δεν ξέρω».

Όποιες κι αν είναι οι εξηγήσεις, που μπορεί κανείς ή δεν μπορεί να διαλέξει για να προσφέρει, το πρόβλημα παραμένει αθικτο: πρέπει κανείς να διαλέξει ανάμεσα στην αγάπη και το μίσος, ανάμεσα στην αδελφική συνεργασία και την αδελφοκτόνα διαμάχη, ανάμεσα στον «άλτρουϊσμό» και τον «εγωϊσμό».

Οι ανάγκες, οι προτιμήσεις, οι φιλοδοξίες και τα συμφέροντα των ανθρώπων, δεν είναι ούτε παρόμοιες, ούτε αρμονικές απ' τη φύση· είναι συχνά διαμετρικά αντίθετες κι ανταγωνιστικές. Απ' την άλλη μεριά, η ζωή κάθε ατόμου είναι τόσο χειραγωγημένη απ' τη ζωή των άλλων, ώστε θα 'ταν αδύνατο, ακόμα κι αν υποθέταμε ότι θα 'ταν βολικό να το κάνουμε, ν' απομονωθούμε απ' τους άλλους και να ζήσουμε τη δική μας ζωή. Η κοινωνική αλληλεγγύη είναι ένα γεγονός απ' το οποίο δεν μπορεί να ξεφύγει κανείς· μπορεί να γίνει αποδεκτή ελεύθερα και συνειδητά και να ωφελήσει συνακόλουθα όλους, ή μπορεί να γίνει αποδεκτή, θέλοντας και μή, συνειδητά ή διαφορετικά, όποτε εκδηλώνεται με την υποταγή του ενός στον άλλο, με την εκμετάλλευση μερικών από άλλους.

Στην καθημερινή μας ζωή εμφανίζεται ένας σωρός πρακτικών προβλημάτων, που μπορούν να λυθούν με διάφορους τρόπους, αλλά όχι με τους ίδιους τρόπους ταυτόχρονα· το κάθε άτομο, όμως, μπορεί να προτιμάει τη μια λύση απ' την άλλη. Αν ένα άτομο ή ομάδα έχει τη δύναμη να επιβάλλει τις προτιμήσεις του πάνω στους άλλους, θα προτιμήσει τη λύση που εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα και τα γούστα του· οι άλλοι θα πρέπει να υποταχθούν και να θυσιάσουν τις επιθυμίες τους. Αλλά αν δεν έ-

χει κανένας τή δυνατότητα να υποχρεώνει άλλους να ενεργούν ενάντια στη θέλησή τους, τότε, υποθέτοντας πάντα ότι δεν είναι δυνατό ή δε θεωρείται βολικό να υιοθετηθούν περισσότερες από μία λύσεις, θα πρέπει κανείς να καταλήξει, με αμοιβαίες παραχωρήσεις, σε μία συμφωνία που εξυπηρετεί καλύτερα τον καθένα και παραδίδει λιγότερο τα άτομικά συμφέροντα, γούστα κι επιθυμίες. Η ιστορία μας διδάσκει, ή καθημερινή παρατήρηση της ζωής γύρω μας μάς διδάσκει, ότι όπου δεν έχει θέση ή βία (στις ανθρώπινες σχέσεις), όλα ρυθμίζονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, προς όφελος των καλύτερων συμφερόντων όλων. Άλλα όπου επεμβαίνει ή βία, τότε ή αδικία, ή καταπίεση κι ή εκμετάλλευση θριαμβεύουν διαδοχικά.

Το γεγονός είναι ότι ή ανθρώπινη ζωή δεν είναι δυνατή, δίχως να επωφελείται απ' την εργασία άλλων κι ότι υπάρχουν δυό μόνο τρόποι με τους οποίους μπορεί να γίνει αυτό: είτε διαμέσου μίας αδελφικής, εξισωτικής κι αντιεξουσιαστικής ένωσης, στην οποία ή αλληλεγγύη, εκφραζόμενη συνειδητά κι ελεύθερα, συνενώνει όλους τους ανθρώπους, ή με την πάλη του καθένα ενάντια στους άλλους, στην οποία οι νικητές εξουσιάζουν, καταπιέζουν κι εκμεταλλεύονται τους υπάλαιπους...

Θέλουμε να υλοποιήσουμε μία κοινωνία στην οποία οι άνθρωποι θα θεωρούν ο ένας τον άλλο σαν αδελφό και που αλληλοποστηριζόμενοι θα πετύχουν τή μεγαλύτερη ευημερία κι ελευθερία καθώς επίσης και φυσική και πνευματική ανάπτυξη για όλους...

Ο δυνατότερος άνθρωπος είναι εκείνος που είναι λιγότερο απομονωμένος· ο πιο ανεξάρτητος είναι εκείνος που έχει τις περισσότερες επαφές και φίλιες κι επομένως ένα πλατύτερο πεδίο για να διαλέξει τους στενούς του συνεργάτες· ο πιο αναπτυγμένος άνθρωπος είναι εκείνος που μπορεί καλύτερα να γνωρίζει πώς να χρησιμοποιήσει κατάλληλα τή κοινή κληρονομιά του Άνθρώπου, καθώς επίσης και τὰ επιτεύγματα των συγχρόνων του.

Παρά τὰ ποτάμια από ανθρώπινο αίμα, παρά τὰ απερίγρα-

πτα μαρτύρια και τις ταπεινώσεις που επιβλήθηκαν, παρά τήν εκμετάλλευση και τήν τυραννία σε βάρος των πιο αδύνατων (για λόγους προσωπικής ή κοινωνικής κατωτερότητας), με μία λέξη, παρά τον αγώνα κι όλες του τις συνέπειες, εκείνο που αντιπροσωπεύει στην ανθρώπινη κοινωνία τὰ ζωτικά και προοδευτικά της χαρακτηριστικά, είναι τὸ αίσθημα συμπάθειας, ή αίσθηση μίας κοινής ανθρωπιάς, που σε δυνατούς καιρούς βάζει ένα δριο στον αγώνα πέρα απ' τὸ ὅποιο δεν μπορεί κανείς να διακινδυνεύει, δίχως να προκαλέσει βαθιά απέχθεια και πλατιά διαδομένη αποδοκμασία. Γιατί εκείνο που επεμβαίνει είναι ή ήθικη.

Ο επαγγελματίας ιστορικός της παλιῆς σχολῆς μπορεί να προτιμάει να παρουσιάσει τους καρπούς της ἔρευνάς του σε συνταρακτικά γεγονότα, μεγάλης ἔκτασης συγκρούσεις ανάμεσα σε ἔθνη και τάξεις, πολέμους, επαναστάσεις, τὰ μέσα και τὰ έξω της διπλωματίας και συννομισίες· ἄλλα εκείνο που είναι πραγματικά πολύ πιο σημαντικό είναι οι ἀμέτρητες καθημερινές επαφές ανάμεσα σε άτομα και ομάδες που αποτελοῦν τή ἀληθινή οὐσία της κοινωνικής ζωῆς. Κι αν κανείς ἐξετάσει προσεκτικά τί συμβαίνει κάτω απ' τήν ἐπιφάνεια των γεγονότων, στην προσωπική καθημερινή ζωή των ἀνθρώπινων μαζῶν, τότε θ' ανακαλύψει επίσης ότι ὅπως υπάρχει ὁ ἀγώνας για τήν κατάκτηση καλύτερων συνθηκῶν ἐργασίας, ή δίψα για κυριαρχία, ή ἐχθρότητα, ή ζηλοφθονία κι ἔλα τὰ ἀρρωστημένα πάθη που στρέφουν τὸν ἄνθρωπο ἐνάντια στο συνάνθρωπό του, υπάρχει επίσης ή πολύτιμη ἐργασία, ή ἀλληλοβοήθεια, ή ἀδιάκοπη κι ἐθελοντική ἀνταλλαγή ὑπηρεσιῶν, ή λατρεία, ή ἀγάπη, ή φιλία κι ἔλα εκείνα που κάνουν τους ἀνθρώπους να νοιώθουν σαν ἀδελφία. Κι οι ἀνθρώπινες ὁμαδοποιήσεις ἀναπτύσσονται ή παρακμάζουν, ζοῦν, ή πεθαίνουν, ἐξαρτώμενες απ' τὸ αν ή αλληλεγγύη κι ή ἀγάπη ή τὸ μίσος κι ή διαμάχη, κυριαρχήσουν στις ὑποθέσεις της κοινότητας· πραγματικά, ή ἴδια ἀκριβῶς ή ὑπαρξη ὁποιασδήποτε κοινότητας δε θα ήταν δυνατή, αν τὰ κοινωνικά αίσθήματα, τὰ ὅποια θα ὀνόμαζα κ α λ ἂ πάθη, δεν ήταν ἰσχυρότερα απ' ὅ,τι τὰ κακά.

Ἡ ὑπαρξὴ αἰσθημάτων λακρείας καὶ συμπάθειας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ συνειδητοποίηση τοῦ ἀτόμου καὶ τὰ κοινωνικὰ πλεονεκτήματα ποὺ πηγάζουν ἀπ' τὴν ἀνάπτυξη αὐτῶν τῶν αἰσθημάτων, ἔχουν γεννήσει καὶ συνεχίζουν νὰ γεννᾶνε ἀντιλήψεις περὶ τοῦ «δικαίου», τοῦ «σωστοῦ» καὶ τῆς «ἠθικῆς» οἱ ὁποῖες, παρὰ τὶς χιλιάδες ἀντιφάσεις, ψέματα καὶ ὑποκρισία ποὺ ἐξυπηρετοῦν βασικὰ συμφέροντα, συνιστοῦν ἕνα στόχο, ἕνα ἰδανικὸ πρὸς τὸ ὁποῖο προχωρεῖ ἡ ἀνθρωπότητα.

Αὐτὴ ἡ «ἠθικὴ» εἶναι εὐμετάβλητη καὶ σχετικὴ ποικίλει ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ, τοὺς διάφορους ἀνθρώπους, τὶς τάξεις καὶ τὰ άτομα. Οἱ ἄνθρωποι τὴ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν δικῶν τους προσωπικῶν συμφερόντων καὶ τῶν ἀντίστοιχων τῶν οἰκογενειῶν, τῆς τάξης ἢ τῆς χώρας τους. Ἀλλὰ ἀφήνοντας παράμερα ἐκεῖνο, ποὺ στὴν ἐπίσημη «ἠθικὴ», ἐξυπηρετεῖ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ προνόμιου καὶ τῆς βίας τῆς ἄρχουσας τάξης, ἀπομένει πάντα κάτι ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὸ γενικὸ συμφέρον καὶ ἀποτελεῖ τὸ κοινὸ ἐπίτευγμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τάξιν καὶ φυλὴν.

Ἡ ἀστικὴ τάξις στὴν ἠρωϊκὴ τῆς περίοδου, δταν αἰσθανόταν ἀκόμα πῶς ἀποτελοῦσε μέρος τοῦ λαοῦ καὶ πολεμοῦσε γιὰ τὴ χειραφέτηση, ἔκανε ἐξευγενισμένες χειρονομίες ἀγάπης καὶ αὐταπάργησης· καὶ οἱ καλύτεροι ἀνάμεσα στοὺς διανοητὲς καὶ τοὺς μάρτυρες τῆς εἶχαν συλλάβει τὸ σχεδὸν προφητικὸ δῶμα ἐκείνου τοῦ μέλλοντος τῆς εἰρήνης, ἀδελφότητας καὶ εὐημερίας, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀγωνίζονται σήμερον (1909) οἱ σοσιαλιστὲς. Ἀλλ' ἂν ὁ ἀλτρουϊσμός καὶ ἡ ἀλληλεγγύη συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν αἰσθημάτων τῶν καλύτερων ἀπ' αὐτοὺς, τὸ σπέρμα τοῦ ἀτομισμού (μὲ τὴν ἔννοια τῆς πάλης ἀνάμεσα στὰ άτομα) ἢ ἀρχὴ τῆς πάλης (σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀλληλεγγύης) καὶ ἡ ἐκμετάλλευσή ἀνθρώπου ἀπὸ ἀνθρώπου, ἦταν στὸ πρόγραμμα τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ δὲν μπορούσαν παρὰ νὰ γεννήσουν ὀλέθριες συνέπειες. Ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξουσίας, μὲ τὰ νέα προσώπεια τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, ὑπῆρχαν σ' αὐτὸ τὸ

πρόγραμμα καὶ ἦταν μοιραῖο νὰ ὀδηγήσουν, ὅπως συνέβηκε πάντοτε, στὴν καταπίεση, στὴ μίζερια καὶ στὴν ἀπανθρωποποίηση τῶν μαζῶν.

Καὶ τώρα ποὺ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἔχει δώσει τοὺς καρπούς τῆς καὶ ἡ ἀστικὴ τάξις ἔχει ἐξαντλήσει κάθε γενναῖο δῶρο αἰσθημάτων καὶ προσθετικῆς φλόγας, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἔχει ὑποβιβαστεῖ στὸ νὰ ὑπερασπίζε τὰ πρόνόμιά τῆς μὲ τὴ βία καὶ τὴν ἀπάτη, ἐνῶ οἱ φιλόσοφοι τῆς δὲν μποροῦν νὰ τὴν ὑπερασπίσουν ἀπ' τὶς σοσιαλιστικὰς ἐπιθέσεις παρὰ μόνον ἀναπτύσσοντας, παράκκισμα, τὸ νόμο τοῦ ζωτικῆ ἀνταγωνισμοῦ.

ΡΕΦΟΡΜΙΣΜΟΣ

Το θεμελιακό λάθος τών ρεφορμιστών είναι τὸ ὅτι ἀγειρεύονται μιὰ ἀλληλεγγύη, μιὰ εὐλικρινή συνεργασία, ἀνάμεσα σὲ ἀφεντικά κι ὑπηρέτες, ἀνάμεσα σὲ ἰδιοκτῆτες κι ἐργάτες, ἢ ὅποια ἀκόμα κι ἂν ὑπῆρξε κατὰ καιροὺς, σὲ περιόδους κατάφορης ἀσυγκρατητοποίησης τών μαζῶν κι εὐλικρινοῦς πίστης στὴ θρησκεία καὶ στὶς μεταφυσικὲς ἀμοιβές, εἶναι σήμερα δλότελα ἀδύνατη.

Ἐκεῖνο ποὺ ὀραματίζονται εἶναι μιὰ κοινωνία καλὰ χορτασμένων γουρουνιῶν ποὺ προχωροῦν ἰκανοποιημένα μὲ ἄτσαλο τρόπο, κάτω ἀπ' τὴ βέργα ἐνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ χοιροβοσκῶν, ποὺ δὲν παίρνουν ὑπόψη τὴν ἀνάγκη γιὰ ἐλευθερία καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, ποὺ πιστεύουν πραγματικὰ σ' ἕνα Θεὸ ποὺ προστάζει, γιὰ χάρη τῶν ἀπόκρυφων σκοπῶν του, τοὺς φτωχοὺς νὰ ὑποτάσσονται στοὺς πλούσιους καὶ τοὺς πλούσιους νὰ εἶναι καλοὶ καὶ φιλόανθρωποι — μποροῦν ἐπίσης νὰ φανταστοῦν καὶ νὰ ἐπιδιώξουν μιὰ τεχνικὴ ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς, ποὺ νὰ ἐξασφαλίζει ἀφθονία σὲ ὅλους καὶ νὰ εἶναι ταυτόχρονα ὕλικά ἐπιωφελέης τόσο γιὰ τὰ ἀφεντικά ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἐργάτες. Ἄλλὰ στὴν πραγματικότητα ἢ «κοινωνικὴ εἰρήνη», ποὺ βασίζεται στὴν ὑπαρξὴ τῆς ἀφθονίας γιὰ ὅλους, θὰ παραμείνει ἕνα ὄνειρο, ὅσο ἢ κοινωνία εἶναι χωρισμένη σὲ ἀνταγωνιστικὲς τάξεις, δηλαδὴ, σὲ ἐργοδότες κι ὑπαλλήλους. Καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει οὔτε εἰρήνη οὔτε ἀφθονία.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς εἶναι μᾶλλον πνευματικὸς παρά ὕλικός. Δὲ θὰ ὑπάρξει ποτὲ μιὰ εὐλικρινὴς κατανόηση ἀνάμεσα στὰ ἀφεντικά καὶ στοὺς ἐργάτες γιὰ τὴν καλύτερη ἐκμετάλλευση τῶν φυσικῶν δυνάμεων γιὰ χάρη τῶν συμφερόντων τῆς ἀνθρωπότητας, γιὰτὶ τ' ἀφεντικά θέλουν, πάνω ἀπ' ὅλα, νὰ παραμείνουν ἀφεντι-

κά καὶ νὰ ἐξασφαλίζουν πάντα περισσότερη δύναμη σὲ βάρος τῶν ἐργατῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ τὸν ἀνταγωνισμὸ μὲ ἄλλα ἀφεντικά, ἐνῶ οἱ ἐργάτες ἔχουν χορτάσει ἀπὸ ἀφεντικά καὶ δὲ θέλουν ἄλλα.

(Οἱ καλοὶ μας φίλοι) χάνουν τὸν καιρὸ τους ὅταν μᾶς λένε ὅτι ἡ λίγη ἐλευθερία εἶναι καλύτερη ἀπὸ μιὰ κτηνώδη καὶ ἀχαλίωτη τυραννία· ὅτι μιὰ λογικὴ ἐργάσιμη μέρα, ἕνας μισθὸς ποὺ ἐπιτρέπει στοὺς ἀνθρώπους νὰ ζοῦν καλύτερα ἀπ' τὰ ζῶα καὶ μιὰ προστασία τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν, εἶναι προτιμότερες ἀπ' τὴν ἐκμετάλλευση τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνθρώπινης ἐξουθένωσης· ἢ ὅτι τὸ Κρατικὸ σχολεῖο, ὅσο κακὸ κι ἂν εἶναι, εἶναι πάντα καλύτερο, ἀπ' τὴν ἀποψη τῆς ἠθικῆς ἀνάπτυξης τοῦ παιδιοῦ, ἀπ' ὅτι τὰ σχολεῖα ποὺ διευθύνονται ἀπὸ παπάδες ἢ μοναχοὺς... γιὰτὶ συμφωνοῦμε ἀπόλυτα. Κι ἐπίσης συμφωνοῦμε ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπάρξουν συνθήκες στὶς ὁποῖες τὰ ἐκλογικὰ ἀποτελέσματα, ἔθνικὰ ἢ τοπικὰ, μπορεῖ νὰ ἔχουν καλὲς ἢ κακὲς συνέπειες κι ὅτι ἡ ψηφοφορία θὰ μπορούσε νὰ κριθεῖ ἀπ' τοὺς ψήφους τῶν ἀναρχικῶν, ἂν ἡ δύναμη τῶν ἀντίπαλων κομμάτων ἦταν ἰσοδύναμη.

Στὶς περισσότερες περιπτώσεις ὅμως οἱ ἐκλογὲς ἀποτελοῦν μιὰν αὐταπάτη· ὅταν οἱ ἐκλογὲς εἶναι ἀνεκτὰ ἐλεύθερες, ἢ μόνη ἀξία ποὺ ἔχουν εἶναι συμβολικὴ· δείχνουν τὴν κατάσταση τῆς κοινωνικῆς γνώμης, ἢ ὅποια θὰ εἶχε ἐπιβληθεῖ μὲ πιὸ ἀποτελεσματικὰ μέσα καὶ μὲ πιὸ σημαντικὰ ἀποτελέσματα, ἂν δὲν τῆς εἶχε προσφερθεῖ ἢ διέξοδος τῶν ἐκλογῶν. Ἄλλὰ αὐτὸ πολὺ λιγότερο ἐνδιαφέρει· ἀκόμα κι ἂν, μερικὲς μικρῆς σημασίας πρόοδοι ἀποτελοῦν τὸ ἄμεσο ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐκλογικῆς νίκης, οἱ ἀναρχικοὶ δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν σὲ τὰ πρόβλεπτα στὶς ἐκλογικὲς αἰτήσεις ἢ νὰ πάψουν νὰ διακηρύσσουν τίς μεθόδους πάλης τους.

Ἄφοῦ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα σ' αὐτὸ τὸν κόσμῳ, θὰ πρέπει κανεὶς νὰ διαλέξει τὸ δικό του τρόπο δράσης.

Ἵπάρχει πάντα ἕνα στοιχεῖο ἀνάμεσα στὶς ἀσήμαντες δελτιώσεις, στὴν ἰκανοποίηση τῶν ἄμεσων ἀναγκῶν καὶ στὸν ἀγῶνα

για μια κοινωνία, που θα είναι πραγματικά καλύτερη απ' ό,τι ή τωρινή. Έκείνοι που θέλουν ν' αφοσιωθούν στην οικοδόμησή δημοσίων τουαλετών και δημοσίων κρημών, όπου χρειάζονται, ή που χρησιμοποιούν την ενεργητικότητά τους για την κατασκευή ενός δρόμου ή για τη δημιουργία ενός δημοτικού σχολείου, ή για την ψήφιση κάποιου ασήμαντου νόμου για την προστασία των εργατών ή για ν' απαλλαγούν από ένα θάναυσο μπάτσο, κάνουν ίσως καλά που χρησιμοποιούν το ψηφοδέλιό τους υπέρ της α ή της β σπουδαίας προσωπικότητας. Αλλά τότε — αφού θέλει κάποιος να ναι «πρακτικός» θα πρέπει να τ'α παίξει όλα για όλα — έτσι, αντί να περιμένει μάλλον τη νίκη του κόμματος της αντιπολίτευσης, αντί να ψηφίσει μάλλον υπέρ του πιο συμπαθούς σ' αυτόν κόμματος, αξίζει να πάρει το συγτοιμότερο δρόμο και να υποστηρίξει το κυρίαρχο κόμμα, να υπηρετήσει την κυβέρνηση που ήδη βρίσκεται στην εξουσία και να γίνει πράκτορας του νομάρχη ή του Δήμαρχου. Και στην πραγματικότητα, οι νεοφώτιστοι που έχουμε στο νομάς δεν σκόπευαν όντως να ψηφίσουν το πιο «προοδευτικό» κόμμα, αλλά εκείνο που είχε τις μεγαλύτερες πιθανότητες να εκλεγεί... Αλλά σ' αυτή την περίπτωση που τελειώνουν όλα αυτά...

Στην πορεία της ανθρώπινης ιστορίας συμβαίνει πάντα οι δυσάρεστοι, οι καταπιεσμένοι κι οι επαναστάτες, πρώτου να κατορθώσουν να σκεφτούν και να επιθυμήσουν μια ριζική αλλαγή στους πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς, να περιορίζουν τα αιτήματά τους σε μερικές αλλαγές, σε παραχωρήσεις από μέρους των κυρίαρχων και σε βελτιώσεις. Οι ελπίδες για την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων καθώς επίσης και για την αποτελεσματικότητά τους, προηγούνται της πεπλοήθησης πως για να καταστραφεί ή εξουσία μιας κυβέρνησης, ή μιας τάξης, είναι απαραίτητο να εξαλείψουμε τους λόγους που δικαιολογούν την ύπαρξη της εξουσίας εκείνης κι επομένως να κάνουμε μια επανάσταση.

Στην πορεία των πραγμάτων, οι μεταρρυθμίσεις εγκαταλείπονται τότε ή όχι και μόλις καθιερωθούν, είτε σταθεροποιούν το

υπάρχον καθεστώς ή το υπονομεύουν βοηθάνε τον έρχομό της επανάστασης ή τον παρεμποδίζουν κι ωφελούν ή ελάττουν γενικά την πρόοδο, πράγμα που εξαρτάται απ' τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, απ' το πνεύμα μέσα στο οποίο παραχωρήθηκαν και πάνω απ' όλα, απ' το πνεύμα μέσα στο οποίο ζητήθηκαν, απαιτήθηκαν ή κατακτήθηκαν απ' το λαό.

Οι κυβερνήσεις κι οι προνομιούχες τάξεις, όπως είναι φυσικό, καθοδηγούνται πάντα από ένστικτα αυτοσυντήρησης κι απ' την ανάγκη των δυνάμεων και των προνομίων τους· κι όταν συμφωνούν να παραχωρήσουν μεταρρυθμίσεις αυτό συμβαίνει, είτε επειδή θεωρούν ότι αυτές θα εξυπηρετήσουν τους σκοπούς τους, ή επειδή δεν αισθάνονται αρκετά ισχυρές για ν' αντισταθούν κι ενδίδουν, φοβούμενες εκείνο που θα μπορούσε διαφορετικά ν' αποτελέσει μια χειρότερη εναλλακτική λύση.

Οι καταπιεζόμενοι, είτε ζητάνε και καλωσορίζουν τις βελτιώσεις σαν ευεργέτημα που παραχωρήθηκε μεγαλόψυχα, αναγνωρίζουν τη νομιμότητα της εξουσίας που ασκείται πάνω τους και κάνουν έτσι περισσότερα κακό παρά καλό, βοηθώντας στην επιβράδυνση, τον αποπροσανατολισμό ή την άνακοπή των διαδικασιών χειραφέτησης. "II, αντίθετα, απαιτούν κι επιβάλλουν βελτιώσεις με τη δράση τους και τις καλωσορίζουν σ'α μερικές νίκες πάνω στον ταξικό έχθρο, χρησιμοποιώντας τις σαν κίνητρο για μεγαλύτερα κατορθώματα κι έτσι αποτελούν μια θάσιμη βοήθεια και μια προετοιμασία για την συνολική ανατροπή του προνόμιου, δηλαδή, για την επανάσταση. Φθάνουμε σ' ένα σημείο που τα αιτήματα της εξουσιαζόμενης τάξης δεν μπορούν να ικανοποιηθούν απ' την άρχουσα τάξη δίχως ν' αμφισβητηθεί ή εξουσία της. Τότε επακολουθεί αναπόφευκτα ή βίαιη σύγκρουση.

Επομένως, είναι λάθος να λέμε πως οι επαναστάτες αντιτίθενται συστηματικά στις βελτιώσεις, στις μεταρρυθμίσεις. Απ' τη μια μεριά, αντιτίθενται στους ρεφορμιστές, γιατί οι μέθοδοι των τελευταίων είναι λιγότερο αποτελεσματικές, αναφορικά με την εξασφάλιση της παραχώρησης μεταρρυθμίσεων από μέρους

των κυβερνήσεων και των εργοδοτων, που ενδιδουν μόνο απ' φόδο κι απ' την άλλη, επειδή πολύ συχνά οι μεταρρυθμίσεις που προτιμούν είναι εκείνες που, όχι μόνο φέρνουν αμφίβολα άμεσα ωφελήματα, αλλά και εξυπηρετούν την παγίωση του ύφιστάμενου καθεστώτος και δημιουργούν στους εργάτες ένα κατεστημένο συμφέρον απ' τή συνεχιζόμενη ύπαρξή του. Όπως λογουχάρη, οι κρατικές συντάξεις, τα προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης καθώς επίσης και τα προγράμματα συμμετοχής στα κέρδη στις αγροτικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις κλπ.

Εέχωρα απ' τον δυσάρεστο ήχο τής λέξης, που έχει ύποσσει κατάχρηση κι έχει δυσφημιστεί απ' τους πολιτικούς, ο αναρχισμός υπήρξε πάντα και δεν μπορεί ποτέ να είναι τίποτ' άλλο από ρεφορμιστικός. Προτιμάμε να ποούμε μεταρρυθμιστικός προκειμένου ν' αποφύγουμε οποιαδήποτε πιθανή σύγχυση μ' εκείνους που ταξινομούνται επίσημα ως «ρεφορμιστές» κι επιδιώκουν διαμέσου μικρών και συχνά εφήμερων βελτιώσεων να κάνουν πιο ύποφερτό το σημερινό σύστημα (και σαν αποτέλεσμα βοηθάνε στην παγίωσή του) ή που, αντίθετα, πιστεύουν καλόπιστα πως είναι δυνατό να εξαλειφθούν τα ύφιστάμενα κοινωνικά κακά με τήν αναγνώριση και το σεβασμό, πρακτικά αν όχι θεωρητικά, των βασικών πολιτικών κι οικονομικών θεσμών που αποτελούν τήν αιτία καθώς επίσης και το στήριγμα αυτών των κακών. Αλλά εν πάση περιπτώσει αυτό είναι πάντα ένα ζήτημα μεταρρυθμίσεων κι ή βασική διαφορά βρίσκεται στο είδος τής μεταρρυθμίσεως που θέλουμε και στον τρόπο που νομίζουμε ότι μπορούμε να τήν πετύχουμε. Έπανάσταση σημαίνει, με τήν ιστορική έννοια τής λέξης, ριζική αναμόρφωση των θεσμών, που πετυχαίνεται γρήγορα με τή βίαιη εξέγερση του λαού ενάντια στην ύφιστάμενη εξουσία και στα προνόμια κι είμαστε επαναστάτες κι εξέγερμένοι, γιατί δε θέλουμε απλώς να βελτιώσουμε τους τωρινούς θεσμούς, αλλά να τους καταστρέψουμε εντελώς, καταργώντας κάθε μορφή, κυριαρχίας ανθρώπου από άνθρωπο και κάθε είδος παρασιτισμού πάνω στην ανθρώπινη εργασία κι επειδή θέλουμε να

το πετύχουμε αυτό όσο το δυνατό πιο γρήγορα κι επειδή πιστεύουμε ότι οι θεσμοί που γεννήθηκαν απ' τή βία διατηρούνται με βία και δεν θα υποκύψουν παρά μόνο μπροστά σε μιá ισόδυναμη βία. Αλλά ή επανάσταση δεν μπορεί να γίνει μόλις τή θέλει κανείς. Μήπως θα πρέπει να παραμείνουμε αδρανείς, να περιμένουμε να ωριμάσει ή κατάσταση με τον καιρό;

Κι ακόμα και μετά από μιá πετυχημένη εξέγερση, θα μπορούσαμε να πραγματοποιήσουμε, μέσα σε μιá νύχτα, όλες μας τις επιθυμίες και να περάσουμε από μιá κρατιστική και καπιταλιστική κόλαση σ' έναν αγτιεξουσιαστικό - κομμουνιστικό παράδεισο, που είναι ή πλήρης ελευθερία του ανθρώπου μέσα στα πλαίσια τής επιθυμητής κοινότητας των συμφερόντων όλων των ανθρώπων;

Αυτές είναι αυταπάτες που μπορεί να ριζώσουν ανάμεσα σε εξουσιαστές, που βλέπουν τις μάζες σαν πρώτη ύλη τήν όποια μπορούν να διαμορφώσουν σύμφωνα με τή θέλησή τους, με νόμους, στηριζόμενους με σφαίρες και χειροπέδες, εκείνοι που κατέχουν τήν εξουσία. Αλλά αυτές οι αυταπάτες δεν έχουν θέση ανάμεσα σε αναρχικούς. Χρειαζόμαστε τή συναίνεση των ανθρώπων κι επομένως πρέπει να πείσουμε με τήν προπαγάνδα και το παράδειγμα, πρέπει να διδάξουμε και να επιδιώξουν ν' αλλάξουμε το περιβάλλον με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτή ή εκπαίδευση να μπορέσει ίσως να φθάσει έναν ολοένα αυξανόμενο αριθμό ανθρώπων...

Είμαστε σήμερα μεταρρυθμιστές, στο βαθμό που επιδιώκουμε να δημιουργήσουμε τις πιο εύνοϊκές συνθήκες και ένα όσο το δυνατό μεγαλύτερο αριθμό φωτισμένων αγωνιστών, έτσι ώστε να μπορέσει να έχει ικανοποιητική έκταση μιá λαϊκή εξέγερση. Θα είμαστε μεταρρυθμιστές και αύριο, μετά από μιá νικηφόρα εξέγερση και τήν επίτευξη τής ελευθερίας, στο ότι θα επιδιώξουμε μ' όλα τα μέσα που επιτρέπει ή ελευθερία, δηλαδή με τήν προπαγάνδα, το παράδειγμα κι ακόμα και τή βίαιη αντίσταση ενάντια σ' όποιον θα 'θελε να περιορίσει τήν ελευθερία μας, να προσηλυτίσουμε στις ιδέες μας έναν ακόμα μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων.

Ἀλλά δὲ θ' ἀναγνωρίσουμε τοὺς θεσμούς· θὰ πάρουμε ἢ θὰ κερδίσουμε κάθε δυνατὴ μεταρρύθμιση μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ποὺ κάποιος ἀποσπᾶει μιά κατακτημένη περιοχή ἀπ' τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ, προκειμένου νὰ συνεχίσει τὴν προέλασή του καὶ θὰ παραμείνουμε πάντα ἐχθροὶ κάθε κυβέρνησης, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸ ἂν πρόκειται γιὰ τὴ σημερινή μοναρχικὴ κυβέρνησις ἢ γιὰ τὶς αὐριανὲς δημοκρατικὲς ἢ μπολσεβίκικες κυβερνήσεις.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Ἡ ὀργάνωσις, ποὺ δὲν εἶναι, στὸ κάτω - κάτω, παρὰ μόνον ἡ πρακτικὴ τῆς συνεργασίας καὶ τῆς ἀλληλεγγύης, ἀποτελεῖ μίαν φυσικὴν καὶ ἀπαραίτητην προϋπόθεσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς· εἶναι ἕνα ἀναπόφευκτο γεγονός ποὺ ἐπιβάλλεται πάνω στὸν καθένα, τόσο πάνω στὴν ἀνθρώπινον κοινωνίαν γενικά, ὅσο καὶ πάνω σὲ ὅποιονδήποτε ὁμάδα ἀνθρώπων ποὺ ἐργάζονται γιὰ ἕνα κοινὸ σκοπὸ. Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος οὔτε ἐπιθυμεῖ, οὔτε μπορεῖ νὰ ζῆσιν ἀπομονωμένος — ὄντας ἀνίκανος ν' ἀναπτύξῃ τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ ικανοποιήσῃ τὶς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς του ἀνάγκας ἔξω ἀπ' τὴν κοινωνίαν καὶ δίχως τὴν συνεργασίαν τῶν συνανθρώπων του — εἶναι ἀναπόφευκτο τὸ ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε τὰ μέσα, οὔτε μίαν ἀρκετὰ ἀναπτυγμένην κοινωνικὴν συνείδησιν ποὺ νὰ τοὺς ἐπιτρέπῃ νὰ συνασπίζονται ἐλεύθερα μὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὶς ἴδιαις ἰδέαις καὶ κοινὰ συμφέροντα, ὀργανώνονται ἀπὸ ἄλλους, ποὺ ἔχουν σχηματίσει γενικά μίαν τάξιν ἢ μίαν ἀρχουσα ὁμάδα, μὲ σκοπὸν νὰ ἐκμεταλλεῖται τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων γιὰ τὸ προσωπικὸν τοὺς συμφέρον. Καὶ ἡ αἰωνόδια καταπίεσις τῶν μαζῶν ἀπὸ μίαν μικρὴν προνομιοῦσαν ὁμάδα ὑπῆρξε πάντα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνικανότητος τῶν περισσώτερων ἐργατῶν νὰ συμφωνήσουν μεταξὺ τους, νὰ ὀργανωθοῦν μὲ ἄλλους γιὰ τὴν παραγωγὴν, γιὰ τὴν διασκέδασιν καὶ γιὰ τὶς πιθανὰς ἀνάγκαις ἀμυνὰς ἐναντίον σ' ὅποιονδήποτε ἤθελε ἴσως νὰ τοὺς ἐκμεταλλεῖται καὶ νὰ τοὺς καταπιέσῃ. Ὁ ἀναρχισμὸς ὑπάρχει γιὰ νὰ θεραπεύσῃ αὐτὴν τὴν κατάστασιν πραγμάτων...

Μεταξὺ τῶν ἀναρχικῶν ὑπάρχουν δύο τάσεις, μὲ ἢ χωρὶς ἐπίθετα: οἱ ὑποστηρικτὲς καὶ οἱ ἀντίπαλοι τῆς ὀργάνωσις. Ἄν δὲν μποροῦμε νὰ κατορθώσουμε νὰ συμφωνήσουμε, ὡς προσπαθήσου-

με, τουλάχιστον, να καταλάβουμε ο ένας τον άλλο.

Και πρώτα απ' όλα ως είμαστε ξεκάθαροι στους διαχωρισμούς που κάνουμε, αφού το πρόβλημα είναι τριπλό: ή οργάνωση γενικά, σαν αρχή και προϋπόθεση της κοινωνικής ζωής σήμερα και σε μια μελλοντική κοινωνία, ή οργάνωση του αναρχικού κινήματος κι ή οργάνωση των λαϊκών δυνάμεων κι ιδιαίτερα των εργαζόμενων μαζών, για ν' αντισταθούν στην κυδέρνηση και τον καπιταλισμό...

Το βασικό λάθος εκείνων που αντιτίθενται στην οργάνωση είναι το ότι πιστεύουν ότι ή οργάνωση δεν είναι δυνατή δίχως εξουσία.

Γώρα, φαίνεται σε μας πως ή οργάνωση, δηλαδή, ή ένωση για ένα συγκεκριμένο σκοπό και με τή δομή και τα μέσα που απαιτούνται για τήν πραγμάτωσή του, αποτελεί μια απαραίτητη πτυχή της κοινωνικής ζωής. Ένας απομονωμένος άνθρωπος δεν μπορεί να ζήσει ούτε σαν ένα άγριο θηρίο, γιατί είναι ανίκανος ν' αποκτήσει τήν τροφή του, αν εξαιρέσουμε τις τροπικές περιοχές ή όταν ο πληθυσμός είναι εξαιρετικά διεσπαρμένος και επίσης είναι ανίκανος, δίχως εξαίρεση, ν' ανεβεί πολύ πάνω απ' το επίπεδο των ζώων. Όντας λοιπόν αναγκασμένος να ενωθεί με άλλους ανθρώπους ή πιό συγκεκριμένα, ορισκόμενος ενωμένος μαζί τους, σε συνέπεια της εξελεγκτικής καταγωγής των ειδών, θα πρέπει να υποταχθεί στη θέληση των άλλων (να σκλαβωθεί) ή να υποτάξει άλλους στη θέλησή του (να γίνει εξουσία) ή να ζήσει με άλλους σε αδελφική συμφωνία για χάρη του μεγαλύτερου καλού όλων (να είναι ισότιμος). Κανένας δεν μπορεί να ξεφύγει απ' αυτή τήν αναγκαιότητα κι οι πιό άκρατοι αντίπαλοι της οργάνωσης, όχι μόνο υπόκεινται στη γενική οργάνωση της κοινωνίας, μέσα στην οποία ζούνε, αλλά επίσης και στις έθελοντικές ενέργειες της ζωής τους και στην εξέγερσή τους ενάντια στην οργάνωση, ενώνονται μεταξύ τους, μοιράζονται τα καθήκοντά τους, ο ρ γ α ν ω γ ο υ τ α ι μαζί μ' εκείνους που συμφωνούν και χρησιμοποιούν τα μέσα που βάζει στη διάθεσή τους ή κοινωνία.

Δεχόμενοι σε δυνατή τήν ύπαρξη μιας κοινότητας οργανωμένης δίχως εξουσία, δηλαδή, δίχως καταναγκασμό — κι οι αναρχικοί πρέπει να παραδεχτούν αυτή τή δυνατότητα, διαφορετικά ή αναρχία δε θα είχε κανένα νόημα — ως περάσουμε στη συζήτηση της οργάνωσης του αναρχικού κινήματος.

Και σ' αυτή τήν περίπτωση επίσης, ή οργάνωση φαίνεται χρήσιμη κι απαραίτητη. "Αν κίνημα σημαίνει το σύγολο ατόμων — άτομα μ' ένα κοινό στόχο, που ενεργούν για να τον υλοποιήσουν — είναι φυσικό το ότι θα πρέπει να συμφωνούν μεταξύ τους, να ενώνουν τις δυνάμεις τους, να μοιράζονται τα καθήκοντα και να κάνουν όλα εκείνα τα βήματα που νομίζουν ότι θα οδηγήσουν στην υλοποίηση εκείνων των στόχων. Το να παραμένουμε απομονωμένοι, κάθε άτομο ενεργώντας ή επιδιώκοντας να ενεργήσει από μόνο του δίχως συντονισμό, δίχως προετοιμασία, δίχως να ενώνει τις μετρημένες προσπάθειές του με μια ισχυρή ομάδα, είναι σε να καταδικάζουμε τον εαυτό μας σε ανικανότητα, σπαταλώντας τις προσπάθειές μας σε μικρή, μη αποτελεσματική δράση και να χάνουμε σύντομα τήν πίστη μας στους σκοπούς μας και να εκφυλιστούμε ίσως σε πλήρη αδράνεια...

Ένας μαθηματικός, ένας χημικός, ένας ψυχολόγος ή ένας κοινωνιολόγος μπορεί να πουνε ότι δεν έχουν κανένα πρόγραμμα ή ότι ασχολούνται μόνο με τήν έδραϊωση της αλήθειας. "Επιδιώκουν τή γνώση, δεν επιδιώκουν ν α κ α ν ο υ ν κάτι. "Αλλά ή αναρχία κι ο σοσιαλισμός δεν είναι επιστήμες είναι προτάσεις, σχέδια, που οι αναρχικοί κι οι σοσιαλιστές επιδιώκουν να πραγματοποιήσουν και που, έπαμένως, χρειάζεται να διατυπωθούν σαν καθορισμένα προγράμματα...

Είναι αλήθεια ότι (ή οργάνωση δημιουργεί ήγέτες) αν είναι αλήθεια πως οι αναρχικοί είναι ανίκανοι να συνενωθούν και να καταλήξουν σε συμφωνία, δίχως να υποταχθούν σε μια εξουσία, αυτό σημαίνει πως δεν είναι ακόμα πολύ καλοί αναρχικοί και ότι πριν απ' το να σκεπτόνται για τήν εγκαθίδρυση της αναρχίας στον κόσμο, θα πρέπει να σκεπτόνται ότι πρέπει να γίνουν

Εκανοί να ζήσουν αναρχικά. Η λύση δε βρίσκεται στην κατάργηση της οργάνωσης αλλά στην αναπτυσσόμενη συνείδηση του κάθε μέλους σαν άτομο... Σε μικρές καθώς επίσης και σε μεγάλες κοινωνίες, πέρα απ' την ωμή βία, ή καταγωγή κι ή δικαιολόγηση της εξουσίας βρίσκεται στην κοινωνική αποδιοργάνωση.

Όταν μια κοινότητα έχει ανάγκες και τα μέλη της δεν ξέρουν πώς να οργανωθούν αυθόρμητα για να τις ικανοποιήσουν, εμφανίζεται κάποιος, μια εξουσία, που ικανοποιεί εκείνες τις ανάγκες εκμεταλλευόμενος τις υπηρεσίες όλων και κατευθύνοντάς τες σύμφωνα με τη θέλησή του. Αν οι δρόμοι είναι ανασφαλείς κι οι άνθρωποι δεν ξέρουν τί μέτρα να πάρουν, εμφανίζεται μια αστυνομική δύναμη ή οποια, σε αντάλλαγμα για τις υπηρεσίες που προσφέρει, περιμένει να υποστηριχθεί και να πληρωθεί καθώς επίσης κι επιβάλλεται, εδραιώνοντας την παρουσία της παντού. Αν χρειάζεται κάποιο είδος κι ή κοινότητα δεν ξέρει πώς να τακτοποιήσει την παραγωγή του με παραγωγούς που βρίσκονται μακριά, σε αντάλλαγμα για αγαθά που παράγονται τοπικά, θα εμφανιστεί ο έμπορος, που θα κερδοσκοπήσει εκμεταλλευόμενος τις ανάγκες του ενός ταμεία να πουλήσει και του άλλου να αγοράσει κι επιβάλει τις δικές του τιμές τόσο στον παραγωγό όσο και στον καταναλωτή. Να τί συνέβηκε μεταξύ μας: όσο λιγότερο οργανωμένοι είμαστε, τόσο περισσότερο κινδυνεύουμε να μας επιβληθούν λίγα άτομα. Κι αυτό είναι κατανοητό...

Έτσι ή οργάνωση, απέχοντας πολύ απ' το να δημιουργεί εξουσία, αποτελεί τη μόνη λύση στο πρόβλημα αυτής και το μόνο μέσο με το οποίο ο καθένας από μας θα συνηθίσει να παίρνει ένα ενεργητικό και συνειδητό μέρος στη συλλογική εργασία και θα πάψει να είναι παθητικό όργανο στα χέρια των ηγετών...

Αλλά μια οργάνωση, υποστηρίζεται, προϋποθέτει μια υποχρέωση συντονισμού των ενεργειών του καθενός με τις αντίστοιχες των άλλων, επομένως παραβιάζει την ελευθερία κι αναστέλλει την πρωτοβουλία. Όπως το βλέπουμε εμείς, εκείνο που πραγματικά αφαιρεί την ελευθερία και κάνει αδύνατη την πρωτο-

βουλία, είναι ή απομόνωση, που μας κάνει ανίσχυρους. Η ελευθερία δεν είναι ένα αφηρημένο δικαίωμα, αλλά ή δυνατότητα για δράση: αυτό ισχύει τόσο για μας όσο και για την κοινωνία ούλο. Και με τη συνεργασία με τους συνανθρώπους του είναι που βρίσκει τα μέσα ο άνθρωπος για να εκφράσει την ενεργητικότητά και τη δύναμη της πρωτοβουλίας του.

Μια αναρχική οργάνωση πρέπει, κατά τη γνώμη μου, (να επιτρέψει) απόλυτη αυτονομία κι ανεξαρτησία κι επομένως πλήρη υπευθυνότητα, στα άτομα και στις ομάδες: ελεύθερη συμφωνία ανάμεσα σ' εκείνους που το θεωρούν χρήσιμο να συνενωθούν για κοινούς σκοπούς: ένα ήθικό καθήκον για να εκπληρώσει κανείς τις υποσχέσεις του και να μην κάνει καμιά πράξη, που είναι αντίθετη με το πρόγραμμα που έχει αποδεχτεί. Πάνω σε τέτοιες βάσεις εγκαινιάζει κανείς τότε πρακτικές φόρμες και τα κατάλληλα όργανα για να δοθεί πραγματική ζωή στην οργάνωση. Έτσι δημιουργούνται οι ομάδες, οι δημοσπονδίες των δημοσπονδιών, οι συγκεντρώσεις, τα συνέδρια, οι επιτροπές και πάει λέγοντας. Αλλά αυτό μπορεί επίσης να γίνει ελεύθερα, μ' ένα τέτοιο τρόπο που να μην περιορίζει τη σκέψη και την πρωτοβουλία των μελών σαν άτομα, αλλά μόνο να δίνει μεγαλύτερη προοπτική στις προσπάθειες, που απομονωμένα θα ήταν αδύνατες ή ατελέσφορες. Έτσι για έναν αναρχικό, τα οργανωτικά συνέδρια, παρόλα τα μειονεκτήματά απ' τα όποια πάσχουν σαν αντιπροσωπευτικά σώματα... είναι ελεύθερα απ' τον εξουσιαστικό οποιοδήποτε σχήματος ή μορφής, επειδή δε νομοθετούν και δεν επιβάλλουν τις σκέψεις τους πάνω σε άλλους. Χρησιμεύουν για να διατηρούν και να ενισχύουν τις προσωπικές επαφές ανάμεσά στους πιο ενεργητικούς συντρόφους, να συνοφίζουν και να ενθαρρύνουν προγραμματικές μελέτες πάνω στους τρόπους και τα μέσα δράσης, να εξοικειώνουν όλους με την κατάσταση που επικρατεί στις περιφέρειες και το είδος δράσης που πιο επιτακτικά χρειάζεται, να συνοφίζουν κατά καιρούς τα διάφορα ρεύματα των αναρχικών γνώμων και να ετοιμάζουν με βάση αυτά κάποιο είδος στατιστικής. Κι οι ά-

ποφάσεις τους δεν είναι δεσμευτικές, αλλά απλές υποδείξεις, συμβουλές και προτάσεις που υποβάλλονται σ' όλους τους ενδιαφερόμενους και δεν γίνονται δεσμευτικές κι εφαρμόσιμες παρά μόνο για κείνους που τις αποδέχονται και για όσα τις αποδέχονται. Τα διοικητικά όργανα που εκλέγουν — Έπιτροπές Άλληλογραφίας κλπ. — δεν έχουν διευθυντικές εξουσίες, δεν παίρνουν πρωτοβουλίες παρά μόνο για κείνους που τους τὸ ζητᾶνε και τους εγκρίνουν και δεν έχουν καμιά εξουσία για νὰ επιβάλουν τις απόψεις τους, που οπωσδήποτε μπορούν νὰ υλοποιηθῶν και νὰ προπαγανδίζωσαν σὺν ομάδες συντρόφων, ἀλλὰ που δεν μπορούν νὰ τις παρουσιάσωσαν σὺν επίσημες απόψεις τῆς ὀργάνωσης. Δημοσιεύουν τις αποφάσεις τῶν συνεδρίων και τις γνώμες και προτάσεις, που ἀνακοινώθηκαν σ' αὐτὲς ἀπὸ ομάδες κι ἄτομα και ἐνεργοῦν για λογαριασμὸ ἐκείνων που θέλουν νὰ τους χρησιμοποιήσωσαν, για νὰ διευκολύνωσαν τις σχέσεις ἀνάμεσα σὲ ομάδες και τῆ συνεργασία ἀνάμεσα σ' ἐκείνους που συμφωνοῦν πάνω σὲ διάφορες πρωτοβουλίες· κάθε ἐπιτροπὴ εἶναι ἐλεύθερη νὰ ἐπικοινωνεῖ ἄμεσα μὲ ὅποιον θέλει ἢ νὰ κάνει χρῆση ἄλλων ἐπιτροπῶν που διορίστηκαν ἀπὸ συγκεκριμένες ομάδες.

Σὲ μιὰ ἀναρχικὴ ὀργάνωση, τὰ μέλη μπορούν, σὺν ἄτομα, νὰ ἐκφράσωσαν ὅποιαδήποτε γνώμη και νὰ χρησιμοποιήσωσαν κάθε τακτικὴ που δεν ἔρχεται σὲ ἀντίφαση μὲ τις παραδειγμένες ἀρχές και δεν ἐπεμβαίνει σὲ δραστηριότητες τῶν ἄλλων. Σὲ κάθε περίπτωση, μιὰ συγκεκριμένη ὀργάνωση διαρκεῖ ὅσο οἱ λόγοι που συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἔνωσης εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ ἐκείνους που συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ρήξης· διαφορετικὰ διαλύεται και παραχωρεῖ τὴ θέση της σὲ ἄλλες, πιὸ ὁμοιογενεῖς, ομάδες.

Ὅποιαδήποτε, ἢ ζωὴ κι ἢ διάρκεια μιᾶς ὀργάνωσης ἀποτελεῖ μιὰ προϋπόθεση ἐπιτυχίας στὸ μακρόχρονο ἀγῶνα που ἔχουμε μπροστὰ μας κι ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, εἶναι φυσικὸ τὸ ὅτι κάθε θεσμὸς πρέπει νὰ ἀποβλέπει, ἀπὸ ἔνστικτο, στὴ μόνιμη διάρκεια. Ἀλλὰ ἡ διάρκεια μιᾶς ἀντιεξουσιαστικῆς ὀργάνωσης πρέπει νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς συγγένειας τῶν μελῶν της και

τῆς προσαρμοστικότητας, σὲς συνεχῶς μεταβαλλόμενες συνθήκες. Ὅταν δεν μπορεῖ πιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἕναν ὠφέλιμο σκοπὸ, εἶναι καλύτερα νὰ ἐξαφανιστεῖ.

Ὅποιαδήποτε, θὰ εἶμαστε εὐτυχημένοι ἂν θὰ μπορούσαμε νὰ τὰ καταφέρωμε μαζί και νὰ ἐνώσωμε ὅλες τις δυνάμεις τοῦ ἀναρχισμοῦ σ' ἕνα κίνημα· ἀλλὰ δεν πιστεύωμε στὴ συγχῆ ὀργανώσεων, που οἰκοδομοῦνται πάνω σὲ παραχωρήσεις και ὑποθέσεις και σὲς ὅποιες δεν ὑπάρχει καμιά πραγματικὴ συμφωνία και συμπάθεια ἀνάμεσα στὰ μέλη.

Καλύτερα χωρισμένοι παρά κακὰ ἐνωμένοι. Ἀλλὰ θὰ θέλωμε κάθε ἄτομο νὰ ἐνωθεῖ μὲ τους φίλους του και νὰ μὴν ὑπάρχουν ἀπομονωμένες ἢ χαμένες δυνάμεις.

Ἀπομένει νὰ μιλήσωμε για τὴν ὀργάνωση τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν για ἀντίσταση ἐναντία τόσο στὴν κυβέρνηση ὅσο και στοὺς ἐργοδότες.

... Οἱ ἐργάτες δὲ θὰ μπορέσωσαν ποτὲ νὰ χειραφετηθοῦν ὅσο δὲ βρίσκουν στὴν ἔνωση τὸ ἠθικὸ, οικονομικὸ και φυσικὸ σθένος που χρειάζεται για νὰ νικήσωσαν τὴν ὀργανωμένη δυνάμη τῶν καταπιεστώων.

Ἐπὶ ἤρξαν ἀναρχικοὶ κι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν μερικοὶ, που ἐνῶ ἀναγνωρίζωσαν τὴν ἀνάγκη νὰ ὀργανωθοῦμε σήμερα για προπαγάνδα και δράση, εἶναι ἐχθρικοὶ ἀπέναντι σὲ κάθε ὀργάνωση που δεν ἔχει σὰ στόχο τὸν ἀναρχισμό ἢ που δεν ἀκολουθεῖ ἀναρχικὲς μέθοδες πάλης... Φαινόταν σ' αὐτοὺς τους συντρόφους ὅτι ὅλες οἱ ὀργανωμένες δυνάμεις που ἀπέβλεπαν σ' ἕνα στόχο μικρότερο ἀπ' τὴ ριζοσπαστικὴ ἐπανάσταση, ἦταν δυνάμεις τις ὅποιες εἶχε στερηθεῖ ἡ ἐπανάσταση. Μᾶς φαίνεται ἀντίθετα κι ἡ ἐμπειρία ἔχει βέβαια ἐπιβεβαιώσει ἤδη τὴν ἀποφῆ μας, ὅτι ἡ μὴ προσέγγισή τους θὰ καταδίκαζε τὸ ἀναρχικὸ κίνημα σὲ μιὰ κατὰσταση μόνιμης στειρότητας. Για νὰ κάνωμε προπαγάνδα πρέπει νὰ εἶμαστε μέσα στὸ λαὸ και μέσα σὲς ἐργατικὲς ἐνώσεις εἶναι που βρίσκουν οἱ ἐργάτες τους συντρόφους τους κι ἰδιαίτερα ἐκείνους που εἶναι πιὸ διατεθειμένοι νὰ καταλάβωσαν και νὰ δε-

χτοῦν τις ιδέες μας. Ἀλλά ἀκόμα κι ἂν ἦταν δυνατό νά κάνουμε τὴν ἴδια προπαγάνδα πού θέλαμε ἔξω ἀπ' τις ἐνώσεις, αὐτὴ δὲ θὰ μπορούσε νά ἔχει ἕνα σημαντικό ἀντίκτυπο πάνω στις ἐργαζόμενες μάζες. Πέρα ἀπὸ ἕνα μικρὸ ἀριθμὸ ἀτάμιων, πιὸ μορφωμένων κι ἱκανῶν γι' ἀφηρημένη σκέψη καὶ θεωρητικούς ἐνθουσιασμούς, ὁ ἐργάτης δὲν μπορεῖ νά φθάσει στὸν ἀναρχισμό μ' ἕνα πῆδημα. Γιὰ νά γίνει ἕνας πεπεισμένος ἀναρχικός κι ὄχι μόνο στ' ὄνομα, πρέπει ν' ἀρχίσει νά αισθάνεται τὴν ἀλληλεγγύη πού τὸν ἐνώνει μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ νά μάθει νά συνεργάζεται μὲ τοὺς ἄλλους γιὰ τὴν ἀμυνα τῶν κοινῶν συμφερόντων κι ὅτι, παλεύοντας ἐνάντια στὰ ἀφεντικά κι ἐνάντια στὴν κυβέρνηση πού τὰ ὑποστηρίζει, θὰ πρέπει νά συνειδητοποιήσει ὅτι οἱ κυβερνήσεις καὶ τ' ἀφεντικά εἶναι ἀχρηστα παράσιτα κι ὅτι οἱ ἐργάτες θὰ μπορούσαν νά διευθύνουν τὴν ἐθνικὴ οἰκονομία μὲ τις δικές τους προσπάθειες. Κι ὅταν ὁ ἐργάτης ἔχει καταλάβει αὐτό, τότε εἶναι ἀναρχικός, ἀκόμα κι ὅταν δὲν ἀποκαλεῖ τὸν ἑαυτό του ἔτσι.

Ἐπιπλέον, ἡ ἐνθάρρυνση λαϊκῶν ὀργανώσεων κάθε εἴδους, εἶναι ἡ λογικὴ συνέπεια τῶν βασικῶν μας ιδεῶν καὶ πρέπει ν' ἀποτελεῖ ἐπομένως ἕνα ἀνεπίσπαστο μέρος τοῦ προγράμματός μας.

Ἐνα ἐξουσιαστικὸ κόμμα, πού ἀποβλέπει στὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας γιὰ νά ἐπιβάλλει τις ιδέες του, ἔχει συμφέρον ἀπ' τὸ νά παραμείνουν οἱ ἄνθρωποι μιὰ ἀμορφη μάζα, ἀνίκανοι νά δράσουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους κι ἐπομένως ἐξουσιαζόμενοι πάντα εὐκολά. Καὶ σιγά-σιγά, λογικά, ὅτι δὲν μπορεῖ νά ἐπιθυμῆ περισσότερα ἀπὸ μιὰ ὀργάνωση, τοῦ εἴδους πού χρειάζεται γιὰ νά φθάσει στὴν ἐξουσία. Ἐκλογικὲς ὀργανώσεις, ἂν ἐλπίζει νά τὴν κατακτήσει μὲ νόμιμα μέσα, στρατιωτικὴ ὀργάνωση, ἂν βασίζεται στὴ βίαιη δράση.

Ἀλλά ἐμεῖς οἱ ἀναρχικοὶ δὲ θέλουμε νά χ ε ι ρ α φ ε τ ἡ σ ο υ μ ε τοὺς ἀνθρώπους· θέλουμε τοὺς ἀνθρώπους νά χ ε ι ρ α φ ε τ ἡ θ ο ὦ γ ο ἰ ἴ δ ο ι. Δὲν πιστεύουμε στὸ καλὸ πού ἔρχεται ἀπὸ πάνω κι ἐπιβάλλεται μὲ τὴ βία· θέλουμε τὸ νέο τρόπο ζωῆς νά ξεπροβάλλει μέσα ἀπ' τὸ σῶμα τοῦ λαοῦ, ν' ἀντι-

στοιχεῖ στὴν κατάσταση ἀνάπτυξής του καὶ νά προωθεῖται στὸ μέτρο πού προωθεῖται κι ὁ λαός. Ἐπομένως, μᾶς ἐνδιαφέρει ὅλα τὰ συμφέροντα κι οἱ γνώμες νά μπορέσουν νά βροῦνε τὴν ἔκφρασή τους σὲ μιὰ συνειδητὴ ὀργάνωση καὶ νά μπορέσουν νά ἐπηρεάσουν τὴν κοινοτικὴ ζωὴ ἀνάλογα μὲ τὴ σημασία τους.

Ἐχουμε ἀγαθάθει τὸ καθῆκον ν' ἀγωνιστοῦμε ἐνάντια στὴν τωρινὴ κοινωνικὴ ὀργάνωση καὶ νά ξεπεράσουμε τὰ ἐμπόδια πού ἀναστέλουν τὸν ἐρχομὸ μιᾶς νέας κοινωνίας, στὴν ὁποία ἡ ἐλευθερία κι ἡ εὐημερία θὰ ἐξασφαλισθῶνται στὸν καθένα. Γιὰ νά πετύχουμε αὐτὸ τὸ στόχο ὀργανωνόμαστε σ' ἕνα κόμμα κι ἐπιδιώκουμε νά γίνουμε ὅσο τὸ δυνατό πιὸ πολλοὶ κι ἰσχυροί. Ἀλλά ἂν ὀργανωνόταν μόνο τὸ κόμμα μας· ἂν οἱ ἐργάτες ἐμελλε νά παραμείνουν ἀπομονωμένοι, ὅπως τόσες πολλές μονάδες, πού δὲν ἐνδιαφέρονται ἢ μιὰ γιὰ τὴν ἄλλη καὶ πού ἡ μόνη τους σύνδεση εἶναι ἡ κοινὴ τους ἀλυσίδα· ἂν ἐμεῖς, πέρα ἀπ' τὸ νά ὀργανωθοῦμε σὰν ἀναρχικοὶ σ' ἕνα κόμμα, δὲν ὀργανωθοῦμε σὰν ἐργάτες μαζί μὲ ἄλλους ἐργάτες, δὲ θὰ πετύχουμε ἀπολύτως τίποτα, ἢ τὸ πολὺ, νά μπορέσουμε νά ἐπιβληθοῦμε... καὶ τότε αὐτὸ δὲ θὰ ἦταν ὁ θρίαμβος τῆς ἀναρχίας, ἀλλὰ ὁ δικός μας θρίαμβος. Θὰ μπορούσαμε τότε νά συνεχίσουμε νά ἀποκαλοῦμε τοὺς ἐσωτερικοὺς μας ἀναρχικούς, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα θὰ εἴμαστε ἀπλῶς ἐξουσιαστές καὶ μάλιστα τόσο ἀδύναμοι ὅσο εἶναι: ὅλοι οἱ ἐξουσιαστές, στὸ μέτρο πού ἀφορᾷ τὸ γενικὸ καλὸ.